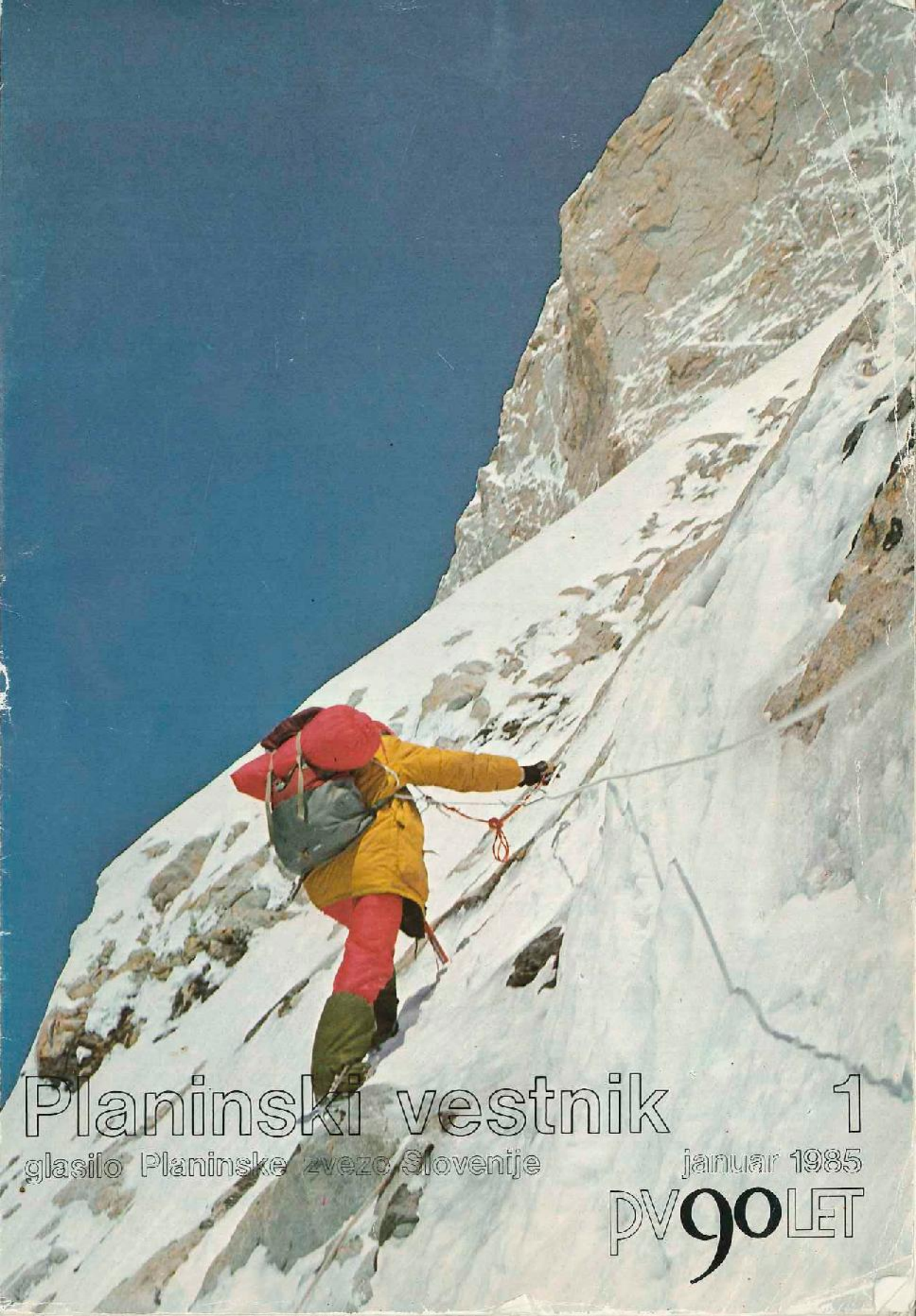

Planinski vestnik

1

glasilo Planinske zveze Slovenije

januar 1985

PV 90 LET

Planinski vestnik

glasilo Planinske zveze Slovenije

januar 1985

1

letnik LXXXV izhaja od leta 1895

vsebina

	Planinski vestnik 1895—1985	1
Zoran Jerin	Ne vem, kaj spet snuje Aleš	3
Gorazd Šturm	Letalsko reševanje v gorah	9
Gorazd Mlekuž	Helikopter postaja nepogrešljiv del reševanja v gorah	11
Tone Wraber	Geolog v slovenskih Alpah (Ob šestdesetletnici Antona Ramovša)	11
Gregor Klančnik	Slovenski gorski dom	16
Sašo Sarnavsky	Ob 80-letnici PD Cerkno	20
Nada Praprotnik	Skrivnostni trentarski grintavec	24
Milan Vošank	Iskanja	27
Igor Mezgec	Vsa ta stojišča	31
Matej Šurc	Ablanca	34
Ratimir Stefanović	Pidurutalagala	35
Rezka Bertoncelj	V dolini Koritnice	38
Tomaž Vrhovec	Sedlo	39
	Društvene novice	43
	Iz planinske literature	44
	Varstvo narave	44
	Alpinistične novice	45
	Razgled po svetu	46
	Na kratko...	47

Naslovna stran:

Stane Klemenc: Makalu '75 — Aleš Kunaver nad taborom III, 7360 m

uredniški odbor

Lastnik: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana — Glavni in odgovorni urednik: Marijan Krišelj, p. p. 44, 61109 Ljubljana. Uredniški odbor: Tomaž Banovec, Janez Bizjak, Stanko Hribar, Mitja Košir, Boštjan Lajovic, Božidar Lavrič, Evgen Lovšin, Miha Potočnik, Nada Praprotnik, Janez Pretnar, Pavle Segula, Franci Vogelnik, Tone Wraber, Izdajateljski svet pri PZS: Božo Jordan (predsednik), Matjaž Černe, Viktor Pergar, Zoran Naprudnik, Stanko Kilnar, Milan Cilenšek, Marijan Krišelj, Milan Naprudnik. Naslov: Planinska zveza Slovenije, 61001 Ljubljana, Dvořakova 9, p. p. 214 — Tekoči račun pri SDK 50101-678-47045, telefon (061) 312 553 — Planinski vestnik izhaja praviloma vsak mesec. Letna naročnina je 1500 dinarjev in jo je treba plačati do 31. marca v tekočem letu; za tujino 30 \$. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Sprememba naslova javljajte upravi glasila; navedite vedno tudi stari naslov s tiskanimi črkami. Upoštevamo pismene odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto, med letom odpovedi ne sprejemamo. Rokopisov in slik ne vračamo. — Tiska in kliseje izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani.

PLANINSKI VESTNIK 1895—1985

Devetdeset let. Dolga doba in kratka hkrati. Dolga za glasilo, ki je moralo skozi trnovo goščavo zgodovine malega naroda, skozi dvojne velikih svetovnih požarov, skozi vsa nelagodja, ki jih prinaša v prostor čas in razvoj, okolje in ljudje, kultura in družba, preteklost in obveza za prihodnost. Kratka pa v tistem žlahtnem pomenu te besede, ko želimo dopovedati, kako časno nalogo je to glasilo v svojem izhajanju opravljalo in jo še opravlja, kako trdoživno se je oklepalo prav vsake na videz še tako nepomembne bilke v svojem času in delovanju, in s kakšnim zamahom se je ohranilo prav do današnjih dni v slogu, vsebini, svojem poslanstvu in pomenu ter učinku.

Tistikrat, ko je Planinski vestnik zagledal luč sveta, se na videz ni dogajalo nič takega, kar naj bi posebej zapisovalo zgodovino naroda, ki je živel svoje življenje pod gorami, ki jim kraljuje Triglav. Še veliki potres, ki je zrušil Ljubljano, je svoje bridke posledice kmalu moral podrediti razvoju, ki je prihajal s svojim fin de sièclem tudi v Ljubljano. Zabrnili so stroji po tovarnah, po novih cevih je pritekla voda, zasvetila je luč, ki jo je dajala nova elektrarna in čuditi se je treba — slovenski planinci smo dobili tudi svojo posodo, v kateri smo pregnetali vse tisto, kar se je novega na tem področju »začelo dogajati« po ustanovitvi SPD leta 1893, dobili smo Planinski vestnik. Če bi uvodnik v prvi številki Planinskega vestnika presadili v današnji čas, bi mogli le bore malo kaj novega dodati, tedaj še neznanega. Anton Mikuš, prvi urednik, med drugim tistikrat piše:

»... Namen našemu časopisu je vzbujati zanimanje za slovenske gore, planine in kraški svet ter vnemati za turizmo in delovanje Slovenskega planinskega društva. Le malo imamo mož, kateri nastopajo kot duševni junaki in odločilno vplivajo na razvoj svojega naroda; vendar pa je veliko številu sposobnih, da z iskrenim srcem posvetijo svoje zmožnosti lepi skupni nalogi, katere se lotijo z vso ljubeznijo in krepostjo.« Trideset let je po letu 1908, ko je uredništvo sprejel dr. Josip Tominšek, Planinski vestnik pridobival na svoji vsebinski vrednosti, na vsestranskosti in na poglobljenem obravnavanju planinskih razvojnih pojavov. Če bi zdajle spregovoril, bi dejal: »Da, tudi današnji čas nalaga nova bremena, ki jih bo treba prenesti na vrh katerekoli gore. Da bi vam govoril o težavah? Kje pa! Te so bile v mojem času, so bile pred menoj in jih poznate tudi vi. Slovenci smo pač narod, ki ne šteje milijonov v ljudeh; je pa narod, ki je klen, trdoživ. Klenost, trdoživost, mu dajejo tudi gore, razgibana narava, tekoča, jeznorita, gladka, božajoča, huda in poštena govorica.« Nekaj vsega tega se ujame tudi med vrstice Planinskega vestnika. Jezik je pravzaprav tisti vzvod, ki tudi pomaga, da ostaja glasilo na ravni, ki sega med tiste vrline, ki oblikujejo našo kulturo, jo oplajajo in z njo naše vsakdanje življenje, kot ga pač živimo. Trpko spoznanje, da je prav na tem področju, jezikovnem, nekaj tudi zamujenega; kljub velikim prizadevanjem in muji, ki ji streže tako radio kot vsa leposlovna literatura, pa plahni dejstvo, da je prav Vestnik temu, torej tej nalogi, ki se ji ni nikdar odrekel, posvetil in ji posveča veliko pozornost, veliko skrbi. Kdo ne pozna velikih prizadevanj take vrste, ki jih je na strani Planinskega vestnika nanašalo pero dr. Josipa Tominška; kdo ne pozna njegovega Antibarbarusa, pa njegove »Urše Plut«, ki je postala sinonim za napačno rabo slovenskega izraza. To nas zavezuje, da tako pozornost ohranimo tudi v prihodnje.

Ko prebiram Planinske vestnike od prvih števil do današnje, vse bolj spoznavam, da je prav Planinski vestnik mnogo storil, da se je slovensko planinstvo našlo na tako visoki organizirani ravni, kot jo imamo danes. Gradiva, ki je zapisano z veliko začetnico ali pa z velikimi črkami v zgodovinska dejstva, v katerih se je razvijalo naše planinstvo, je toliko, da predstavlja kvalitetno in docela zaokroženo sporočilo o poteh razvoja slovenskega planinstva.

Tistikrat, na Gorah, leta 1979, jeseni, ko je prehajalo uredništvo Vestnika v druge urednikove roke, tistikrat še nisem mogel vedeti, kaj pravzaprav prevzamam s tem dojamnim in peresom. Tako štejem to leto za leto, ko se je Vestnik začel oblikovati z novimi pobudami na tradicionalnih temeljih, z novimi zavezami na izkustvu in z novimi zamislimi, povezanimi z nalogami, ki jih narekuje današnje množično planinstvo.

Kako zanimiva prelivanja vsebin zasledimo, če se ustavimo ob tem ali onem uvodniku, ki so ga bili »zagrešili« dosednji uredniki. Kar pojdimo po vrsti, od Mikuša, Tominška do Orla. Tako so rekli v svojih, različnih dobah:

... »mesečnik... bode objavljaj zanimiva predavanja in različne planinoslovne spise in slike. Oziral se bode časopis tudi na promet in donášal različne društvene vesti in domače in tuje turistične in planinske novice, ter tudi poročal o delovanju Slovenskega planinskega društva in sličnih društev po drugih deželah. Priobčevali bomo tudi životopise znamenitih slovenskih hribolazcev iz prejšnjih časov, tako na primer o prvaku slovenskih turistov Valentinu Staniču, kateremu gre prvo mesto ne le med Slovenci, temveč tudi med drugimi narodi, kajti on je početnik tako zvane »višje turistik«...« (Anton Mikuš in Fran Orožen).

Mnogo tega je Vestnik v svoji dobi zares uresničil. Mnogo novega dodal, kajti razvoj planinstva je šel pri nas v več smeri in tako ni naključje, da uvodnik v prvi številki PV omenja prav Valentina Staniča, ki sodi med prve naše alpiniste, ko se je prav alpinistika v vsej svoji vsebini in raznolikosti dejanj in razumevanju tudi pri nas izredno široko razmahnila.

Dr. Josip Tominšek se je znašel že pred drugačno nalogo, povezano s časom in razmerami seveda. Natanko je vedel, da mora Planinski vestnik obravnavati »življenje, ki stoji pod gospodstvom stroja; (življenje) se je skoraj postrojilo; človek je izumil stroje, a njegov izum ga polagoma skoraj obvlada, mu tlači duševno samostalnost. Temu postrojenju se umika, skuša ubežati človek v pristi prirodi, v planinah, na morju, v puščavi, dasi se posameznik ne zaveda, kaj ga žene gori v samotne višave planin«. Vestnik je pod njegovo večšo roko nastajal dobrih 30 let in to prav v obdobju največjih gospodarskih kriz, ekonomskih in političnih revolucij, dokler se vse to ni zgnetlo v čisto drobno eksplozivno buciko, ki je zanetila II. svetovno vojno. Prag »največjega svetovnega spopada« dr. J. Tominšek sicer prestopi z Vestnikom pod pazduho, ko leta 1941, skupaj z dr. A. Brilejem, uredi še zadnjič številko Planinskega vestnika, ko potem izide le nekaj števil pod Brilejevim uredništvom, in končno utone v kulturnem molku.

Za leta po vojni je morda najbolj značilna vsebina sporočila, ki ga je Vestnik objavil ob svoji 50-letnici.

»... Planinski vestnik se s tem jubilejem uvršča med slovenske revije z najdaljšo življenjsko dobo. Je edina slovenska revija, ki je po osvoboditvi izšla, ne da bi jo ljudska revolucija bistveno pregnela. Spremenil je svoje ime v 'Gore in ljudje', da bi s tem poudaril družbeni pomen gornštva v novi družbi. Vendar je tičala v tem naslovu zaverovanost v posamezne ljudi, posebno v alpinistiki, zaverovanost v individualizem, ki ne pristoji socialistični družbi, čeprav ta še kako ceni zavestno, ustvarjajočo, vodilno osebnost na kateremkoli področju. Z 48. letnikom si je nadel staro ime, na zunaj brezpomembno, brez vsebine, v resnici pa vsak njegov letnik govori v prvi vrsti o naših gorah in o odnosu našega človeka do njih.«

Marsikaj je čas že dopolnil in dodal k tem mislim nekaj svojega, bolj pregnetenega, svežega. Kljub vsemu pa so prav ta leta prelomna leta, ki jih Planinski vestnik preživlja tako, da se počasi spet vključuje v svoj razvojni tok, v zgodovinsko danost, ki si jo je naše organizirano planinstvo priborilo že tedaj, ko je začelo svoje prve korake. Mnogo nalog je ostalo, bistvena, najpomembnejša, pa je bila rešena, Slovenci smo dobili končno nacionalno svobodo, naše gore so zdaj naše gore, razvoj na njih naš razvoj, pobude v napredku tega širokega zanimanja med množico so postale naše pobude.

Prof. Tine Orel je kmari! Vestnik od leta 1949, ko ga je prevzel od dr. Arnošta Brileja in ga potem vodil vse do leta 1979, ko je uredil še prvo številko v letu 1980, potem pa je uredništvo prevzel Marijan Krišelj.

Naj se povrnem v tista začetna leta, ko se je T. Orel znašel pred zanimivo, a težko nalogo — urejevati glasilo, ki se ponaša že tistikrat s častitljivo obletnico. V nekem smislu so značilni zanj prav njegovi Pogledi naprej in nazaj, objavljeni v PV 2/49; postali so »železna vsebina«, ki je postopoma razčlenjevala značilnosti v razvoju našega planinstva. In če je to res, potem je treba spoštovati resnico, da se je naše planinstvo začelo takoj po vojni, povsem očitno in usmerjeno pa v peldesetih letih, na novo utrjevati in krepkeje usmerjati v svojem razvoju.

Rekli smo že, da se je Vestnik v svoji dobi srečeval z vsebinami, ki sodijo na različna področja našega javnega življenja. V tej raznolikosti v vsebini, kjer najdemo prav vse, od znanstveno raziskovalnih tekstov do vsega tistega, kar sodi neposredno v literaturo, v kulturo naroda. Prostor za taka hotenja je bil v Vestniku vedno na voljo in je še. »Glasilo Planinski vestnik je pri razmahu slovenske kulture bilo in ostalo matica kulturnega dogajanja in ustvarjanja« (PV 79/59). Ob svojem nastopu urednika Vestnika sem zapisal med drugim tudi tole: »Kadar bi želeli nekaj imenitnega ugotoviti, tedaj radi rečemo: Zdi se nam, da smo na nekakšnem razpotju, ko bo treba prebresti dosti duhovnih rek, se trdno oprijeti veje, ki veže s trdno korenino naša družbena gibanja in se spoprijeti tudi s problemi, ki si jih ustvarjamo sami, ali pa so logičen nasledek napredka, razvoja, ki mu vsak dan sproti dodajamo novih izkušenj, novih spoznanj...« Temu bi mogel komaj kaj dodati, morda le to, da bi potrčil domnevo »o razpotju«, kajti planinstvo sedanjega časa vnaša v naš prostor toliko novega, da se bo treba z vsem tem novim krepko spoprijeti in uskladiti s prenekaterim načelom, s prenekatero obvezo, ki smo jo ali uzakonili v aktih našega planinstva ali pa smo se zanjo preprosto — dogovorili.

Pritrditi moram spet svojim urednikom — prednikom. Res je zdaj bera Planinskih vestnikov že resnična književna dragocenost. Tudi spisi — marsikateri od njih — so taki, da bi jih zlahka mogli uvrstiti v vrh slovenskega literarnega spisa, prav tako poljudno-znanstvena plat Vestnika. Zanimiva je »tako za strokovnega motrilca, kot običajnega bralca«.

»Da so letniki nastali toliko in taki,« ugotavlja dr. J. Tominšek, »je zasluga našega SPD, ki v težkih časih ni popuščalo v svojih načrtih; je zasluga naših požrtvovalnih sodelavnikov, ki ne računajoč na slavo ali zaslužek, svoje telesno in umstveno delo žrtvujejo

v prid stvari, naroda, domovine; in je zasluga zvestih naročnikov, ki so se oklenili Vestnika v tolikem številu, da mu je zasluran — kajpada le — skromen obstoj.« In tako sem spet na začetku: Vestnik je pred menoj in pred menoj je vse tisto, kar se v planinstvu dogaja danes, ta trenutek. Bo zmogel zapisati vse tisto, kar naj ostane za gradivo prihodnosti našega planinstva, naroda? Stoletnica ni daleč. V desetih letih se komaj kaj zgodi, da bi že zdaj ob 90-letnici ne šteli to pozornost kot uvod v resnično zaokroženo praznovanje stote obletnice našega Planinskega vestnika.

Ljubljana, 1. dec. 1984.

Stane Klemenc

NE VEM, KAJ SPET SNUJE ALEŠ

Leta 1975 pod Makalujem Foto Stane Klemenc

Ne vem, zakaj me Aleš že skoraj poldrugi mesec ne kliče po telefonu, saj mi je nazadnje vendar rekel, da se morava ob kakšnem čajčku nujno in čimprej pomeniti. Da so se zadeve premaknile, mi je še rekel, in da se Zbornica očitno zanima. Sestanek tam, da bo v drugi polovici novembra in da bi rad dotlej vse skupaj spravil na papir. In ker več glav več ve... Zadeve, ki naj bi se premaknile, niso v nobeni zvezi z gorami doma ali na tujem, povezane pa so z njegovo službo in njegovim zanimanjem za letalstvo. Naša javnost ga iz časnikov in televizije pozna predvsem kot alpinista, pa so gore in alpinizem le del njegovega udejstvovanja v prostem času. »Zakaj se ne bi v Sloveniji zagrizli v ultra lahko letalstvo, ki doživlja tak boom po svetu... Pa pri nas v industriji nihče ne premišlja v tej smeri, čeprav bi si lahko tako odrezali zanimiv kos kruha... Seveda ena sama tovarna tega ne bi zmogla, če pa bi ustanovili poslovno združenje vseh, ki bi v tem čutili kak delni interes in ki jih v Sloveniji morda sploh ni malo... Avtomontaža bi bila že zainteresirana...« Približno tako se je začel poleti pogovarjati s svojimi znanci inženirji, ki so pred davnimi časi po vojni

konstruirali letala, se naposled razpršili po vseh mogočih službah, z letalstvom pa ostali še ravno tako obsedeni, kot znajo biti alpinisti obsedeni z alpinizmom. Aleš jih je mimogrede navdušil, kar zna bolje kot malokdo.

Najbrž je med vami veliko ljudi, ki premišlujejo o takih in podobnih rečeh, pa zelo zelo malo takih, ki njih razmišljanje seže prek meja bežnih misli in sanjarjenja. Aleš je eden teh redkih. Pri njem je med sanjami in uresničenjem le en sam z optimizmom in energijo nabit korak.

O letalih sanjari že kar ga poznam, še posebno pa so mu pri srcu helikopterji. Pred leti mi je večkrat skiciral čisto svojo zamisel helikopterja. Kadar se takole s prijatelji razgovori o njih, jim rad nadene svojo ljubkovalno skovanko »holiklepter«, ki že sama po sebi priča o tej njegovi ljubezni.

Ne vem, zakaj nič več ne pokliče. In ker se ne oglašja, mi kliče v spomin utrinke, ki so v zadnjih letih že bledele.

27. novembra 1962

V mestecu Banepa se je moj džip ustavil, ker so nosači hoteli v zadnji štacuni pred koncem civilizacije kupiti gumijaste Bat'a copate, Aleš pa je s svojim že odrohnel prek srebrne rečice in se na drugi strani ustavil pri pritlični hiši, ki jo je obdajala pobeljena lesena ograja. Ko sem se čez kakšne pol ure tudi jaz znašel tam, je slonel na ograji in se pogovarjal z novo pečenim zdravnikom dr. Sturgessom, ki je pred dvema mesecema, še ves rosen od študija, prišel iz Amerike in misli kakšnih pet let delati v tej bolnišnici — ta pritlična reč je torej bolnišnica. Ko sva se poslovila od mladega zdravnika in slab kilometer naprej tudi od ceste in džipov, je začel Aleš pri prvih korakih najine 600 kilometrov dolge poti premišljati, da bi kot zdravnik čisto zanesljivo za nekaj let odšel v Nepal in da za zdravnika ne more biti nič lepšega kot pomagati ljudem v takšni srednjeveški državi. V naslednjih pol ure je, medtem ko sem jaz premišljeval predvsem o tem, da je vroče in da bi dal ne vem kaj za lažji nahrbtnik, to svojo misel povedal v več različicah, ki jih je že obogalil z vsemi potrebnimi kje, kako in kdaj. V svoji sitnobi sem ga naposled prekinil, kaj bo vendarle storil, ko bo v svoja razmišljanja vpletel tudi nerodno podrobnost, da ni zdravnik. Ustavil se je v senci drevoreda modrikasto sivih mlečkov (tedaj sva jih v svoji nevednosti imela še za kaktuse), in mi, čeprav je videl, da sem zloben, čisto resno odvrnil: »No, saj ni treba biti ravno zdravnik. Pomagaš lahko na veliko načinov. Ta dežela potrebuje tudi poti in mostove pa elektriko. Ali pa... ne bi bilo na primer fantastično tudi v Nepal ustanoviti alpinistične šole za Šerpe, kje gori v Khumbu, kamor greva, da jim ne bi bilo več treba hoditi v Tenzingovo šolo v Dardžiling, v Indijo?«

Seveda se je tudi meni zdela ta misel fantastična, pa bolj zato, ker se mi je zdela povsem neuresničljiva.

Aleš je o tem premišljal naprej in se pogovarjal tudi v Namče Bazarju in v Khumdžungu, čeprav sva bila ob ambulantni in »osemletki«, ki ju je tam postavil Hillary, razočarana, ker Šerpe sami niso kazali posebnega smisla in veselja za nobeno vrsto šole. In vendar ni ta misel Aleša nikoli več zapustila in se je je trmasto oklepala, se o njej pogovarjal na ministrstvih v Katmanduju in še marsikje, dokler ni nekega dne uresničil alpinistične šole v Manangu, ki jo je Jugoslavija podarila nepalski vladi.

Med sanjami in resnico je pri Alešu res le en sam, z optimizmom in energijo nabit korak — pa z improvizacijo, če ne gre drugače.

Tako je bilo tudi z najinim prvim pohodom čez Nepal, ki je bil povsem njegova zamisel. Nekega dne spomladi 1962 mi je dejal: »Ti, jaz bi pa posnel film o Šerpah v Namčeju in še kje...« Ni treba posebej poudarjati, da je bilo začetno osnovno vprašanje te zamisli, kako priti do denarja, naposled pa se je izkazalo, da bo veliko več zapletov s samim filmanjem, točneje s pogonom 35-milimetrske profesionalne kamere ariflex. Aleš je dotlej ni imel še nikoli v rokah. Ker ni bilo niti govora, da bi vlačila s seboj akumulator, je rekel: »Nič hudega, bova vzela s seboj pa tovor suhih baterij.« Profesionalci bi najbrž zmajali z glavami ob pogledu na velik snop navadnih Zmajevih baterij, ki jih je skupaj tiščal širok trak iz elastike, takšne, kot iz nje delajo moške naramnice. O kontaktih med baterijami raje ne bi govoril. In vendar je ta čudni sveženj dajal dovolj moči, da je ariflex veselo brnel po Nepal, če ni bilo ravno preveč mraz. Mraz pa je bil in to tam, kjer je bilo najlepše. Vendar je Aleš brž rešil tudi to in premražene, kot kače pozimi lene baterije podnevi in ponoči grel s toploto svojega lastnega telesa.

Tisto filmanje je za Aleša pomenilo silovit dodaten vapor, pa ni zaradi tega nikoli potožil in zdi se mi, da ni pozneje sploh nikoli kaj več o tem pripovedoval svojim prijateljem. Jemal ga je kot posebno spodbudo v trenutkih, ko je grozilo, da se nama načrti podirajo. In to se je zgodilo v tistih mesecih večkrat. Tudi 5. decembra 1962... Nič ni bolj kristalnega, kot so zimski dnevi v visokem Nepal. Na tem vremenu sva gradila najino pot in seveda tudi snemanje tistega filma. Petega decembra jutraj pa sva, namesto bleščečega neba in še bolj bleščečih belih gora pred nosom, kot politi kuri strmela v mokre oblake, ki so se lepili skoraj na drevesa dežele Solu, tam čez proti Himalaji pa je iz njih očitno snežilo. Da je bilo še lepše, je Rup, najin zvezni oficir, bleknil: »Morda je prišel zimski monsun mesec dni prezgodaj?«

Vsi najini načrti so počivali na prepričanju, da decembra še ne more biti snega v deželi Khumbu pod Everestom. In zdaj je Rup izrekel natanko to, kar sta Aleš-sahab in Zoran-sahab v tistih trenutkih samo premišljevala, pa molčala, grdo gledala in samo čakala, kdaj se bodo tudi tukaj dežne kaplje spremenile v snežinke.

Potem pa se je na vsem lepem Alešu razjasnil obraz: »Tole bo vendar kot nalašč za moj film. Si predstavljaš kaj bolj fantastičnega kot banane v snegu?!« Jaz ves zamorjen ob misli, kako bova rinila v zasneženi zimski Khumbu, on pa nenadoma ves vesel. In verjemite, njegovo veselje je bilo nalezljivo!

Potem, ko snega le ni bilo in je bilo naposled tudi peripetij z mrazom konec, se je Aleš v vlažni vročini globokih sotesk dan za dnem trudil, da bi na kakšnem od vratomnih mostov ulovil nosaške noge, ki otipavajo vsak korak na krhkih in spolzkih bambusovih steblih. Zadnjih načrtovanih kadrov ni posnel, ker je v improviziranem vezju zadnje garniture baterij kdo ve zakaj prišlo do kratkega stika. Sicer pa je tedaj ostalo le še par metrov neposnetega filmskega traku.

Ko so pri Triglav filmu čez nekaj mesecev ogledovali grobo zmontirani posneti material, so sicer vzdikali »Oh!« in »Ah!«, za veliki finale pa ni bilo več denarja. Kdo ve, kje počivata tista dva koluta našega prvega filma o Nepalju in Šerpah?

Na Himalaji vse živo piše dnevnike.

Aleš vedno piše bolj kratke dnevnike. Dvajsetega oktobra 1972 na primer je v svoj dnevnik zapisal le tole:

»Močan veter. Nobena naveza ne more navzgor. Šerpe iz trojke nočejo naprej. Samovoljno sestopijo v dvojko in nato v bazo. Doktor pripeljal v bazo Marjona in Brona. Marjonu počrnela četrti in peti prst. Borut ugotavlja pri Bronu vnetje slepiča. Odložim odhod na goro, ker Borut predvideva operacijo za naslednje jutro. Zvečer Bronovo stanje nespremenjeno. Vremenska napoved kot včeraj.«

To je vse.

Kratko dopolnilo. To se je dogajalo pod Makalujem. Z Marjonovima prstoma je bilo res hudo. Bronov slepič se je pozneje umiril in ga Borut ni operiral, Aleš, ki naj bi pri operaciji asistiral, pa je lahko odšel nazaj na goro, v dvojko, se pravi, v drugo višinsko taborišče.

Daljšo dopolnilo. Poskusil bom pojasniti, kaj vse se je pletlo in razpletalo v tistih dveh stavkih: »Šerpe iz trojke nočejo naprej. Samovoljno sestopijo v dvojko in nato v bazo.« Bil je že tako in tako ušiv dan. Težko si je zamisliti, kako slabo vreme neverjetno pobije odpravo. In zdaj so še Šerpe iz trojke pobegnili Janku in Maticu, da sta ostala sama. Morda smo se tega dne začeli zavedati, da se bomo morali vrniti brez vrha, čeprav je že kljub vsem vetrovom in sneženju tako dobro kazalo. Ob takšnem spoznanju ljudem popuščajo živci...

Zvečer, ko smo že pri luči sedeli pod veliko plahto, ki je pokrivala skladišče, se je nenadoma na robu svetlobe pojavil utrujen obraz sirdarja in tiho povedal, kar smo že prej zvedeli po radiu:

»Bara-sahab, odšli smo iz taborov. Veter premočan. Šerpe ne morejo hoditi. Stena zelo strma.«

Devet od desetih vodij odprav bi ob takšnem pobegu Šerp v kritični fazi naskoka ponorelo, Aleš pa je zelo mirno — le drget vratu je izdajal vihar v njem — vprašal:

»So imeli sahabi na gori drugačno vreme in drugačen veter?«

Ang Norbu je odkimal.

»So tudi sahabi zbežali z gore?«

Spet je Ang Norbu odkimal.

»Torej so Šerpe pustili svoje sahave same v nevarnosti?«

Ob tem vprašanju se je v prej od utrujenosti ravnodušnem sirdarjevem obrazu zazrcalil izraz sramu. Izginil je v kuhinjo in večno glasni ducat Šerp v njej je utihnil, kot da bi odrezal.

Zato pa je vstala toliko bolj živahna razprava med sahabi in slišati je bilo tudi besede... preveč v rokavicah... na gobec bi ga moral... poženimo jih v dolino... Z vsem tem bi si morda dali duška, se za hipec otresli razočaranja, ki je telo v nas, dosegli pa ne bi ničesar. Tistega kritičnega dne je bilo važno le to, da bi v Šerpah, prestrašenih od gore, ohranili še zadnje atome sodelovanja.

Vodja mora ves čas odprave skrbeti za občutljivo ravnovesje med člani odprave, Šerpami in med dogajanjem na gori. V tem konglomeratu Zahoda in Vzhoda in vesoljske osamljenosti in sovražnosti okolja je ključ uspešne odprave.

Aleš ima vedno ta smisel za ravnotežje, če pa se kljub temu začne odprava podirati, ni zanj nobeno tveganje preveliko.

Tistega 20. oktobra je postalo očitno, da so Šerpe dokončno vrženi iz stroja, da lahko med plezalci računa le še na štiri ljudi, ki bi se zmogli povzpeli nad tabor tri in v zadnji naskok na vrh. In v to patetično peščico ob najhujši steni, kar se jih je dotlej človek lotil v Himalaji, je vstel že samega sebe, čeprav je zaradi razbolelega kolena še podnevi premišljal, da sploh ne bo šel več iz baze.

Vse to se je skrivalo v tistih dveh stavkih iz njegovega dnevnika.

Tudi jaz sem pisal dnevnike, pa precej bolj na dolgo. Desetega decembra pred dvaindvajsetimi leti, ko sva bila z Alešem v Khumdžungu v deželi Khumbu, sem v dnevnik zapisal tudi tole:

»Ne vzemirja naju le Ama Dablam, tudi Lotse se pokaže, če stopiš sto metrov proti vzhodu od najinega šotora. Njegov vzhodni vrh — Lotse Šar — deviški 8383 metrov visoki vršac nad snežno belo, poldrugi kilometer visoko in za povprečno petinštirideset stopinj nagnjeno vesino mika Aleša. Zaljubil se je vanj po sliki, zdaj je pred njim v skali, snegu in ledu...«

Pet dni pred tem je to svojo obsedenost — Aleš, ne zameri mi tega izraza — razlagal Erwinu Schneiderju, gotovo enemu najboljših poznavalcev nepalske Himalaje vseh časov, ki sva ga srečala, ko se je s svojo kartografsko ekipo iz dežele Khumbu vračal v Katmandu.

Schneider je začudeno poslušal, ko mu je Aleš razlagal, da smo v Ljubljani do zadnje plastnice preučili njegov zemljevid južnih ostenij Lotseja in se lotili izdelave reliefa. »Če bi bila snežna vesina preveč plazovita, bi se morda našlo kako bolj varno rebro na njenem skrajnem vzhodnem ali pa celo zahodnem robu. Morda bi se s te strani dalo kako prigoljufati tudi na glavni vrh Lotseja in morda bi se splačalo lotiti celo njegove južne stene... Mislite, da bi to šlo?« Rad bi vedel, o čem je ob teh Aleševih besedah premišljal veliki Schneider, najbrž pa je tudi o tem, da je bila dotlej za Jugoslovani ena sama himalajska odprava, pa še ta precej ponesrečena, na Trisul. Njegov zamišljeni obraz, ki je strmel v Aleša, ni izdajal nobene misli ali občutja, rekel pa je, kot da bi ponavljal Aleševe besede: »Mislim, da bi šlo.«

Dotlej ni Aleš stene nikoli omenjal, niti tedaj ne, ko smo skupaj z Antejem delali tisti relief ne le Lotse Šara, marveč tudi južne stene Lotseja, in z noži in škarjami obdelovali kartone s plastnicami, ki smo jih prekpirali z zemljevida v merilu 1 : 25 000.

Reliefa nismo nikoli dokončali. Lotse Šar pa se je kljub temu kot nekaj stalni gost pojavljal v sanjah in ciljih naših odprav. Po novjših meritvah je zrasel za celih petnajst metrov in postal še bolj vabljliv, vendar so se ga prvi lotili Japonci, tisto leto, ko smo mi prvič naskakovali Kangbačen. Ni se jim posrečilo, pač pa se je leto dni po naši Anapurni 2 vzpon na Lotse Šar natanko tako, kot si ga je zasnoval Aleš, posrečil Avstrijcem.

Aleš mi je tedaj rekel: »Zdaj je ostala le še Lotsejeva stena...«

Leta 1981 je postala ta stena krona njegovega himalajskega udejstvovanja. Makalujeva stena je bila le generalka za Lotsejevo.

Bilo je devetnajst let po tistem, ko je vprašal Schneiderja: »Mislite, da bi šlo?«

Prepričan sem, da leta 1962 ni nihče drug resno premišljal o vzponu prek južne stene Lotseja. Bilo je osem let pred Boningtonovo steno Anapurne, pred prvo himalajsko steno.

Kot sem že povedal, nisem zdaj že poldrugi mesec po telefonu slišal njegovega: »Živijo, Zoran-sahab!« Ne vem, zakaj se ne oglašja. Najbrž snuje spet kaj čisto novega. Morda je odkril kakšno novo, najtežjo steno svojega življenja.

7. decembra 1984

Zoran Jerin

VELIKO SFING JE BILO V NJEGOVEM ŽIVLJENJU

Leto in pol je tega, ko je zapisal tople besede spomina Nejcu Zaplotniku. Bila ga je, Aleša Kunaverja, ena sama bolečina, izguba velikega prijatelja ga je, sicer odločnega racionalista, ožgala tja do dna duše in pisal je iz srca: »V odpravah, kjer je moštvo trdna celota, življenjsko povezana med seboj, se oblikujejo posebne vezi med členi te skupnosti. Ta vez ostane. Tudi tokrat smo želeli prijateljem nov uspeh in srečno vrnitev, a je bilo iz kroga iztrgano življenje. Veliko, toplo, dragoceno. Izgubili smo del svojega.«

In spet smo izgubili del svojega, vendar tokrat ni bila kruta gora, ampak tehnika. Aleša so pokopale smrtonosne razbitine helikopterja, njega in njegove tri sopotne prijatelje. In kaj zapisati v tem trenutku? Naj napišem, naj ponovim ne vem več kateri in katerič že, da je govoriti o Alešu, pripovedovati kot človeštvo staro zgodbo o prijateljstvu, zaupanju in spoštovanju. Aleš: to je bil za vse nas mlajšega in za vse njih mladega rodu slovenskih alpinistov ime kot zaščitni znak kakovosti, znanja, gotovosti, neomajnosti, nepremagljivosti, večne obvladljivosti. Aleš: to je naše (slovensko) prvo srečanje s Himalajo tam na Trisulih, je naša uspešna Anapurna in naš, v svetovnem alpinizmu uveljavljajoč nas, prvi jugoslovanski osematisočak Makalu, je južna stena veličana Lotseja, dokončna vstopnica v areno najboljših na svetu, in je končno tudi letošnji Manaslu, spomin na njegovega Nejčka in nanj samega.

Vendar še nisem omenil Mananga v globoki dolini pod himalajskimi Anapurnami, kjer že vrsto let stoji šola nepalskih gorskih vodnikov — Alešovo delo in Aleševa energija. Prav bi bilo, ko bi ta šola dobila tudi svoje ime in prepričan sem, da bi se morala poimenovati po njenem tvorcu, po Alešu Kunaverju. Zdaj moram omeniti tudi vse tiste številne alpinistične odprave, ki jim je pomagala na pot neutrudljiva Aleševa pripravljenost, prispevati kar največ koristnega, uporabnega. Potem njegovo angažiranje v planinski organizaciji, v gorski reševalni službi, na delovnem mestu, doma med svojimi...

Bil je dedič planinske ideje Kunaverjevega rodu. Oče Pavel že osem desetletij gradi in ohranja pomemben mejnik med dobami, ki so spočenjale alpinizem, turno smučanje, jamarstvo, tabornišvo. Sivi volk — starešina, prijatelj, učitelj, oče — vse to je stari Kunaver, mladi pa je ubiral stopinje za njim in očeta na alpinističnem pohodu dohitel in prehitel. Oče je hrepenel po zvezdah in ozvezdjih, sin je segel po njih, segal z najvišjih vrhov te naše zemlje in vendar ostal zemeljski, človeški, zakoreninjen v ta naš slovenski svet z obema nogama, z vso svojo bitjo, z vsem svojim bistvom.

Veliko sfinj je bilo v njegovem življenju, tista prava, triglavska Sfinja, pa je bila ena sama. Kot skrivnostne sanje je zavdajala rodovom slovenskih plezalcev. Aleš jo je razrešil. Tako kot še veliko ugank. Potem je njegovo ime seglo v svet, v kruto zahteven in prav nič sentimentalni mednarodni prostor. Postal je eden od sinonimov slovenskega alpinizma v kakovostno vrhunskem evropskem alpinističnem občestvu. Postal in ostal pa je Aleš Kunaver tudi splošno agens slovenske odpravske pismenosti in vsakdo izmed množice slovenskih alpinistov je lahko v njem našel nekaj dragocenega. Miren, samozavesten, samosvoj, a vendar pripravljen na sodelovanje s kolektivom; razgledan uveljavljen, intelektualno visoko nad povprečjem, a vendar premočrten, stremec k jasno začrtanemu cilju. Arhitekt, statik in zidar zgradbe, varne pred potresi površnosti, nedorečenosti in tjavendan organizacije. Zgradbe (stopnišča), ki je slovenskemu alpinistu omogočila stopiti na poljane mednarodne veljavnosti, med vrhunce vsega, kar šteje, kar velja v očeh sveta, bi brez Aleša ne bilo, vsaj takšne ne, kakršno imamo danes. Bil je vodja z veliko mero potrpežljivosti in sposobnostjo prijateljskega prepričevanja, predvsem pa verujoč v vsemočnost dobrega zgleda — biti med prvimi takrat, ko je najtežje in iskati najspodbnejše takrat, ko to zahteva položaj; žrtvovati, in to brez-pogojno, lastne ambicije moštvenemu uspehu.

Aleševi alpinistični začetki segajo nazaj v petdeseta leta in skoraj nemogoče bi bilo naštetati vsa njegova alpinistična podjetja, jih je pa med njimi nekaj takšnih, ki jih prav gotovo velja omeniti kot pionirska dejanja, ki so v marsičem vplivala na nadaljnji razvoj slovenskega alpinizma. Sledeč kronološkemu redu naj najprej omenim prvi zimski vzpon po Nemški smeri v Triglavski severni steni, ki ga je leta 1955 Aleš opravil skupaj z Antejem Mahkoto. Triglavu je pri svojih vrhunskih podvigih ostal zvest še dvakrat. Leta 1961 sta z Mikcem Drašlerjem razrešila Sfinjino skrivnost in v njenem vzhodnem delu potegnili skrajno težko smer iz Anfiteatra naravnost na Plemenice. Eden zadnjih problemov Triglavske severne stene je postal preplezani problem. In tretjič še leta 1968 v hudi zimi, ko se je Aleš skupaj s Stanetom Belakom in Tonetom Sazonovom dolge dneve prebijal skozi snežni melez preko Čopovega stebra. Prvi zimski vzpon preko te slovite smeri in velik, odmeven alpinistični uspeh.

S Himalajo se je Aleš prvič srečal leta 1960 kot član I. Jugoslovanske alpinistične himalajske odprave (JAHO) na Trisulih. Odprava, ki jo je vodil Stane Kersnik, je dosegla kot prva vrhova Trisula II (6690 m) in Trisula III (6270 m) in na obeh je bil tudi Aleš. Leta 1968 je Aleš vodil našo prvo alpinistično odpravo v afganistanski Hindukuš. Njihov cilj je bil masiv Lunko nad Vakhanom. Že naslednje leto je vodil III. JAHO na Anapurno II (7939 m), ki jo je odprava tudi dosegla, Aleš pa se je skupaj z Jožetom Andlovicem in Lojzetom Golobom povzpela na vrh Anapurne IV (7525 m). Minila so tri leta in spet ga je zvalila Himalaja. IV. JAHO se je namenila v še nepreplezano južno steno osemstisočaka Makaluja (8475 m). Vodja je bil Aleš, naši fantje pa so takrat prišli na rob stene, za vrh pa je zmanjkalo moči in vreme se je zarotilo zoper njo. Toda dolg je bilo nujno poravnati. Že leta 1975 je pod Aleševim vodstvom pod Makalu odšla VI. JAHO. Ponovno so preplezali južno steno in kar sedem naših alpinistov je stopilo na vrh visoke gore. Takrat se je začela nova doba slovenskega srečevanja s Himalajo. Prišel je Mt. Everest, velik uspeh in tudi pomemben Alešev delež pri njem, čeprav je dogajanje spremljal od daleč, iz ljubljanskega radioamaterskega studia, zato pa je pri pripravi na odpravo tudi sam krepko poprijemal. Leta 1981 gre spet v Himalajo. Vodi VIII. JAHO pod južno steno Lotsea (8511 m). Spet velik uspeh, vzpon preko še nepreplezanega velikanskega in nevarnega ostenja, čeprav na vrh niso prišli. In potem letošnja pomlad, ko je pod Manaslu, tja kjer je Nejčev samotni grob, popeljal trojico članov hrvaško-slovenske alpinistične odprave: Stipeta Božića, Eda Retlija in Vikija Grošlja. Na vrh 8156 m visokega himalajskega velikana sta se povzpela po avstrijski smeri Božić in Grošelj, Aleš pa je bil spet tisti, ki je za ceno lastnega uspeha pomagal prijateljema. Vodja, ki je vedel za svojo dolžnost. Potem pa tisti nesrečni 2. november in zadnji polet k Julijcem...

Zdaj pa prizadetost, potrlost, žalost, ki so človeška čustva in se jih ne sramujemo, zato priznavamo, da usodni udarci puščajo brazgotine v zavesti. Ker v takih izjemnih trenutkih treznemu premisleku pot ni utrta, je zato prosta čustvom in ta se razraščajo, hromijo ali plemenitijo zapisovano besedišče, vse skupaj pa ostaja daleč od želje — povedati pravšnjo besedo velikemu prijatelju in o njem. Ta beseda je kot izgubljena v vesolju zaprepaščenosti in bolečine, v uteho, če jo je sploh mogoče najti, nam preostane le zavest, da Aleševo življenje ni bilo kot voda, razlita v žejni puščajski pesek. Za njim je ostalo njegovo delo in vse kar je dajal doma svojim, pa svojim sopotnikom, prijateljem, vsem, ki so imeli radi njega in slovenski alpinizem. Več nam vsem skupaj ni mogel dati.

Mitja Košir

OB SMRTI ALEŠA KUNAVERJA

Ne prosite nalog, ki ustrezajo vašim silam! Prosite sil, ki dosegajo vaše naloge. Tako je živel in delal Aleš Kunaver. Bil je vsestranski, delal in načrtoval je na mnogih področjih, središče njegovega zanimanja skozi vse življenje pa so bile gore. Čemu? Gora je popoln cilj — absoluten: ne moreš je prilagoditi svoji sposobnosti niti za meter, olajšati niti za stopinjo — ti sam moraš razviti svoje moči, če jo hočeš doseči. »Slovenci smo majhen narod, zato moramo hoditi v korak z razvitim svetom na vseh področjih, kjer le imamo kaj možnosti. Biti agresiven v dobrem pomenu besede, je pogoj za preživetje: če obtičiš — utoneš.« V dobrih dvajsetih letih smo iz alpinistične province postali svetovna sila — duša in gibalo tega premika je bil Aleš Kunaver. Imel je sposobnost zaznati kvaliteto, ki bo šele prišla. Ko so bili osvojeni vsi himalajski osemtisočaki še brez nas, bo potem tako, kot v Alpah — na vrsto pridejo stene. Makalu leta 1972 je bil prvi korak, prva stopnica — toda najvišja stopnica je bila premaknitev v glavah, ko je vprašal: »Ali gotov uspeh po znani smeri — ali negotov izid poskusa v južni steni?« Tako smo ujeli vlak, ki je bil malo prej že desetletja pred nami. Po Makaluju je bilo potem lažje doseči Gašerbrum, Everest, Lotse, Daulagiri, Manaslu. Njegova vizija se je uresničevala — uspevali smo svoje sposobnosti zložiti v skupno delo. Le tako se pride na himalajski vrh — pa tudi na druge vrhove v življenju ljudi, v življenju naroda. Brez Aleša bi bil naš himalajski alpinizem drugačen: skromnejši in predvsem počasnejši. Znal je zbuditi v ljudeh skrite sposobnosti, zavest o njih in voljo do uspeha. Z Alešem ni umrl spomenik. Umrlo je živa ustvarjalnost, delo, vsestranski obet, umrlo je plodno in polno življene sredi vzpona, umrl je del prihodnosti in bogastvo vseh nas. Bojim se, da je nekoliko umrla tudi neka doba. Dragi Aleš! S Tvojimi najdražjimi vsaj skušamo deliti bolečino, zgroženi pred praznino, ki je ni mogoče zapolniti. Edina luč v temi je le zavest o daru, da smo del življenja prehodili skupaj. In za to skupno pot — hvala Ti; in za Tvoje delo — slava.

Ljubljana, dne 5. 11. 1984

Tone Škarja

LETALSKO REŠEVANJE V GORAH*

GORAZD ŠTURM

Gorazd Šturm, letalec-reševalec, se je ponesrečil 2. novembra 1984 ob 9.30 na področju med Blejsko Dobravo in Poljanami, ko je vodil helikopter na vožnji v Julijske Alpe.

Rodil se je 3. avgusta leta 1951 v Ljubljani, 1. dne v juniju lani pa je postal že namestnik poveljnika letalske enote milice RSNZ. Izpit za pilota helikopterja je opravil leta 1979 v Aeronautični šoli v Zagrebu, tri leta poprej pa je stopil v vrste delavcev organov za notranje zadeve.

27. aprila 1952 je bila ustanovljena SRFW (Švicarska letalska reševalna služba). V tistem času so uporabljali še letala in zato so morali za reševanje v gorah izuriti reševalce-padalce.

Z razvojem helikopterjev in tehnične opreme, pa se je skoraj povsem spremenil način dela letalske reševalne službe.

RSNZ SR Slovenije je 1967 nabavila helikopter AB-47J-2A, za tiste čase kar primeren, a v primerjavi z današnjimi, precej skromnih zmogljivosti.

LEM je v sodelovanju in s podporo GRS postaje Kranj ter z vključevanjem reševalcev gornjesavske doline takoj pričela šolati posadke helikopterja in reševalce-letalce za dela v akcijah GRS.

5. 2. 1968 je helikopter naše enote prvič sodeloval v reševalni akciji v gorah. Pripeljal je opremo za reševalno akcijo v bližino Čopovega stebra in jo odvrget reševalcem. Že 24. 3. 1968 pa je v reševalni akciji pod Mojstrovko prvič prepeljal na kraj nesreče reševalce, zdravnika in opremo ter nato še ponesrečenko, in sicer od koč na Gozdu v Kranjsko goro.

Leta 1972 smo nabavili nov helikopter večjih zmogljivosti — AB-206 JET RANGER, kakršnega za reševanje največkrat uporabljamo tudi danes.

Istega leta smo se vključili tudi v mednarodno organizacijo IKAR.

Leta 1974 je bilo v Lescah izvedeno prvo organizirano šolanje letalcev-reševalcev.

Z nabavo dvomotornega helikopterja srednje kategorije AB-212, še večjih zmogljivosti, pa se je LEM še aktivneje in kvalitetneje vključil v akcije GRS.

Tako so posadke in helikopterja LEM do konca leta 1983 sodelovali v 279 reševalnih akcijah, za kar so porabili 590,30 ur letenja, prepeljali so 944 reševalcev z 106 100 kg reševalne opreme ter 251 ponesrečencev, od teh 163 živih.

Danes LEM razpolaga s tremi helikopterja, ki so primerni za reševanje v gorah in v drugih nesrečah.

Trenutno je vrhunsko izšolanih 5 pilotov, ki brez omejitev izvajajo reševalne akcije v gorah. Leta 1984 pa se jim bodo priključili še trije.

Poleg njih pa je usposobljeno še 7 mehanikov-letalcev.

Uspeli smo izšolati 68 reševalcev-letalcev iz prav vseh 16. postaj GRS v SR Sloveniji.

Poleg njih je v stalni trenaži še 12 miličnikov LEM, ki lahko priskočijo na pomoč v vsaki reševalni akciji.

Posadka helikopterja opravlja v reševalnih akcijah v gorah različne naloge.

Višina naših gora za helikopterja, s katerimi razpolagamo, v normalnih vremenskih pogojih ne sme predstavljati posebne ovire, tako da lahko sodelujemo v vseh reševalnih akcijah.

Območje, kjer se zgodi največ nesreč v gorah v Sloveniji, nima večjega polmera od 160 km. Helikopter pa je sposoben preleteti iz naše baze na letališču Brnik do Kanina v 30 minutah.

Posadke helikopterjev dežurajo na Brniku vsak dan od zore do mraka in po pozivu za akcijo polete v 10—15 minutah.

Naloge, ki jih običajno opravljamo v reševalnih akcijah v gorah so:

— iskalni let, v katerem tedaj, ko ni točno znana lokacija nesreče, to poiščemo, ter se glede na mikrolokacijo odločimo, kako bo reševalna akcija verjetno potekala;

— prevoz potrebne ekipe reševalcev-letalcev z opremo na mesto (ali v bližino) nesreče;

* Članek je povzetek predavanja, ki ga je imel pokojni Gorazd Šturm na II. posvetovanju na temo GORE IN VARNOST. Posvetovanje je organizirala GRS pri PZS v Poljčah na Gorenjskem, 2. maja 1984.

— po obvestilu reševalcev, ki smo jih prepeljali na mesto nesreče, glede na stanje posnesrečencev in drugih pogojev, z vodjo reševalne akcije izdelamo načrt za nadaljnji potek akcije;

— prepeljemo ponesrečence v bolnišnico in reševalce z opremo v dolino.

Akcija pa v praksi največkrat teče povsem drugače. Mnogokrat vse našete faze združimo v eno, saj ponesrečenca najdemo, ga vkrcamo v helikopter, prepeljemo v bolnišnico ter na povratku izkrcamo reševalce-letalce in tako zaključimo akcijo v približno 20—30 minutah.

Uporaba helikopterja v letalskih reševanjih v gorah je namenjena:

— za prevoz reševalcev in opreme v helikopterju, navadno največ do nekaj 100 m od mesta nesreče;

— za prevoz reševalcev in opreme podvesno; na vrvi, pritrjeni na kavelj za prenos tovora na podu helikopterja;

— za prevoz ponesrečenca v horizontalni mreži in reševalca podvesno;

— za lebdenje nad terenom, primernim da reševalci izskočijo iz helikopterja;

— za spuščanje reševalcev-letalcev iz helikopterja s pomočjo elektromotornega vtila, ki ima jeklenico dolgo 78 m in je sposoben spuščati in dvigovati breme težko do 270 kg;

— za spuščanje reševalcev-letalcev iz lebdečega helikopterja v kabino stoječe gondolske žičnice ter dvig ponesrečencev;

— glede na poškodbe ponesrečencev lahko prepeljemo ponesrečenca sede ali na nosilih;

— v helikopterju je vedno zdravniška oprema za prvo pomoč, ki jo lahko zdravnik nudi ponesrečencu med letenjem.

Rezultat načrtnega šolanja posadke helikopterjev ter stalnih vaj z reševalci-letalci so vedno bolj uspešne reševalne akcije.

Celoten čas, ki ga potrebujemo za reševanje, posebno pa ur, potrošenih za letenje, se iz leta v leto krči.

Angažiranih je vedno manj reševalcev-letalcev, prevažamo minimalno količino opreme, potrebne za izvedbo klasične reševalne akcije v gorah.

Vsako leto je več reševalnih akcij v gorah, v katerih sodelujejo helikopterji in reševalci-letalci.

Reševalci-letalci, posebej člani postaj GRS na območju od Kamnika do Rateč, saj tu delujemo največ, so postali mojstri in so v vsakem pogledu — strokovnem in organizacijskem, povsem izenačeni s kolegi v drugih alpskih deželah. Njihove odločitve in dejanja so trenutna in do potankosti premišljena ter vredna spoštovanja.

Govorili smo o reševanjih v gorah tedaj, ko nam vreme dovoljuje, da reševalno akcijo izvedemo s helikopterjem. Narava pa nam seveda večkrat tudi ni naklonjena. Navadno sodelujemo v akcijah, ki jih ne moremo izvesti s helikopterjem zgolj tako, da prepeljemo čim bliže kraju nesreče reševalce z opremo, ko gredo potem v klasično reševalno akcijo, in če je le mogoče prav tako prepeljemo ponesrečenca in reševalce z opremo spet v dolino. Taka akcija je navadno dobro izvedena, saj se reševalci lahko povsem posvetijo najzahtevnejšemu delu reševanja. Pomembno je, da se ne utrujajo na dolgi poti do kraja nesreče, še bolj pa, da se izčrpajo in obremenijo s ponesrečenci in opremo, ne vračajo v dolino. V zadnjih letih skoraj ne pomnimo, da bi reševalna akcija trajala več dni. Zamišljamo pa si lahko, koliko hudo ponesrečenih planincev je preživelo, ostalo brez trajnih posledic prav zaradi hitrosti, s katero reševalne akcije izvedemo.

Statistika zadnjih let kaže, da je okoli 80 % resnejših akcij izvedeno z letalskim reševanjem.

Omenimo naj še pomembno delo, ki ga LEM opravlja poleg reševalnih akcij v gorah. LEM sodeluje pri obnovi skoraj vseh domov v gorah, ko tovari potreben material, oskrbuje še nekaj pomembnejših koč in tako PZS pomaga po izredno ugodnih nekomercialnih cenah.

Za uspešno letalsko reševanje v gorah je pomembno:

— obveščanje o gorski letalsko-reševalni akciji mora biti opravljeno ekspeditivno, povsem skladno z navodili, ki jih je izdala vsem postajam milice in GRS v SR Sloveniji podkomisija za letalsko reševanje pri GRS!

— Po načelih letalstva, ki temelje na zagotovitvi kar največje varnosti, lahko v letalskem reševanju sodelujejo le letalci-reševalci, ki nosijo jasen in nedvoumen znak o svoji usposobljenosti.

— Pilot, ki leti v vlogi vodje, suvereno odloča o vseh dejanjih vseh udeležencev letalske reševalne akcije.

Helikoptersko letalstvo je zaradi svojih značilnosti (VTOL — vertikalno letanje, pristajanje) povsod v velikem razmahu. To je očitno tudi pri nas, kar najbrž v začetni fazi razvoja najbolj občuti prav planinska organizacija. Pričakujemo, da bodo planinci še bolj uporabljali to sodobno tehnično sredstvo, ko bodo tako precej pocenili prenos materiala v gore. Skupaj pa moramo prebroditi trenutne težave finančne narave, ko nam primanjkuje denarja za tekoče vzdrževanje helikopterjev.

HELIKOPTER POSTAJA NEPOGREŠLJIV DEL REŠEVANJA V GORAH

Boris Mlekuž

Dolina Vrat, severna stena Triglava, Grančiče nad Mojstrano in Bohinj so bila sredi oktobra prizorišče četrtega republiškega tečaja gorskih reševalcev-letalcev, ki so ob sodelovanju posadke helikopterja AB 212 letalske enote milice obnavljali ter izpopolnjevali svoje znanje. Reševanje v gorah, ob sodelovanju helikopterja, se je od začetkov pred petnajstimi leti ter od prvega organiziranega usposabljanja reševalcev-letalcev pred desetimi leti naglo razvilo ter prav gotovo tudi pri nas že doseglo mednarodno raven. Resda ostaja v gorskih nesrečah klasični način reševanja še vedno nepogrešljiv (predvsem ob slabem vremenu in ponoči), pa vendarle lahko zapišemo, da v zadnjih dveh letih helikopter sodeluje že v približno polovici reševalnih akcij. Lani, do prve polovice oktobra denimo, so helikopterji sodelovali v 19 reševalnih akcijah ter pri tem opravili že kar 40 ur letenja. S tem se seveda tehnična uspešnost reševalnih akcij močno nagiba na stran ponesrečencev, saj je pomoč hitrejša, učinkovitejša, transport pa je v večini primerov možen naravnost v bolnišnico.

Prvega dne republiškega tečaja so reševalci-letalci opravljali svoje naloge v gornjem delu Severne triglavske stene. Na Grad, prizorišče »nesreče«, so se reševalci ob vrvi spustili iz lebdečega helikopterja; le-ta je zalebdel tik ob steni, in namestili »ponesrečenca« v gorska nosila. Medtem je posadka helikopterja izvedla zahteven manever »pristajanja« helikopterja v steni, in sicer z naslanjenjem ene same helikopterjeve smučke. Reševalno moštvo je vkrcalo ponesrečenca in že jih je helikopter iz Severne stene odnesel v dolino. Gosta megla je udeležencem preprečila, da bi tudi drugi del vaje izvajali v Dolgi nemški smeri v triglavski steni. Preseliti so se morali na Grančiče nad Mojstrano, kar pa ni prav nič zmanjšalo zahtevnosti naloge v spuščanju reševalcev v stmo steno iz lebdečega helikopterja s pomočjo 60-metrске jeklenice in električnega vitla in dviganje reševalca in ponesrečenca iz stene. Ta del vaje je zahteval od reševalcev-letalcev, še posebej pa od posadke helikopterja, ki je lebdel le nekaj metrov od stene, popolno natančnost in koncentracijo. Vse uspešno opravljene naloge prvega dne tečaja so nazorno pokazale, da se bogato obrestuje načrtno vzgojno delo posadke helikopterjev ter reševalcev-letalcev, kar so konec koncev dokazali tudi že v zahtevnih helikopterskih reševalnih akcijah v gorah.

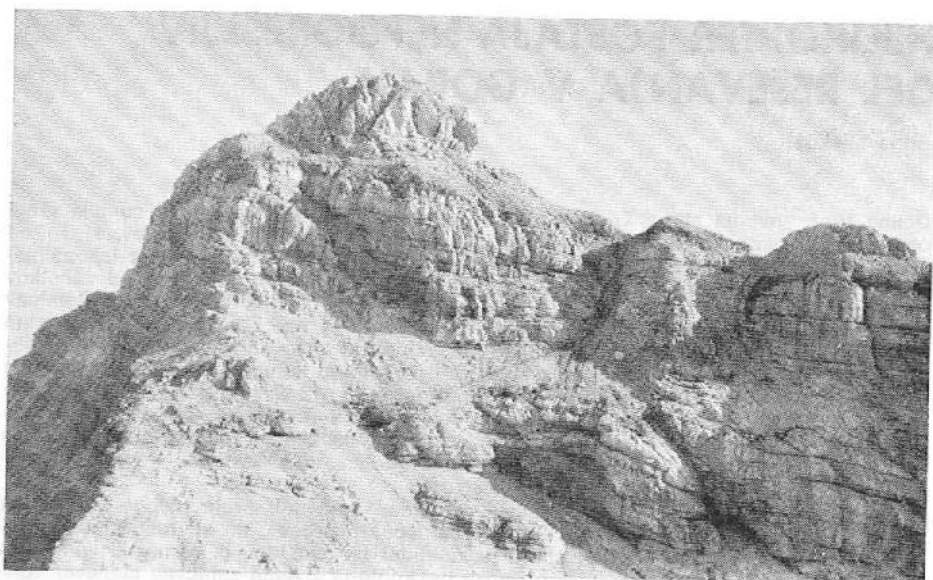
Drugi del tečaja so se tako posadke helikopterja, kot reševalci-letalci spopadli z novostjo v reševanju. Šlo je namreč za reševanje potnikov iz »zaustavljene« gondolske kabinske žičnice; kraj dogajanja — žičnica na Vogel. Izkušnje in znanje, pridobljeno v reševalnih akcijah v gorah, so reševalci-letalci in posadka helikopterja s pridom izkoristili tudi na žičnici, kljub temu, da je to reševanje le nekaj posebnega. Tega usposabljanja so se udeležili le reševalci-letalci iz smučarskih središč, kjer imajo gondolske žičnice.

Tečaja pod nazivom »Triglav 84« se je udeležilo 48 reševalcev-letalcev iz 14 postaj GRS. V sodelovanju z letalsko enoto milice, ga je organizirala podkomisija za letalsko reševanje pri komisiji za GRS slovenske planinske organizacije.

GEOLOG V SLOVENSKIH ALPAH

(Ob šestdesetletnici Antona Ramovša)

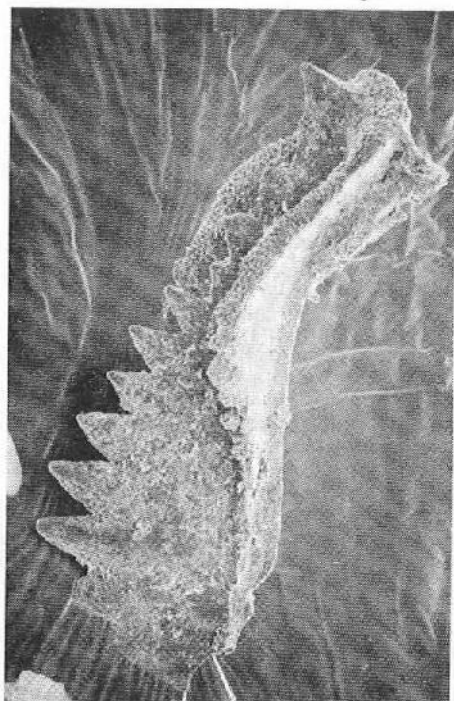
Pri odkrivanju gorskega sveta je imela pomembno vlogo tudi geološka veda. Že Baltazar Hacquet, ki ga je Josip Wester imenoval prvega raziskovalca naših Alp, se je zelo zanimal za kamnine, še več, razmišljal je tudi o nastanku naših Alp in bil najbrž prvi, ki je ugotovil zvezo med vrsto kamnine in rastlinstvom na njej. Le malo pozneje je na Triglavu do geološko pomembnih spoznanj prišel Valentin Vodnik, ki mu do danes sledi nepretrgana vrsta poklicnih ali — tako kot Vodnik — tudi nepoklicnih geologov. V našem Vestniku je kmalu na začetku tega stoletja izšel članek o zgradbi in geološki zgodovini Kamniških Alp, ki ga je napisal Ferdinand Seidl, avtor znane geološke monografije o tej gorski skupini (1907—1908). Janez Žurga je v Vestniku pisal o geologiji Pohorja (1935) in svojemu 1939 objavljenem članku iz geologije naših Alp

Razor, geološko najbolj zanimiva gora v Juljskih Alpah, je prava zakladnica nekdanjega življenja
Foto A. Ramovš

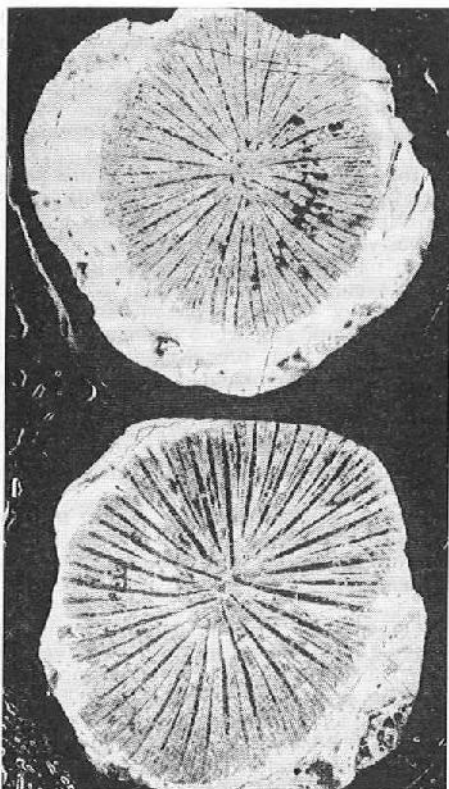
dodal prirejeni geološki zemljevid zahodne Slovenije. Še bi lahko naštevali primere o delovanju geologov v slovenskem gorskem svetu, vendar menimo, da je najbolje, če damo besedo dr. Antonu Ramovšu, rednemu profesorju za geologijo in paleontologijo na ljubljanski univerzi, ki jo z veseljem odgovoril na naša vprašanja. Kako občutite vi, dragi naravoslovni in uredniški kolega, geologovo delo v gorskem svetu?

Najprej naj poudarim, da precej drugače kot v lahko dostopnem gričevnatem in ravninskem svetu, kjer le tu in tam moli živa skala na površje. V gorskem svetu so skoraj povsod na površju kamnine, bodisi živa skala ali grušč, ki delajo planincem napoto po poteh in stezah, posebno po meliščih, meni pa so dobrodošle, saj mi vsepovsod razkazujejo kamninsko sestavo in velikokrat ponujajo še okamnine, ki jih v poraslem gričevnatem in hribovitem svetu najdemo le slučajno. Zato je sleherna moja hoja v gore, tudi tista, ki ni povezana z raziskovanjem, poleg občudovanja naravnih lepote, posvečena spoznavanju kamnin in okamnin, iz katerih so gore, ugotavljanju njihove starosti in geološke zgradbe. Tako se že kar v podzvesti pokaže nekdanje okolje, recimo plitvo ali globlje morje, laguna, kar je bilo pač tam pred toliko in toliko milijoni let, ko so se usedale kamnine. Naj spomnim na dva primera iz Julijcev. Kamnine današnjega Dovškega križa in okolice so nastajale na plitvem podmorskem grebenu, na katerem je bilo vse polno različnih koral, trdoživjakov in mahovnjakov, danes pa tam najdete brez števila njihovih trdnih ostankov. V apnencu grebena Rjavine pa mrgoli ostankov zelenih alg, prav tako iz zgornje triasne dobe, in že vidim pred seboj plitvo lagunsko morje in v njem bujne trate apnenčevih alg. Tako doživljanje je seveda tudi največ, kar lahko občuti geolog z določenim znanjem, je pa prikrito nepoučenemu planincu. Malokdo od planincev se sploh zanima za kamnino, še redkejši so, ki prepoznajo okamnelo školjko, polža ali koralo, nihče pa se ne vpraša, kako je prišla sem gor, več kot 2000 m visoko v gore. To je geologu samo po sebi razumljivo, saj pozna poleg nastajanja kamnin tudi velikanske gorotvorne sile v Zemljini delavnici, ki so zgubale kamnine v vsemogoče modele, jih vzdigovale iz otroške zibelke v višave, lomile tisočmetrske skladovnice v orjaške bloke in predstavljale kamnite pokrove ob naravnih ploskvah kilometre daleč od kraja, koder so se rodile. Nadalje v gorah spoznavam, veliko bolj kot drugje, nenehno spreminjanje narave, preperevanje in razpadanje kamnin in odnašanje tistega, kar je še ostalo. Nastajajo najrazličnejše oblike v mehkejših in trših kamninah in zdrobljenih conah: strmi razi in med njimi ostri zvijugani grebeni, kamniti stebri vseh mogočih oblik, »babe«, »možje« in »zobje«, naravna okna in mostovi, vseh vrst krnice, kraško žlebičje, vrtače, jame in spodmoli. Ko jih gledam, tudi že vidim, kako se bodo jutri (v geološkem smislu seveda) pre-

Skupaj z ostanki amonitov so se na Razorju ohranili tudi ostanki kondonta *Epigondolella nodosa*. Še vedno ne vemo, kakšne so bile živali, ki jim danes pravimo konodonti.

Foto K. Fecher

Na vrhu Razorjeve sosedu Planje je bil v zgornje-triasnem morju koralni greben. Eni od tedanjih koral — vidimo jo v prečnih prerezih — danes pravimo *Retiophyllia delilippi*.

Foto C. Narobe

kucnili, zdaj eden, zdaj drugi. Nehote se mi prikrade vprašanje, kako je vse to nastajalo in zakaj prav tam in že iščem odgovor, ko pa ga najdem, zadovoljen grem naprej. Tudi to je prikrito večini planincev. Tako hodim po gorah, tako jih občutim, veliko mi imajo povedati, marsikaj pa še skrivajo.

Že vidim, v gore ne zahajate samo z razumom, temveč tudi s srcem. Čisto tako se dogaja tudi meni, botaniku, zraven pa še občutim, koliko več geologije bi moral znati, da bi se mi gorski svet še bolj približal. Da pa ne izgubiva geološke niti, vas prosim, da opišete svoje poklicno delo v slovenskih gorah. Vemo, da ste mnogo raziskovali v Karavankah, a tudi to, da ste v zadnjih letih ponovno prišli v Julijske Alpe in pokukali tudi v njihove težje dostopne koticke.

Takoj po diplomi me je pritegnilo sistematično raziskovanje zgornjepermijskih okamnin, ki so se nam ohranile na različnih krajih v Loških in Polhograjskih hribih ter v okolici Žažarja in Vrzdence. V sedmih letih sem prehodil domala vse ozemlje tja gor do Blegoša in Ratitovca, nabral veliko različnih okamnin od drobcenih luknjičark in apnenčevih alg, čudovitih koral in polžev do najštevilnejših ramenonožcev, ki so nekaj posebnega za slovensko ozemlje; ob tem poklicnem delu pa sem še bolj vzljubil ta planinski svet. Sad teh raziskovanj je bila doktorska disertacija in po njej sem šel leta 1958 raziskovat podobne plasti in okamnine v prostrani Vitanjski niz, na Konjiško goro in Boč ter njegove odrastke tja do Žetal. Izsledke sem objavil v habilitacijskem delu. Za več kot dve desetletji so me priklenile nase Karavanke, prehodil sem jih od Peči do Pece in Uršlje in v njih kar naprej odkrival nova in nova nahajališča okamnin, ki so mi bile pomemben dokaz za plasti najrazličnejših starosti v mogočni kamniti skladovnici Karavank. Sprva sem raziskoval širše ozemlje Jezerškega in zatem od tam nadaljeval raziskovanje tja do Orlševe. To delo je bilo v okviru

fakultetne raziskovalne naloge. Leta 1961 pa sem začel skupaj s sodelavci strati-grafsko in paleontološko obdelovati Karavanke med tromejo in Ljubeljem, in sicer na pobudo in po naročilu Tehniškega muzeja jeseniške železarne. Dodobra sem spoznal še ta del Karavank, obsežno delo pa je zajeto v precejšnjem številu znanstvenih razprav in strokovnih člankov in v nekaj knjigah. Vseskozi so me mikale tudi geološke raziskave v najlepšem koščku slovenske zemlje, v Julijcih. V njihovem severnem delu sem začel sistematično raziskovati leta 1978, spet na pobudo Tehniškega muzeja jeseniške železarne, z materialnimi sredstvi pa mi je pri tem delu pomagala tudi Raziskovalna skupnost Slovenije. Od Rateških Ponc pa do vzhodnega roba Mežaklje ni ostalo več dosti poti, kjer ne bi bil hodil pri tem sedemletnem načrtnem raziskovanju, veliko pa sem prehodil brezpotnih grap, razov in grebenov, kjer se razgrinjajo ravno najbolj zanimive kamnine in v njih različne okamnine. V brezpotnem visokogorskem svetu mi je pomagal tudi izredni poznavalec Julijcev Uroš Župančič, saj je marsikje prav v težko dostopnem svetu, na primer na Kukovi špiči, Dovškem Kržu in sosesčini tudi svojstveno okamnino življenje. Tako sem imel priložnost, da sem v zadnjih sedmih letih precej podrobno spoznal kamnine v mogočni skladovnici Julijcev in najrazličnejše okamnino življenje, kar mi odgrinja dogajanja v davninah zemeljske zgodovine, pred deset-, sto- in še več milijonletji. V gorskem svetu sem živel z naravo, občudoval njeno lepoto in mogočnost, odkrival geološke skrivnosti, odkril pa sem jih le malo. Mogočnost gora pa posebno v stiskah, s katerimi mi tudi ni bil prizaneseno, dokazuje človekovo majhnost in nebogljnost.

Vse predobro vas razumem, saj so gore trajno doživetje za vsakogar, pa naj bo naravoslovno izobražen ali pa tudi ne. Morda je v znamenju časa, v katerem ljubimo presežnike, ko vas vprašam, kateri del naših gor je za vas geološko najbolj zanimiv in zakaj?

Tu je odgovor že težji, najbrž sem jih preveč spoznal. V Karavankah bi izbral širše ozemlje Jezerskega tja do vrhov Pristovniškega Storžiča, Virnikovega Grintovca in Stegovnika. Te tri gore so pretežno iz grebenskega apnenca, ki so ga v devonijski dobi, to je pred okroglo 370 do 390 milijoni let ustvarila apnenčeva ogrodja nešteti različnih koral, trdoživnjakov in morskih lilij. Tedaj je bil še stari zemeljski vek in takšnih kamnin ni več nikjer drugje v Sloveniji, razen nekaj malega v Pavličevih stenah in Malem ter Velikem vrhu zahodno od Matkovega kota. V prednožju teh gor so še nekoliko starejše plasti, v katerih je vse polno svojevrstnih drobčenih okamnelih konodontnih ostankov, so pa ob njih tudi še spodnjekarbonske plasti, ki so prav tako znane samo na Jezerskem. Lahko rečem, da je vse to geološka posebnost Slovenije in zato zanimiva in pomembna.

Geološko najzanimivejša gora v Julijcih pa je brez dvoma Razor, pravi muzej davnega okamelega življenja, kakršnega ni daleč naokoli. Mogočno skladovje lepote se je usedalo karih 15 milijonov let dolgo v zgornjetriasnem morju. Nastajati je začelo pred kakimi 220 milijoni let. V spodnjem in srednjem delu gore je mogočna apnenčeva skladovnica, preklana v različnih smereh in ob prelomih razmaknjena, vršna gmota pa nima plasti in je tudi vseprek razklana. Na poti v višini okoli 2430 m je v metriskem skladu vse polno polžjih hišic. Na prevalu pokriva ljubka zelena oaza sredi pustega skalovja ploščasti bledordečkasto rjavkasti, rumenkasti ali sivkasti apnenec, ki vsebuje kar pogostne hišice glavonožcev iz več rodov in vrst. Zelo pomembni so pri raziskovanju meje med karnijsko in norijsko dobo v zgornjem triasu. Ti glavonožci imajo povrh prav na Razorju še svoje prvo znano najdišče v vseh Južnih Alpah in zato je njihov pomen še toliko večji. Te okamnine so kar na stezi in ob njej takoj nad prevalom in tla nad takšnimi razpadlimi plastmi ugajajo tudi triglavski roži, ki se tu bohota v manjših in večjih blazinah. Glavonožce spremljajo školjke in ramenonožci, v apnencu pa je še vse polno mikroskopsko majhnih konodontnih ostankov. To pa še ni vse, kar ponuja Razor, saj je tudi njegov vrhni del poln okamin. Okoli 2580 m visoko, tam kjer se pot strmo vzpne med razjedeno skalovje, je pravo grobišče koral in morskih gob, malo višje je vse polno polžev in zraven različnih ramenonožcev ter školjk. Nekaj apnenca je iz samih členkov morskih lilij in njihove ploščice se svetlikajo v soncu. Ta zanimivi greben so pomagali graditi še mahovnjaki, trdoživnjaki in apnenčeve alge. Ko gledamo vse to, nam pred očmi vstaja čudovit podmorski greben v prelivajočih barvah živih koral, morskih gob, školjk in ramenonožcev ter morskih lilij pred nekaj manj kot 220 milijoni let; krasil je morje tamkaj, kjer danes kipi v višave 2601 m visoki Razor. Takratni greben je bil prav tako lep, kot so današnji grebeni v Rdečem morju ali ob vzhodni avstralski obali. Grebenski apnenci sestavljajo tudi vrhove nekaterih drugih gor, vendar mi nobena druga gora ni odkrila toliko novega in pomembnega kot ravno Razor.

Najprej nam okamnine razkrivajo davno življenje skozi geološke dobe, ki je v vsaki dobi nekoliko drugačno. V vsaki periodi, dobi in še manjši časovni enoti je bilo značilno življenje, živalstvo in rastlinstvo, v starejših časih zemeljske zgodovine so bili organizmi na primitivnejši stopnji razvoja, čim mlajše pa so zemeljske plasti, tem bolj so organizmi oziroma njihovi ostanki podobni današnjim. Tako nam okamnine kažejo razvojno pot, ki jo ima živi svet za seboj. Po okaminah nadalje ugotavljamo relativno starost plasti in kamnin v zadnjih 600 milijonih let zemeljske zgodovine, spoznavamo pa hkrati tudi način življenja živali in rastlin, njihov življenjski prostor, okolje, razširjenost v davnih morjih in na kopninah ter še marsikaj drugega.

V naših gorah, pa tudi nasploh so iz srednjega veka najbolj pomembni glavonožci, saj so geologi prav po njih razčlenili ves srednji zemeljski vek in mlajši del starega zemeljskega veka na večje in manjše enote. V naših gorah so amoniti na Razorju in enako stari še na Kukovi špiči in nekje na Široki peč, odkoder se vali material v krnico Za Akom. Tudi malo pod vrhom Storžiča je vse polno različnih glavonožcev, v Savinjskih Alpah pa se dobe na Korošici. Najbolj pogostne okamnine naših gora so zgornjetriasne korale, ki jih spremljajo morske gobe in trdoživnjaki pa še drugi grebenotvorni organizmi. Veliko jih je na Razorju in sosednji Planji, iz njihovih ostankov so Dovški križ, Oltarja, Špleta, G. Kopica, Mišelji vrh, del Mežaklje in Pokljuke, v Špičkovem in Prisojnikovem masivu pa so večinoma prekrstljene in jih je komaj še mogoče prepoznati. Iz njihovih ogradij je Begunjščica nad Roblekovim domom. Veliko koral, seveda čisto drugačnih, pa je v devonijskem apnencu na Stegovniku, Virnikovem Grintavcu in Pristovniškem Storžču. Vendar naj povem, da so korale bolj pomembne za spoznavanje nekdanjega okolja kot za ugotavljanje natančne starosti.

Zanimive so nadalje velike megalodontidne školjke z debelimi lupinami srčaste oblike; kažejo podobo, kot jo vtisne kravji parkelj v blato in jim zato pravijo v nemški poljudni govorici »versteinerter Kuhtritt«. Največje so pod nekdanjim Skalarjevim domom na Kaninu, precej jih je na Kriških podih, tu in tam na Tominškovi poti na Triglav, pa še marsikje drugod po Julijcih, v Karavankah pa zlasti na Vajnešu in tu pa tam zahodno od tam proti Svečici. Da ne bo preveč, naj to zadostuje.

Kar precej let beremo vaše članke o slovenskih slapovih, ki jih je seveda največ v gorskem svetu. Jeseni 1983 je pri Slovenski matici izšla vaša knjiga Slapovi v Sloveniji. Z njo ste nam podarili monografijo, kot bi jo komaj kje še našli. Kaj vas je vodilo in vas še vedno vodi pri raziskovanju in opisovanju slovenskih slapov?

Pri načrtnem geološkem raziskovanju po Karavankah, Julijcih in Loškem hribovju sem spoznal tudi veliko slapov in slapičev, ki so me sprva pritegnili resda le bolj kot naravna lepota; vedno bolj pa me je pri vsakem slapu začel zanimati njegov nastanek, njegov razvoj od rojstva pred deset- ali stotisočletji do danes, kamnine, v katerih je nastal, in zakaj prav tam in še druga vprašanja. Začel sem sistematično zapisovati vsa opažanja in kot geolog sem ločeval slapove po nastajanju v skupine. Pri takem delu sem kmalu prišel do prepričanja, da bi bili slapovi, sistematsko opisani in zbrani v knjigi, dostojen prispevek k spoznavanju slovenske zemlje in njene narave. Obenem pa bi bila knjiga tudi koristen pripomoček vsem tistim, ki žele spoznavati naravo in se učiti v njej. Spremljala me je tudi želja, da bi obiskovalci slapov ne videli le šumeče padajoče vode, marveč bi tudi oni spoznali njihov vsestranski razvoj od začetka do današnjih dni. Ob lepotah slapov pa ima obiskovalec tudi priložnost spoznati različne kamnine iz mnogih dob zemeljske zgodovine pri nas in marsikje v njih še okamnelo življenje. Tako se da pri slovenskih slapovih nevsiljivo zajeti velik del zemeljske zgodovine od spodnjega karbona naprej. Uvidel sem, da mu bo vse to omogočeno, če bo dobil ustrezno knjigo o slapovih v Sloveniji. Knjiga je sedaj tu in želim, da bi tudi planinci posegli po njej.

Po vsem, kar ste povedali Vestnikovem bralcem, moramo odločno pritrditi spoznanju, da je doživljanje gora močnejše in polnejše, če ga spremlja tudi geološka vednost. V naslovu je napisano, zakaj smo se odločili predstaviti vaše poklicno delovanje. Naj še po planinsko povemo, da ste se pred kratkim povzpeli na lepo razgleden vrh, s katerega ste mogli pregledati zares uspešno prehojeno pot. Rojeni 11. decembra 1924 v skromni koči v Dolenji vasi nad Škofjo Loko ste se uveljavili kot pomemben znanstvenik in univerzitetni učitelj. Svojo pot ste zaznamovali z več knjigami in blizu 150 znanstvenimi in strokovnimi članki. Napisali pa ste tudi okoli 100 poljudnoznanstvenih sestavkov in uredili 6 letnikov poljudnoznanstvene revije Proteus. Ko vam za življenjski jubilej iskreno čestitamo, vam na poti k še višjim vrhom želimo čimveč delovnega in vsakršnega zadoščenja.

Triglavski dom na Kredarici, 2515 m, 1. 1. 1984

Foto Dokumentacija PV

SLOVENSKI GORSKI DOM

GREGOR KLANČNIK

Po bogati preteklosti in plodni sedanjosti se Triglavskemu domu na Kredarici obeta še velika prihodnost. Posodobljena planinska postojanka bo odslej stalno odprta in bo tako vabila v goste tudi zimske obiskovalce Triglava!

Triglavska postojanka na Kredarici, 2515 m, ki je že devet desetletij pospeševalec gorništvu in buditelj slovenske narodne zavesti, je bila zopet kos hudi preizkušnji. Medtem, ko je ob vstopu v sedanje petletno obdobje 1981—1985 še malokdo upal na uspeh, se je že v dobrih dveh letih uresničil naš največji investicijski gorniški podvig: Triglavski dom ima na voljo 200 ležišč, štiri gostinske prostore in kuhinjske naprave, stalno meteorološko postajo, posebna privlačnost pa je njegovo poslovanje, ki traja vse leto. Preko enajst starih milijard je stala ta naložba, največji uspeh pa so s prostovoljnimi prispevki zbrana sredstva.

Le dve kratki, po tri mesece dolgi letni sezoni 1982 in 1983 sta zadostovali, da je bil nov prizidek, ki sedaj predstavlja dve tretjini zmogljivosti, dograjen.

Ob svečanem in prijetnem vzdušju, ko so odpirali povečani Triglavski dom, 17. septembra 1983, so si bili udeleženci, planinci, predstavniki združenega dela našega javnega življenja edini v mnenju, da je treba prenoviti tudi celotni stari del doma. To pa pomeni razširitev projekta in dodatno nalogo, ki je bila nato v letu 1984 tudi sprojeta.

Investicijski plan za leto 1984 je predvideval izenačevanje bivalnih pogojev v domu, dodatno povečanje prenočitvenih zmogljivosti, prenovo starih spalnic, predelavo nekdanje kuhinje v bivalni prostor, izgradnjo preddverja med meteorološko postajo in glavno jedilnico, ureditev zunanjih funkcionalnih prostorov in poti. Gradbeno sezono 1984 naj bi sklenili z odkritjem spominske plošče v Triglavskem domu.

NALOŽBA ŽE DAJE PREDVIDENE SADOVE

Že prvo leto je Triglavski dom potolkel vse svoje dosedanje rekorde. Sezona se je po uspešni jeseni 1983 začela že na silvestrovo, ko je čez sto planincev pričakalo novo leto 1984, se s pravimi gorniki nadaljevala v globokem snegu, se razvijala z množičnimi pomladanskimi turnirimi smuki, vrhunec pa je doživela v toplih poletnih mesecih. Julija in avgusta je dom obiskalo po 300 in več gostov na dan. V knjigo se je do 1. decembra vpisalo čez 16 000 obiskovalcev.

Septembrsko deževje, zgoden sneg in pravi zimski pogoji ob vstopu v jesen, so obisk nekoliko zavrtli. Tudi v začetku oktobra se v gorah običajni topli dnevi še niso pojavili. Te vremenske nevšečnosti pa niso imele neugodnih posledic samo za obisk triglavske postojanke, temveč tudi pri podaljševanju investicijskih del. Dogodilo se je, da so 14. septembra prišli na Kredarico Gradisovi mizarji iz Škofje Loke, medtem pa je večina desak za opaže dva tedna čakala na helidromu v Mojstrani. Nič bolje ni bilo v prvi polovici oktobra. Prvotno dogovorjeni termin o zaključku gradnje in o proslavi z odkritjem spominske plošče so morali zato od 29. septembra premakniti na 20. oktober.

Na ta nov datum so bila naravnana zaključna dela v postojanki. Do tega dne naj bi bila tudi izgotovljena marmorna plošča, ki so jo naročili pri kamnoseku Borisu Udovču. V »Delu« je bil 14. oktobra objavljen prispevek, ki je javnost seznanil z gradbeno aktivnostjo na Kredarici in vabil na odkritje spominske plošče. Program je predvideval poročilo o izgradnji Kredarice, odkritje spominske plošče udeležencem v tej naložbi — poimenovanje sob z novimi darovalci in ogled prenovljene postojanke. Pevci bratov Zupanov naj bi dogodek kulturno obogatili. Slabo vreme in izguba helikopterja JLA pa sta ta načrt okrnili. Spominske plošče dimenzije 100 x 120 cm, ki bo pritrjena na hrastovo steno v glavni jedilnici novega doma, ni bilo mogoče prinesiti na Kredarico. Zaradi velikosti, konji niso mogli nadomestiti helikopterja.

ZAKLJUČEK PRENOVE DOMA

V Triglavskem domu se je na zaključni slovesnosti v soboto 20. oktobra zbralo čez 80 udeležencev. Med gosti so bili častni predsednik PZS dr. Miha Potočnik, predsednik Izvršnega odbora PZS Marjan Oblak, predsednik SO Jesenice Franc Brelih, predsednik Izvršnega sveta SO Jesenice Srečo Mlinarič, predstavniki pomembnih udeležencev v projektu in izvajalcev del, ter drugi planinci.

Na tej drugi slovesnosti na Kredarici se je ponovilo vreme z otvoritve doma 17. septembra 1983. leta, le da je tokrat zima še bolj pokazala svoje zobe. V petek 19. oktobra je udeležence oviral na poti močan veter, v soboto pa je brila še snežna burja. V domu je bilo toplo in prijetno razpoloženje, slovesnost ob odkritju plošče je odpadla, preložili so jo na leto 1985, ves ostali del proslave pa so bili opravili, kot je bilo predvideno.

* * *

Lepo jesensko vreme, ko so doline mračne, zamegljene in zadimljene, vrhovi pa se kopljejo v čistem zraku in v toplem soncu, je leta 1984 prišlo z zamudo. Trajalo je tri tedne, podobno kot predlanskim, do sredine novembra. 14. novembra sem s petletnim vnukom Rokom skozi Krmo odšel do Triglavskega doma. Potem, ko sva se prebila skozi meglo, naju je od zgornje Krme do Kredarice prijetno grela sonce. Tudi ko sva se vračala, je bilo sončno, dokler sonca ni zakrila Kalvarija, od Bohinja sem pa so že prihajali sivi znanilci začetka zime v gorah. Kmalu potem, ko sva bila že doma, v Mojstrani, so prve snežinke najavile začetek smučarske sezone 1984/1985. Medtem, ko je bila pot 14. novembra do Kredarice še kopna in suha, je 15. novembra gore že pokrila debela snežna odeja. Pohodi v Triglavsko pogorje so dobili druge čare in druge privlačnosti. Triglavski dom bo pripravljen in bo z veseljem pričakoval in sprejemal zimske pohodnike in turne smučarje.

* * *

V letu 1984 so bila na Kredarici opravljena naslednja dela:

- hodniki in prenočitveni prostori starega dela doma so na novo obloženi s smrekovimi oblogami, novim tlakom, postavljeni so pogradi in enotno opremljeni z Meblovimimi vzmetnicami;
- v nekdanji kuhinji je urejena kmečka soba s kamnom, mizami in klopmi in majhno točilnico;
- za oskrbovanje z vodo je ob zbiralnikih na vrhu Kredarice zgrajen vodotesen betonski lovilce meteorne vode. Deževnica je speljana tudi s strehe postojanke v zbiralnik ob domu, ki je s črpalko povezan z osrednjim zbiralnikom na vrhu Kredarice. Urejeno je črpanje iz zajetja ledeniške vode, ki je od avgusta leta 1984 že reševalo oskrbovanje doma;
- dograjeno predverje med domom in meteorološko postajo;
- na prostem, na zadnji strani postojanke, je urejen odprt gospodarski prostor s sušilnico perila, speljane so glavne poti okrog doma;
- povečane so zmogljivosti za zmrzovanje hrane in perila. Leta 1984 so vse rjuhe oprali na Kredarici in posušili na prostoru za obešanje perila.

Kompleksna posodobitev Triglavskega doma je bila zahtevna naloga. Zavedati se je treba, da vložena sredstva niso, kakor razni drugi športni in kulturni objekti, bremenila proračune in SIS, temveč je bilo denar potrebno pridobiti s prostovoljnim zbiranjem med delavci v združenem delu, pri zasebnikih in občanah. Poleg naporov pri zbiranju sred-

stev so se, zlasti zaradi višine gradbišča, pojavljale tudi tehnične težave (usklajevanje dotoka gradiva, orodja in delavcev, vremenski in drugi problemi, ki nikoli niso bili brez dodatnih stroškov).

OBSEG IN FINANČNI USPEH NALOŽBE NA KREDARICI

Skupaj je bilo za posodobitev Triglavskega doma porabljeno preko 110 milijonov dinarjev. Del naložbe: brezplačno tiskanje propagandnega gradiva, brošur, postrov in razglednic, podarjenega materiala, posteljnine, drobnega inventarja, opreme in umetniških slik in vrednost drugega prostovoljnega dela, ni zajet v investicijskih stroških. Po sprejetih računih pa ti znašajo 104 milijone dinarjev. Znatno povečanje gre predvsem na račun razširitve projekta (prenova starega dela doma, gradnja bunkerja in predverja pri meteorološki postaji, urejevanje vodnega sistema, gradnja drvarnice), in zaradi visoke inflacije. V letu 1984 je bila prava eksplozija cen gradbenih in transportnih storitev.

V posameznih letih je vrednost investicijskih del na Kredarici bila naslednja:

leto 1981—1982	37,0 milijonov dinarjev
1983	40,5 milijonov dinarjev
1984	15,5 milijonov dinarjev
stroški posojil	11,0 milijonov dinarjev
S k u p a j	104,0 milijonov dinarjev

Sklad za Triglavski dom je zbral:

— likvidnih in porabljenih sredstev	70,5 milijonov dinarjev
— obveznic z dospelostjo od leta 1985 dalje	12,5 milijonov dinarjev
— terjatev po samoupravnih sporazumih	15,0 milijonov dinarjev
S k u p a j	98,0 milijonov dinarjev

Primanjkljaj 6 milijonov din, ki se bo v letu 1985 povečal z dodatnimi dopolnilnimi deli, bo potrebno pokriti tako, da bomo nabiralno akcijo nadaljevali, in s povečanjem deleža Hidrometeorološkega zavoda, ki je prispeval le petino sredstev za pokrivanje stroškov izgradnje Glavne meteorološke postaje.

Najtežje leto za sklad je bilo leto 1984, ko je dospelost obveznic kasnila za dospelostjo obveznosti. Skupaj je do konca leta 1984 Sklad poravnal 74 mio din obveznosti, od tega iz deleža TKSS 4,5 mio din, in pri tem že moral 4,5 mio din dolga prenesti na leto 1985, ko bo zamenjava obveznic za likvidna sredstva ugodnejša.

* * *

Kljub težavam, s katerimi se bo Sklad za Triglavski dom ubadal vse do poravnave celotnega dolga, ki pa ga bodo zmogli z uresničenjem ene največjih prostovoljnih akcij, ki predstavlja pravi finančni čudež, je v letih 1982—1984 bilo doseženo veliko — povečana in obnovljena je bila Aljaževa dediščina. Na Kredarici bo odslej vse leto na voljo postojanka z dvesto ležišči, prijetnimi bivalnimi prostori in urejenimi sanitarijami. Meteorologi omogočajo, da je postojanka za silo oskrbovana tudi zunaj glavne sezone. Posebno pohvalo zasluži Janko Rekar, iznajdljiv in skrben gospodar Triglavskega doma. Veliko ustvarjalcev je Triglavski dom pomagalo oblikovati, med junake pa spadajo prenašalci gradiva in posadke helikopterjev JLA, zlasti pa LEM — Letalske enote milice. Posebno nas je zato prizadela nesreča, ki se je zgodila 2. novembra 1984, ko je umrl pogumen in spreten pilot Gorazd Šturm. Njemu in njegovim tovarišem moramo biti za delo, ki ga je na tem področju opravil, še posebej hvaležni.

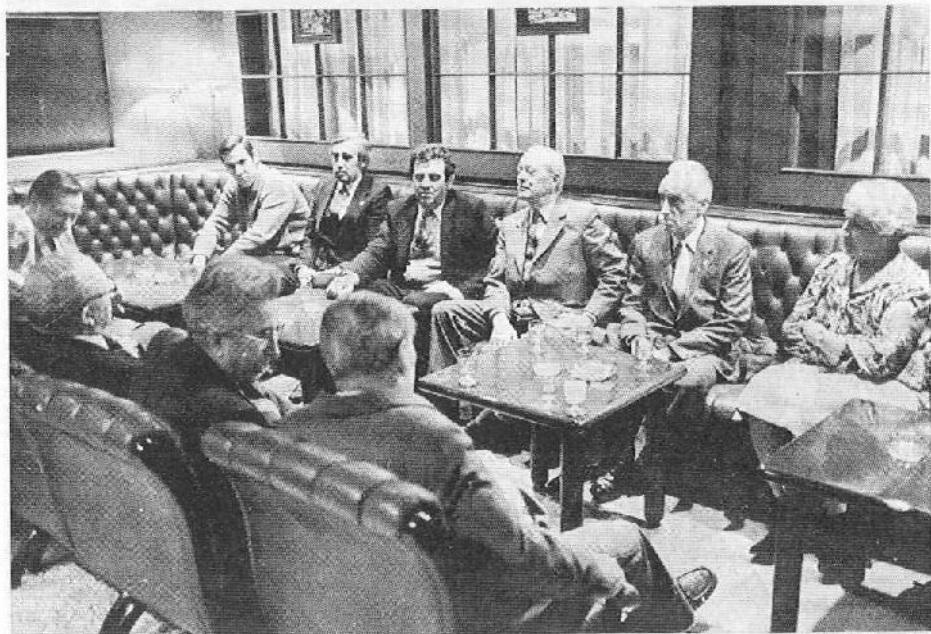
Za pridobitev uporabnega dovoljenja (predvidoma do 15. julija 1985), bodo izvajalci morali še popraviti reklamirana dela in opraviti manjše dopolnitve, kljub temu pa se že vsega doseženega veselimo. Mnogo domoljubne zavesti je bilo potrebno, da smo prišli do tega cilja. Vsi požrtvovalni planinci in plemeniti darovalci zaslužijo zahvalo. Izražena bo s spominsko ploščo in z brošuro »Triglavski dom«, ki bo izšla v prvem četrtletju 1985 in s posebnimi zahvalnicami. Na spominski plošči je z zlatimi črkami vklesano naslednje besedilo:

»Dediči Jakoba Aljaža smo se odločili ta dom prenoviti in povečati — Zamisel jo v letih 1982—1984 izpeljal Gregor Klančnik iz Mojstrane — Projektiral je Milan Žepič — Gradilo SGP Gradbinec pod vodstvom Franca Stegnarja — Denar smo zbrali pri ljubiteljih Triglava na Slovenskem — Največ so darovali: IBI Kranj — Iskra Kranj — Železarna Jesenice — Pivovarna Union Ljubljana — Tekstil Ljubljana — Slovina Ljubljana —

Autocommerce Ljubljana — Donit Medvode — Emona Ljubljana — Gorenje Titovo Velenje — Gorenjski tisk Kranj — Gradbinec Kranj — Gradis Ljubljana — Iskra Delta Ljubljana — Krka Novo mesto — Litostroj Ljubljana — Ljubljanska banka — Mercator Ljubljana — Merkur Kranj — Petrol Ljubljana — PD Hilikurd Irak — Pluta Ljubljana — Riko Ribnica — Smelt Ljubljana — Tekstilindus Kranj — TKSS — Zavarovalna skupnost Triglav — Aero Celje — Alpina Žiri — Cestno podjetje Ljubljana — Elektromontaža Ljubljana — Elmont Bled — GG Ljubljana — GLG Bled — Hidromontaža Maribor — IMP Ljubljana — Intertrade Ljubljana — Iskra Trbovlje — Jafa Ljubljana — Lek Ljubljana — Lesnina Ljubljana — Ljubljanske mlekarne — Loterija Slovenije — Meblo Nova Gorica — Papirnica Vevče — Peko Tržič — Rek Titovo Velenje — Salus Ljubljana — Saturnus Ljubljana — SCT Ljubljana — Termika Ljubljana — Železarna Ravne — Unior Zreče.

Kredarica — oktober 1984

PD Ljubljana-matica

Zaslužni za posodobitev Triglavskega doma — od prvega v ospredju: dr. Marjan Brecelj, predsednik IO PZS Marjan Oblak, predsednik nadzornega odbora PZS Tone Bučer, Tone Bole, predsednik GO PZS Janko Mirnik, podpredsednik PD Ljubljana-Matica Jože Rovar, predsednik MDO Ljubljana Metod Kovač, predsednik PZS Tomaž Banovec, častni predsednik PZS dr. Miha Potočnik, predsednik PD Ljubljana-Matica in vodja izgradnje na Kredarici Gregor Klančnik, Tatjana Klančnik

Foto Miško Kranjec

Na plošči je torej že 53 imen pomembnih podpornikov, rezerviran prostor pa čaka še na dodatna imena tistih, ki po bogati preteklosti postojanki oblikujejo tudi plodno prihodnost. V prenovljeni jeditnici podedovanega dela doma je spominska plošča, ki nas spominja na herojsko dejanje in na zgodovinski dan — 10. avgust 1896, ko so svečano odprli predhodnico, Triglavsko kočo. Za njenim hrbtom pa v predverju doma Jakob Aljaž zre v sodobno postojanko, plod ustvarjalne sedanjosti.

Triglavski dom na Kredarici je del zgodovine slovenskega naroda. Na njem se utrjuje in krepi novi rod, ki od svojih prednikov črpa in plemeniti neusahljivo domoljubno zavest. Na stičišču poti iz Vrat, Kota, Krme in Velega polja stoji, čaka in sprejema planince, jim vliva nove moči in vzpodbuja vse, ki jim je cilj — priti na vrh Triglava.

Planince pa v triglavskem pogorju čakajo še nove naloge. Med prve sodi obvarovanje in obnova nekdanje vojašnice na Zaplanji. Rešitev tega objekta bi za vse številnejši obisk zahodnih Triglavskih podov, pomenila nov planinski zagon. Pobudo za to bi morala prevzeti Planinska zveza Slovenije, ki ima v gospodarskem odboru velike možnosti za prevzem take neposredne naloge.

Ohranimo, kar je človeška roka ustvarila v preteklosti, da bi koristi uživali novi rodovi.

OB 80-LETNICI PD CERKNO

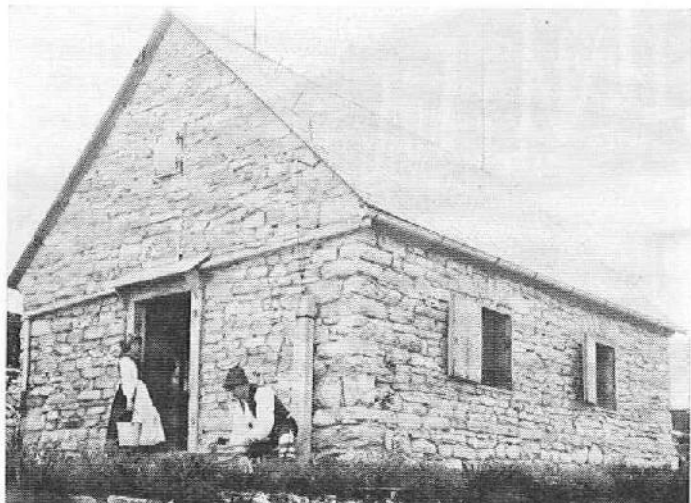
SASO SARNAVSKY

Otvoritev Paslc leta 1908

PD Cerkno lahko štejemo med najstarejša planinska društva na Primorskem, saj je bila podružnica SPD Cerkno ustanovljena komaj 11 let po SPD v Ljubljani. Pred njo so obstajale na Primorskem še Soška podružnica SPD v Tolminu ter podružnici v Ajdovščini in v Idriji. Zanimanje za planinstvo med Cerkljani pa je seveda starejše. O tem nam priča dejstvo, da je bilo v Cerknem že pred ustanovitvijo podružnice SPD 11 planincev, ki so bili včlanjeni pri Soški podružnici SPD v Tolminu. Da so ustanovitev podružnice SPD v Cerknem pripravljali že več let poprej, je razvidno iz dopisa v goriškem listu Soči, dne 10. avgusta 1901, kjer je zapisano: »Četudi imenujejo nas Cerkljane zaspance, vendar v soboto 3. avgusta zvečer, nismo bili. Napravili smo izlet na Porezen. Tako različne in številne družbe Porezen gotovo še ni videl. Do 50 izletnikov se je zbralo že dobro uro pred sončnim vzhodom na vrhu Porezna...« V zadnjem odstavku piše: »Ako bi se Cerkljani kakor tudi Podbrčani in oni iz Soške doline s SPD vred nekoliko potrudili, da bi lahko kmalu in z majhnimi stroški imeli kočo na Poreznu...« Cerkljani res niso spali. Tri leta kasneje, ko jim je C. kr. namestništvo v Trstu odobrilo društvena pravila, je bil 28. februarja 1904 ustanovni občni zbor podružnice SPD v Cerknem. Upravni odbor je štel štiri člane: Josip Rakovšček, načelnik, Václav Tušar, namestnik načelnika, Gabrijel Bevk, tajnik, Ivan Drašček, blagajnik.

Kočo na Poreznu so odprli 11. avgusta 1907. Svečanost je opisana v Planinskem vestniku za leto 1907: »Planinska ideja na Slovenskem lahko zopet zaznamuje velik uspeh v svojem delovanju. Cerkljanska podružnica je 11. avgusta otvorila na Poreznu svojo planinsko kočo. Otvoritev se je izvršila ob izredno veliki udeležbi in ne samo cerkljanska podružnica, ampak vse slovensko planinstvo je lahko ponosno na to slavnost.

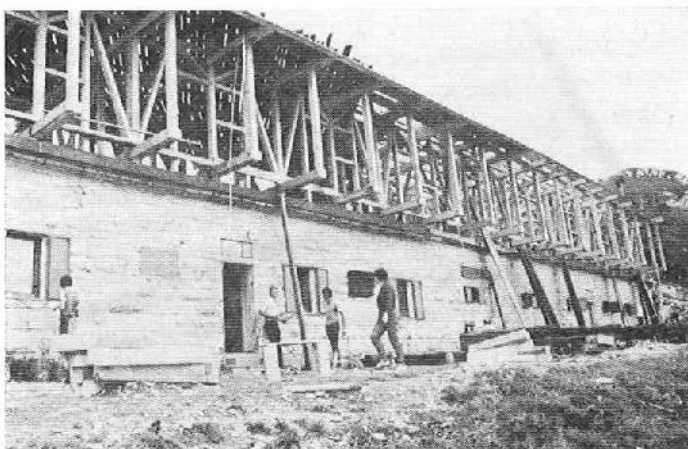
Na predvečer, ob pol devetih, je zaplapolal prav na vrhu Porezna velikanski kres. Po zraku so švigale rakete. Proti jutru so začeli prihajati na vrh prvi izletniki in nato so vse dopoldne prihajale kar cele procesije. Sodi se, da je bilo pri otvoritvi do 1500 ljudi. Med temi je bilo mnogo turistov iz drugih dežel, zlasti Čehov. Za postrežbo so skrbela cerkljanska dekleta v narodnih nošah. Proti poldnevu je imel načelnik Josip Rakovšček slavnostni govor, v katerem je pozdravil navzoče, v prvi vrsti zastopnike osrednjega društva, zastopnike Hrvatskega planinskega društva, zastopnike Idrijske, Soške, Radovljiške, Selške, Kranjske, Kamniške, Tržaške in Ajdovsko-Vipavske podružnice, dalje Planinskega društva v Pragi. Zahvalil se je tudi vsem, ki so sodelovali pri gradnji kočice, zlasti Franu Trčku in Jerneju Štravsu iz Cerknega ter Ivanu Štravsu iz Podbrda. Nato je povzel besedo dr. Josip Tomišek, ki je čestital podružnici v imenu osrednjega odbora in izrazil prepričanje, da postane Porezen zelo obiskana gora in to zaradi lahkega dostopa in razgleda, ki je eden najlepših v slovenskih planinah. Dalje so govorili še arhitekt Veitlik za Češko podružnico, dr. Dvorak za Hrvatsko planinsko društvo, za Idrijsko podružnico pa tajnik Šabec. Ker je bilo že pozno, so morali zastopniki drugih podružnic svoje govore opustiti. Na večer je bila potem v Cerknem planinska veselica in na čast Cerkljanom moramo povedati, da je bilo Cerkno v zastavah. Izobesene pa so bile samo slovenske zastave. Odlični zbor goriških dijakov je razveseljeval izletnike na Poreznu in v Cerknem. Pohvaliti moramo vrle cerkljanske fante, ki so se izkazali s tem, da so vso notranjo opravo za kočico brezplačno znosili iz Cerknega na Porezen. Ljudstvo je bilo gradnji planinske kočice zelo naklonjeno in je svoje zanimanje pokazalo s tem, da je v stotinah pohitelo k njeni otvoritvi.

Planinski vestnik, letnik 1909, je tudi objavil poročilo o občnem zboru cerkljanske podružnice; v poročilu je tudi tale odstavek: »Otvorili smo tudi novo polje za naše delovanje. Po krasnih slapovih znane Pasice, ki nudijo na razmeroma majhnem prostoru nenavadno veliko naravnih lepot in zanimivosti, smo v prvem delu, to je do Hrama, napravili dostopne. Tudi tu se imamo zahvaliti gospodu tehniku Petru Brelihu, ki je prebil večji del svojih počitnic v Pasicah, kjer je nadeloval pot, vsekaval v skalo stopinje...«

Na občnem zboru leta 1910 je Peter Brelih poročal o delu v Pasicah in izjavil, da si upa z razmeroma skromnimi stroški nadelati pot do konca soteske. Stroške za to delo so vnesli v proračun za leto 1911.

Dela samega iz neznanih vzrokov niso opravili. V naslednjih letih si je dosti tujcev, ki jih je pot zanesla v Cerkno, ogledalo Pasice. Med prvimi obiskovalci je bil tudi Bogomil Brinšek, prvi slovenski planinski fotograf-amater, ki je napravil tudi nekaj posnetkov v Pasicah in v podzemeljski jami v Ravnah. Te slike so ohranjene. Ko pa je izbruhnila prva svetovna vojna, se za Pasice ni nihče več zmenil. Osamljene in pozabljene so bile potem vseh 25 let italijanske okupacije. Vse lesene naprave so zato propadle, ostale so samo v skalo vsekane stopinje in stopnice. V takem stanju so jih med drugo svetovno vojno našli partizani, ki so v njih varnem zavetju zgradili znamenito bolnico Franjo, v kateri so se potem zdravili ranjeni in oboleli borci vse do osvoboditve.

Po osvoboditvi so planinsko organizacijo v Cerknem kmalu obnovili, in sicer z imenom Planinsko društvo Cerkno. 6. junija 1946 se je v dvorani narodnega doma sestal pri-

Gradnja
planinskega doma
Andreja Zvana-Borisa

Foto V. Tavčar

praviljalni odbor. Na ustanovnem občnem zboru so že razpravljali o obnovi planinske koče na Poreznu. Predsednik novoizvoljenega odbora je obljubil, da se bodo odborniki dela takoj lotili. In res so o tem razpravljali že na prvi seji. Izražena je bila misel, da bi ne obnavljali stare koče, temveč da bi bivšo italijansko vojašnico tik pod vrhom Porezna preuredili v planinsko postojanko. Člani odbora so si nato to vojašnico ogledali in ugotovili, da se res ne izplača graditi nove koče, ko že obstaja na Poreznu solidno zidana stavba na prav primernem mestu. Ta je bila sicer povsem izropana, ostali so samo zidovi in še ti so bili poškodovani, kljub temu so bili odborniki mnenja, da bi bili stroški za obnovo neprimerno manjši, kot če bi gradili novo kočo.

Delo so pričeli sredi maja 1949. Otvoritev koče je bila 14. avgusta 1949, skupaj z odkritjem spomenika padlim borcem. Na ta dan je bilo na Poreznu, kljub slabemu vremenu in mrazu, nad 2000 ljudi. V letu 1952 je društvo odprlo tudi planinsko zavetišče na Robidenskem brdu, in sicer v hiši št. 57, kjer je bila nekoč gostilna. Otvoritev je bila 18. maja; udeležilo se je precej ljudi. Zavetišče je odprto vse leto. 1. decembra so nato odprli še začasno zavetišče v Počah.

13. novembra 1954 je društvo praznovalo 50-letnico svojega obstoja. Slavnostni seji, bila je v dvorani zadržnega doma, sta prisostvovala tudi zastopnika PZS Janko Dekleva in Živojin Prosenc, zastopnik PD Idrja in kot gost tov. Peter Brelih iz Ljubljane. Zastopnik PZS tov. Janko Dekleva je v svojem govoru predvsem poudaril dejstvo, da se delovanje PD Cerkno ni omejevalo zgolj na ozek okvir društvenega terena, temveč da je poseglo tudi na področje vsega planinstva v Sloveniji, saj se je prav tu porodila zamisel, naj bi osrednje PD v Ljubljani spremenili v osrednji odbor, v katerem naj bi bili zastopniki vseh planinskih društev. Tako je bila ustanovljena centralna planinska organizacija, Planinska zveza Slovenije. Zapisnik, datiran z dne 14. 1. 1910 še hranijo v muzeju v Cerknem.

V letu 1958 je društvo prevzelo od lovske družine Cerkno v svojo last kočo na Črnem vrhu.

Leta 1959 je društvo odprlo zavetišče na Bevkovem vrhu, in sicer v hiši Feliksa Slabeta. Otvoritev je bila 17. maja 1959, ob precejšnji udeležbi izletnikov. To zavetišče je bilo potrebno odpreti zato, ker poteka čez Bevkov vrh planinska transversala in ker na odseku Cerkno—Idrja ni, razen na Sivki, nobene planinske postojanke. Bevkov vrh je pa tudi lepa razgledna točka, na katerem je predvsem precej obiskovalcev.

Spomladi 1962 so zavetišče na Bevkovem vrhu opustili, ker je lastnik hiše Feliks Slabe umrl, žena pa ga sama ni mogla oskrbovati. Odprli so novo zavetišče na Ravnah, in sicer v hiši Franciške Kosmač, ki je sprejela tudi oskrbovanje. Potrebno opremo so pripeljali iz opuščenega zavetišča na Bevkovem vrhu. To zavetišče so odprli zato, ker so Rave lepa izletna točka, kamor so že pred prvo svetovno vojno radi prihajali izletniki celo iz Trsta in Gorice. Računali pa so tudi z obiskom aragonitne jame, ko bo odprta. Zavetišče je do konca leta obiskalo 1152 ljudi.

Dne 21. maja 1972 je društvo poslalo z vrha Porezna pozdravno pismo tov. Titu. Verjetno ni le naključje, da je ravno Cerkno, partizansko prestolnico Primorske, doletela čast, da je bil Porezen vključen v skupino osemdesetih vrhov Jugoslavije. Tov. Tito se je PD za čestitke ob svoji osemdesetletnici osebno zahvalil.

18. 8. 1974 je društvo slavilo svojo 70-letnico, in sicer na Črnem vrhu. Nalogo, da prično graditi cesto na Porezen, so začeli izvajati že v naslednjem letu. Mnogo prostovoljnih ur je bilo opravljenih na zelo težkem terenu, vendar je bilo tudi to delo opravljeno

v zadovoljstvo planincev, lovcev predvsem pa domačinov, ki so tako lažje spravljali seno in les v dolino. Ni še minilo leto, ko se je rodila zamisel o otvoritvi poti, ki bi šla po vrhovih in zanimivih točkah naše občine (zamisel o taki poti je med nekaterimi planinci živela že pred tem — L. Božič). Člani PD Idrija in PD Cerkno so se obvezali, da bodo to zamisel uresničili. Načela, po katerih so pot gradili, so naslednja:

- pot je speljana po planinsko zanimivih krajih (vrhovi, razgledne točke),
- obišče vse važnejše pomnike iz NOB,
- gre mimo krajev z etnografskimi, naravoslovnimi in umetnostnimi zanimivostmi naše občine.

Osnutek trase je prispeval R. Terpin, dopolnili pa so ga J. Jerman, C. Kumar, L. Sedej, S. Sarnavsky in A. Razpet. Markiranja poti se je lotilo več planincev obeh društev. Na 26. točkah je bilo potrebno namestiti kontrolne žige in napisne plošče. Izdali so tudi vodnik z vsemi opisi. Idrijsko-cerkljansko planinsko pot so odprli 9. 9. 1979. leta. Že v naslednjem letu, so začeli uresničevati idejo o adaptaciji planinskega doma Andreja Žvana-Borisa na Poreznu. Maja meseca 1981 je Industrijski biro iz Ljubljane izdelal projekt za izvedbo instalacij za novo postavitev celotnega nadstropja na prejšnjo ravno teraso stare vojašnice. Stavba, dolga skoraj 42 m, je potrebovala mnogo lesa, ki so ga s helikopterjem pripeljali na vrh. Dom so dvignili za celo nadstropje in sicer v leseni izvedbi in balkonom, tako da ima zdaj prav prijeten alpski videz.

To je največji planinski dom v tem pogorju, ki bo dal zavetje planincem, posebej še med tradicionalnim zimskim pohodom na vrh Porezna. Otvoritev doma bo po vsej verjetnosti že letos.

To je le del kronike cerkljanskih planincev, ki letos praznujejo 80-letnico svojega obstoja in uspešnega dela.

JEZIKOVNO RAZSODIŠČE: PLANINARJENJE

(Ponatis članka, ki je izšel dne 27. novembra lani v DELU)

»Zadnje čase zasledim — celo v Planinskem vestniku — dostikrat izraz, planinarjenje'. Menim, da to po nepotrebnem prevzemamo spet iz srbohrvaščine. Manjkajo nam le še 'planinarji' namesto 'planincev'.« V. Č. iz Celja

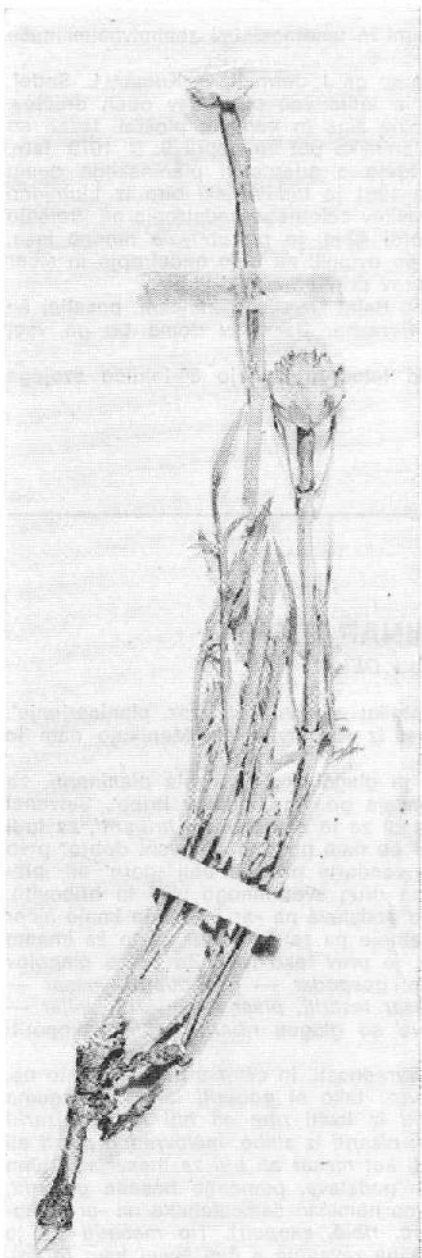
Tu je naš dopisnik usekal mimo. *Planinarjenje* je glagolnik iz glagola *planinariti*, za katerega Slovar slovenskega knjižnega jezika navaja pomen 'hoditi v hribe'. Slovenci torej navadno pravimo, da *hodimo v hribe* in glagol za to zvezo bi bil *hribariti*, za tudi možno *hoditi v gore* pa seveda *gorariti*, od česar pa nam nobeno ne zveni dobro: prvo menda zato ne, ker nam *hrib* v *hoditi v hribe* vendarle pomeni bolj 'goro' ali 'planino' (prim. v SSKJ pomen 'svet, ki je glede na drug svet mnogo višji in hribovit'), *gorariti* pa morda zato ne zveni lepo, ker nimamo podstave na -ar, kakor jo imajo sicer podobne besede (*planinariti* seveda ne), še verjetneje pa zato ne, ker za to že imamo besedo *planinec* (da *gorariti* tudi ne zveni lepo, je prav tako res). Za zvezo glagolov tipa -ariti z ustreznimi samostalniki na -ar prim: *gospodar* — *gospodariti*, *mesar* — *mesariti*, *gobar* — *gobariti*, *mizar* — *mizariti*, *tesar* *tesariti*, *pisar* — *pisariti*, *zeljar* — *zeljariti*, *čolnar* — *čolnariti*. Brez take podstave so glagoli *ribariti* (*ribič*), *skopariti* (*skopuh*), *mrcvariti*...

Vsi ti glagoli na -ariti pa nimajo iste doživljajske vrednosti, in sicer v glavnem zato ne, ker so nastali iz različnih prvotnih besednih zvez: tako si *gobariti* lahko razlagamo bodisi iz *nabirati gobe* ali iz *biti gobar*, *ribariti* iz *loviti ribe* ali *biti ribič*, *mizariti* iz *biti mizar*; *skopariti* iz *biti skop* ali *biti skopuh*; *pisariti* iz *slabo, malovredno pisati* ali *biti slab, malovreden pisar*; *mesariti* pa iz *ravnati kot mesar* ali *biti za mesarja*. Stalno (ali stalnejše) ukvarjanje s čim tistim, kar pove podstava, pomenijo besede *gobariti*, *gospodariti* ali *mizariti*. V nekaterih primerih imamo namesto samostalnika na -ar samostalnike z drugimi priponskimi obrazili (*planinec*, *ribič*, *skopuh*). Tip *mesariti* pa je slabšalno zaznamovan le tedaj, kadar se nanaša na ravnanje s čim živim tako (grdo), kakor da bi bilo mrtvo (ubito, zaklano).

Iz povedanega se vidi, da nikakor ni nujno, da bi ob *planincu* morali dobiti še *planinarja* (ta beseda bi nam prav prišla kot ime za kakega orla ali ka podobnega). Jezik je zapletena zgradba, podobno kot človeško telo: kadar le-temu kateri organ odpove, njegovo vlogo, če le kako gre, prevzamejo drugi. Tudi kadar se v jeziku pojavi potreba o enobesednem poimenovanju, si jezik že najde pot do njega, brez potrebe pa ne išče novega.

SKRIVNOSTNI TRENTARSKI GRINTAVEC

NADA PRAPROTNIK

Herbarijski primerek *Scabiose trente*, ki ga je Baltazar Hacquet nabral v trentarskih gorah okrog leta 1780. Hrani ga Prirodoslovni muzej Slovenije.

»Drobna, sloka prikazen, nežna, srebrno lešketajoča se čaša, svetla, bela cveina obleka, vezana z zlatimi pestiči! To ni bila cvetka — bila je kraljična iz devete dežele.«

Kugy, Iz mojega življenja v gorah

Baltazar Hacquet (1739—1815), zdravnik v Idriji, naravoslovec, ki je raziskoval tudi kranjsko rastlinstvo, je leta 1782 izdal drobno knjižico z naslovom *Kranjske alpske rastline* (*Plantae alpinae Carniolicae*). V njej je opisal 12 rastlin, za katere je menil, da so še neznane, in ki jih je našel na svojih popotovanjih po Kranjskem in Primorju. Med njimi je bil neznan grintavec, ki ga je poimenoval *Scabiosa trentina*, trentarski grintavec. Rastlino je opisal in zapisal, da jo je prvič videl v trentarskih gorah, na zahodnih pobočjih Triglava, »Ziperic« (med Uskovnico in Toscevo planino), »Traschim Verch« (Draški vrh) in »Mischelem Verch« (Mišelj vrh). Opisu je dodal še risbo najdene rastline.

Potem je trentarski grintavec skrivnostno izgubil.

Za B. Hacquetom so ga iskali še H. Freyer, prvi kustos Kranjskega deželnega muzeja, M. Tommasini, tržaški botanik, in Münchenski botanik O. Sendtner, ki ga je Tommasini najel za raziskovanje rastlinstva v Julijskih Alpah. Brez uspeha sta stikala po pobočjih Triglava, na Velem polu in na Mišelj vrhu. Minilo je že sto let, kar je B. Hacquet našel *Scabioso trentino*.

Leta 1877 je M. Tommasini opozoril svojega mladega prijatelja Juliusa Kugyja na to še nerazrešeno uganko. V knjigi *Iz mojega življenja v gorah* je tej cvetici posvečen morda najbolj doživet Kugyjev spis. Za uvod prisluhnemo tedaj že staremu Tommasiniju. Vzel je cvet blede obloglavke ali belega čopka (*Cephalaria leucantha*), ki je najbolj podoben trentarskemu grintavcu, in ga skupaj s podrobnim opisom dal nekemu Bovčanu z obljubo, da mu bo za vsak primerek, ki ga bo našel v gorah, ki se dvigujejo nad Trento, dal goldinar. Že kmalu ga je pred hišo čakal cel voz blede obloglavke. Prebrisani Bovčan je rastlino nabral na kraških košenicah in pobočjih pri Devinu, kjer raste v velikih množinah. Ni znano, kako se je zgodba končala. Kako je mladi Kugy doživel prvo srečanje s Hacquetovo risbo *Scabiose trente*?

»Obdana od vonja, neznanega in pravljичnega, je stala na starem, oblejenem pergamentu.«

V naslednjem letu je J. Kugy odkril Trento in njene gore.

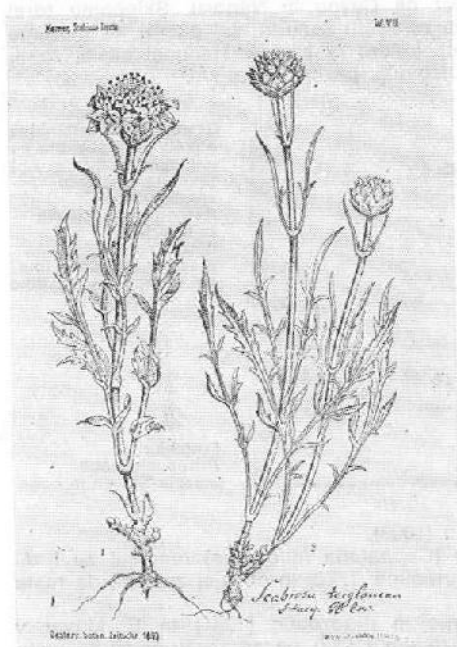
»Večer je napolnil dol s temno senco. Ob poti so bili posejani nešteti križi, in bilo je, ko da hodiš po poti smrti. Višina temnih vrhov je tlačila, šumeče vode so napolnjevale mojo dušo s pobožnostjo in plahim spoštova-

njem. Po dolgem hrepenenju sem se bližal enemu najbolj vabečih ciljev svoje mladosti. Pa nisem vriskajoč korakal po obljubljeni dolini; resno, skoraj plašno — kakor greš skozi cerkev — tako sem šel v Trento.

Leta 1878 je Kugy začel iskati *Scabiosa trento*. Za »Traschim Verch« je menil, da je to Traščenca ali Trebiščina, planina med Ozebnikom in Čistim vrhom, za »Ziperie« pa Cmir. Najprej jo je iskal na Mojstrovki, nato se je povzpел na Luknjo, zadnja dva dneva pa je šel čez Trebiščino na Dol in Prehodavce, Vršac in Kanjavec. Po teh poteh ga je spremljal Anton Tožbar, Trentar, ki mu je v mladih letih medved odtrgal pol čeljusti.

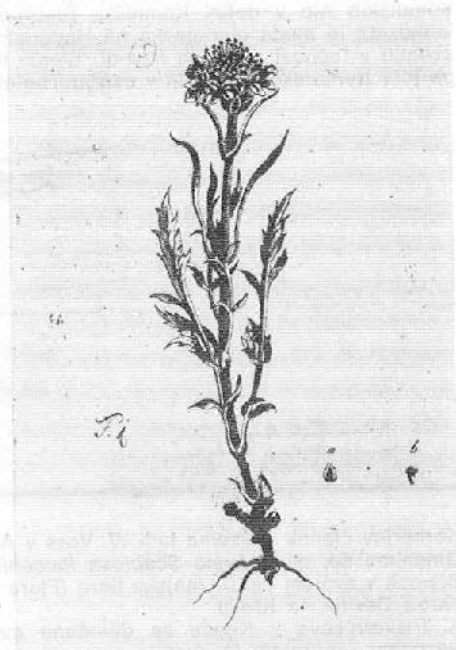
Naslednje leto je preiskal bohinjsko stran triglavskega pogorja: Debelo peč, Draški vrh in Tosc, Triglav, Mišelj vrh in Uskovnico. Bil je v Vratih, na Cmiru in mnogokrat v Trenti. Potem je prišel Suhí plaz (Škrlatica):

»...in še vedno me je skrivoma vodilo staro, komaj čutno, sladko upanje. Še vedno sem tekal ure in ure, če sem zagledal v strmih višavah otoček zelenja, še vedno sem sanjal o zvezdnatih nočeh, v bivakih in v samotni planšarskih koč o njej, o tajinstveni, dolgo iskani, zaželeni. *Scabiosa trento*!

A. Kerner je svoj članek o *Scabiosa trento* (1893) ilustriral s Hacquetovo risbo, njegovo izvirno etiketo in z risbo herbarijskega primerka, ki si ga je ogledal v ledanem Kranjskem deželnem muzeju.

Fototeka Prirodoslovnega muzeja Slovenije

Hacquetova risba trentarskega grintavca v delu *Plantae alpinae Carniolicae* iz leta 1782

Fototeka Prirodoslovnega muzeja Slovenije

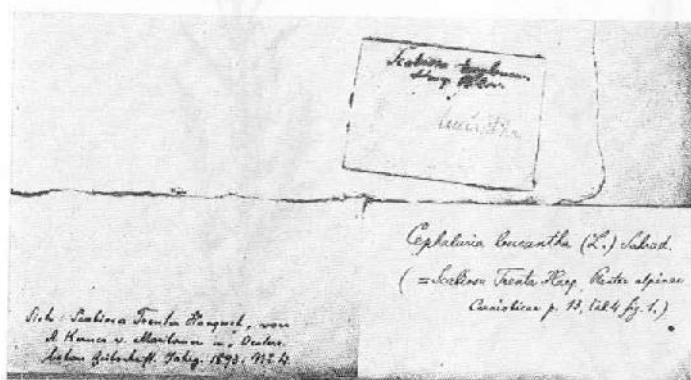
Vse, kar imajo redkih cvetic, so mi poklonile te gore. Le one, ki sem jo iskal — ne. Leta 1915 je tržaški botanik K. Marchesetti Kugyju povedal, da je skrivnost že dolgo odkrita. Vendar ni bil razočaran:

»Hvaležen in veren zrem k tebi, ki kraljuješ v bajnih višavah. Mimo časov in daljav te pozdravljam, draga, čudežna roža mojega srca — *Scabiosa trento*.«

Vendarle pa z rahlo grenkim priokusom pravi, da je zmagal »trezen, hladen razum učenjaka nad zasanjano dušo gorskega poeta«. Ta učenjak je bil avstrijski botanik A. Kerner, ki skrivnostnega trentarskega grintavca ni iskal v Zlatorogovem kraljestvu, ampak v Ljubljani v zaprašenem herbariju Kranjskega deželnega muzeja, kjer je bil shranjen izvirni Hacquetov herbarijski primerek. Že botanik Koch je v svoji Nemški flori med sinonimi vrste *Cephalaria leucantha* s pridržkom omenjal tudi vrsto *Scabiosa trento*, prav tako tudi F. Ks. Wulfen v Noriški flori (*Flora Norica phanocrogama*, 1858). A. Kerner je Kochovo navedbo poznal, posušena rastlina pa je domnevo potrdila. Skrivnostna *Scabiosa trento* je blede obloglavka ali beli čopek (*Cephalaria leucantha*). Kerner v svojem članku (1893) po pomoti piše, da je Hacquet na herbarijski etiketi napisal *Scabiosa carniolica*. V resnici je trentarski grintavec najprej poimenoval po

Triglavu *Scabiosa terglouensis*, kar jasno razberemo na herbarijski etiketi. Šele v delu Kranjske alpske rastline ga je opisal kot *Scabiosa trenta*.

Bleda obloglavka ima vitko, pokončno, pri dnu močno razvejano steblo, listi so ozko pernato deljeni. Glavičasta socvetja so obla in jih obdajajo ovojčkovi listi. Zunanja čaša je suhokožnata, venec pa belo rumenkast. Hacquetova rastlina pa je nizka, nerazvejana, z enim glavičastim socvetjem, listi so manj razdeljeni. Zaradi podnebnih dejavnikov v gorah je drugačna kot bleda obloglavka, ki raste ob obalah Sredozemskega morja. Ker je toploljubna vrsta, bi jo morali iskati na sončnih, južnih pobočjih trentarskih gor v legah med 500 in 1000 metrov. V svojem članku Kerner navaja, da ni nič nenavadnega, če se termofilne rastline pojavljajo tudi globoko v Alpah. Omenja Notranjski Snežnik, kjer na vrhu rastejo izrazito alpske rastline, le nekoliko niže pa uspevajo submediteranske vrste. Botanik F. Krašan, ki je tudi neuspešno iskal *Scabioso trento*, pa mu je pisal o različnih vrstah v osrčju Triglava, v dolini Vrat in Gornjesavskih dolin, kjer paleta alpskih vrst prehaja prek srednjeevropskih do submediteranskih elementov. Pojavljanje toploljubnih rastlin v Alpah ni torej nič nenavadnega, saj na primer tudi Jacquinov bodičnik (*Drypis spinosa* subsp. *jacquiniana*) raste ob vznožju Kamniških Alp v dolini Kamniške Bistrice ter na Čavnu in Nanosu. Sklepamo torej lahko, da je bleda obloglavka na Hacquetovih rastiščih izumrla, saj skoraj ne moremo dvomiti v točnost njegovih navedb. Vemo torej, katero rastlino je Hacquet našel, zakaj pa je v trentarskih gorah in v osrčju Triglava izginila, pa ne vemo.

Desno zgoraj originalna etiketa B. Hacqueta z napisom *Scabiosa terglouensis*; levo spodaj naslov Kernerjevega članka iz leta 1893; desno spodaj pravilno določeno ime za skrivnostno rastlino

Fototeka
Prirodoslovnega
muzeja Slovenije

Kernerjev članek povzema tudi W. Voss v *Argu* (1893).

Omenimo še, da je vrsto *Scabiosa leucantha* (*Cephalaria leucantha*) omenjal že I. A. Scopoli v svojem delu *Kranjska flora* (*Flora carniolica*, 1772) in ob njej zapisal, da raste okrog Devina na Krasu.

A. Piskernikova v *Ključu* za določane cvetnic in praprotnic (1951) in E. Mayer v *Seznamu praprotnic in cvetnic slovenskega ozemlja* (1952) pa za razširjenost te vrste navajata južno Primorsko in Istro.

V novi izdaji *Male flore Slovenije* pa preberemo, da bleda obloglavka raste na kraških gmajnah in prisojnem skalovju v submediteranskem fitogeografskem območju (Socerb, Movraž in Sočerga).

Če vas bo jeseni ali oktobru pot zanesla v Trento, se ustavite v Juliani. Takrat v vrtu cvete *Scabiosa trenta* in s svojimi blede rumenimi glavičastimi socvetji poživlja že odcvetele gredice. Morda boste srečali Antona Tožbarja, vnuka Trentarja, ki je Kugyja prvi popeljal v strmino nad dolino Soče. Povedal vam bo zgodbo o skrivnostni cvetici, z nasmehom pa dostavil, da Kugyjeve čudežne rože, da *Scabiose trente* v resnici še ni nihče našel, pa naj pravijo o blede obloglavki, ki so jo v vrt prenesli s kraških košenic, kar hočejo. Pravi trentarski grintavec še vedno raste nekje v Zlatogovem kraljestvu, v triglavskih strminah, v trentarskih gorah.

Viri:

- Hacquet, B., 1782: *Plantae alpinae Carniolicae*. Dunaj.
Herbarij Prirodoslovnega muzeja Slovenije (LJM). Ljubljana.
Kerner, A., 1893: *Scabiosa trenta* Hacquet. *Oesterreichische Botanische Zeitschrift*. 43.
Kugy, J., 1937: Iz mojega življenja v gorah. *Planinska matica*. Prevedla M. M. Debelakova.
Marinčič, A. in F. Sušnik, 1984: *Malá flora Slovenije*. Državna založba Slovenije. Ljubljana.
Mayer, E., 1952: *Seznam praprotnic in cvetnic slovenskega ozemlja*. SAZU. Dela 5. Inst. biol. 3. Ljubljana.
Piskernik, A., 1951: *Ključ za določanje cvetnic in praprotnic*. Državna založba Slovenije. Ljubljana.
Scopoli, I. A., 1772: *Flora Carniolica*.
Voss, W., 1893: *Scabiosa trenta* Hacquet. *Argo*. 2.
Wraber, T., 1957: Triglavske cvetke. *Planinski vestnik*. 8.
Wulfen, F. Ks., 1858: *Flora Norica phanerogama*.

ISKANJA

MILAN VOŠANK

Odločili smo se preživeti nekaj letošnjih počitniških dni na otoku Krku. Pravzaprav smo o tem otoku le malo vedeli; le nekaj osnovnih geografskih podatkov. Pa vendar nas je zvalil mik iskanja novega.

Vročega julijskega jutra smo prevozili znameniti Titov most. Otok nas je sprejel ves miren, skorajda prazne ceste: pravo nasprotje hrupu in kolonom na jadranski magistrali. Cesta z nekaj ovinki in klanci je enakomerno tekla navzdol proti jugu. Naselij nismo videli veliko, le nekaj malega industrijskih obratov. Pač, kažipoti so nas opozarjali na bližnja, predvsem obalna naseljena področja: mesto Voz s trajektnim pristaniščem, prvo turistično mesto v naši smeri, Omišalj in kmalu zatem Njivice, idilični letoviščni zaliv s peščeno plažo. V bližini je vasica Sveti Vid in Malinska z vasjo Porat, najbolj obiskano letovišče na otokih Kvarnerskega zaliva. Kakih petnajst kilometrov naprej — že v spodnji polovici otoka — leži Krk, glavno mesto otoka in njegovo upravno središče (ko smo se vračali, smo obiskali to mesto; vtis smo imeli, da je precej industrializirano, prav nič turistično. Izvedeli smo, da je kraj prvo naseljeno območje na otoku, in to že v prazgodovinskem času: kot Kuryka za časa antične Grčije ter kot rimski Curicum, osnovalo pa naj bi ga že poprej ljudstvo Liburni. Sicer pa je v mestu največ spomenikov iz rimskih časov. Posebej nas je — poleg dobro založene pokrite tržnice — navdušil ogled romanske katedrale s tremi ladjami in pestro zgodovino: zdajšnja cerkev, razen zvonika, ki je kakih 400 let mlajši, je bila zgrajena v 12. st. na ostankih starokrščanske bazilike iz 5. do 6. st., le-ta pa je bila postavljena na ostankih rimskih term). Kažipot na križišču nad Krkom nas je opozoril na Punat, letovišče ob obali Košljunske drage. Peljali smo se naprej po glavni otoški cesti do same skrajne spodnje točke otoka. Vseskozi med vožnjo smo bili presenečeni, kako gosto naseljen je ta otok (po tur. vodniku je 30 000 prebivalcev, kar je kljub temu, da je Krk s 409 km² naš največji otok, razmeroma veliko). Presenečala nas je tudi reliefna raznolikost in pestrost, predvsem je malo izrazito kamnitega sveta, česar ne najdemo na drugih kvarnerskih in še posebej na dalmatinskih otokih, in dokajšnja pogozdenost (31 % otoka je poraščena), po čemer je Krk sploh najbolj znan. Nemalo smo bili presenečeni še nad enakomerno hribovitostjo in ugibali smo, kateri od teh vrhov, ki so često pod vrhom prešli v skalovje, je Obzova, vrh otoka, ki sega 569 metrov nad morsko gladino. Končno smo zapeljali v zeleno dolino, kažipot so nas opozarjali še na mesto Kuk in mestece na griču Vrbnik ter na trajektno pristanišče Šilo in letovišče Baška. Sem smo bili namenjeni.

Baška je prijeten zalivski kraj z lepo, prodnato, okoli dva kilometra dolgo plažo. Zaliv je razmeroma majhen, saj se onstran njega lepo vidijo prvi mogočni velebitiski vrhovi, pod njimi, ob obalni cesti, pa se ponoči prižge vrsta svetilk. Po zemljevidu smo ugotovili, da največja gruča teh luči predstavlja mesto Senj. Področje baškega zaliva spada v okvir Senjskih vrat, znanih po vihnem in hladnem morju; voda in ena od podivjanih noči, sta nas na ti dve značilnosti krepko opozorili.

Baška nas je ob prihodu presenetila z neprijetnim turističnim vrvežem; tega pravzaprav sploh nismo pričakovali. Kasneje, ko smo se v tem starem mestecu že udomačili, smo spoznali pravo podobo: To je še daleč od turističnega direndaja, značilnega za mondana jadranska letovišča; v veliko veselje smo se prepričali, da kraj ohranja svojo mirnost, tradicijo in pristnost, čeprav se ozke ulice ob večerih napolnijo s sprehajalci in je mesni kamp, kjer smo se utaborili, utesnjeno poln. Sprehajalci pa so oblegali le glavno promenadno ulico z vrsto lokalov, trgovin in stojnic, medtem ko so ozke ulice starega dela mesta mirne in često zapuščene. Spominjale so me na Piran: ulična utesnjenost, valovito tlakovana tla, veliko stopnic in klancev in povsod vse čisto, stisnjenost stavb debelih zidov, ki so često grajene v nadstropja, majhna obokana vrata in okna, vse sivo (ostale barve so le redke), kljub poletju hlad, redko srečaš domačina (slišiš le glasove v hišah, kakor šepetanje, očance pa videvaš na klopeh pod drevesi ob obali v pristanišču, ko dolgo zro na morje in bogve kaj vidijo v daljavah; zvečer pa črno oblečene domačinke le prihajajo na ulice, na svoj prag, kjer v soju sveč ponujajo rdeče vino, sadje in razne izdelke domače obrti). Nekega večera smo se ustavili pred vrati mogočne župnijske cerkve (po tabli na vhodu iz 18. st.). Privabili so nas zvoki orgel, in vstopili smo. Glasba klasičnih mojstrov (Bach, Mozart...) je donela med stebri in oboki, da smo kar obsedeli in sploh nismo znali oditi. Bili smo sredi svetnikov, luči in sveč: sredi prelepega veličastja. Vstopilo je še nekaj ljudi in ostali smo, dokler zvoki niso potihnili. Zunaj pa so ljudje hiteli od lokala do lokala, v daljavi pa so se rdeče barve zahodnika mešale s temo do popolne črnote. Sedaj je zabutalo ob kamnite bregove valujoče morje.

Že prvi večer v Baški sem se pričel nemirno ozirati po vrhovih na obeh straneh mestnega zaliva. Dva dolga valovita grebena s pravimi skalnatimi stenicami. Domačini so govorili

o »brdih, gde pasu ovce«. Najprej sem se odločil, da se bom povzpel na levi hrib; hotel sem predvsem poiskati pot do vzpetine nad mestom, kjer je stala rdeče obarvana cerkev. Jurandvor se imenuje vzpetina, so mi povedali, cerkev pa je zgodnje romanska in poimenovana po sv. Luciji; cerkev je znana predvsem po znameniti »Baščanski plošči«, ki so jo odkrili na tem mestu in predstavlja doslej enega najstarejših znanih hrvatskih glagolskih napisov (1100 leto). Tekel sem v zgodnjem jutru po stranskih poteh skozi mesto do vznožja hriba. Tu sem naletel na strmo, ozko cesto do cerkve in bil izredno presenečen, ko sem prišel do urejenega pokopališča z grobnicami. Cerkev je bila sicer zaprta, toda njen zunanji videz, posebej mogočni zvonik, je poudarjal značilen romanski slog, skrbno gradnjo in bogato kulturno-umetniško vrednost. Od cerkve sv. Lucije sem iskal pot na hrib. Odkril sem kolovoz; sledil sem mu do zgornje meje drevs in grmovja. Bil sem v pravih planinah: pašnik, melišča, skalnate stene, vršni grebeni, vrhovi. Pohitel sem navzgor proti skalovju. Razgled je bil že popoln: spodaj vsa Baška, še neprebujena, na morju — čudovite modre barve — nekaj bark, onstran zaliva pa vrhovi. Sredi strmih sten sem odkril grapo. Skala se mi je sprva zdela vsa razbita, donela je, kot da je vsa votla; pa sem se privadil. Lagodno sem se vzpenjal navzgor, iskaje prehodov. Nikjer ni bilo pretežko. Nenadoma sem na policah zagledal ovce. Začudeno smo se spogledali in že so kakor gamsi spretno izginile navzgor. Pod grebenom sem naletel na strmo stopnjo: previdno sem tipal za drobnimi oprimki, dokler se nisem zavihtel čez rob. Pred mano sploh ni bil pričakovani greben, ampak rahlo vzpenjajoča se planota — ovčji pašniki, razdeljeni s kamnitimi zidovi, ki se kakor temne črte vidijo že iz doline. Kamor mi je segel pogled, povsod ti zidovi. Visoki in skrbno postavljeni. So bili postavljeni za ograje ali zaradi izboljšanja že tako revne paše? Hodil sem med njimi, plezal čeznje. Koliko dela in volje je bilo vložene v njihovo gradnjo! Težko je življenje na kamnitem Krasu. Težko je iztrgati iz tega sveta še tisto najborejše, kar lahko ponudi. Videti je bilo, da prebivalci doline Baške ohranjajo zelene doline za polja, vinograde in plantaže, živina in drobnica pa si morajo iskati živež po revnem hribovju. Zidovi so bili vsi stari, kar je kazalo, da se tudi večstoletni načini življenja umikajo današnjemu času. Prihaja industrija, prihaja turizem, navidez lažja pot do kruha. Nekaj tradicije še ostaja, čeprav ponekod lo folklornega značaja.

Planote ni hotelo biti konec. Vlekla se je skupaj z zidovi proti severu. Potem sem našel kamnito pot navzdol.

Dva dni kasneje sem šel proti desnemu hribu. Ta je bližji, vznožje je takoj za kampom. Spot sem tekel. Po cestah in čez posušene ograjene travnike ter med ostrim grmovjem do kamnitega melišča. Prehitel sem kolono nemško govorečih letoviščarjev in namenoma zavil iz nerodnega mela na skalni greben, ki se je v stopnjah strmo dvigoval. Iskal sem prehode levo in desno in se izogibal pretežavnim plezalskim mestom. Izplezal sem na turne: okolica spodaj — kakor barvne palete: zelena dolina, sivo mesto in modro morje in onstran zaliva in povsod naokoli beli grebeni. Nad menoj zgoraj se je odpiralo sedlo in zaporedje vrhov na obe strani. Še nekaj skal in polic in bil sem na vršnem grebenu: na planoti skalnih zidov in pašnikov. Pogled proti jugu: popolno presenečenje. Planota se je po nekaj sto metrih strmo presekala proti morju. In tam: otok pri otoku. Nagradena kvarnerska lepota; skušal sem se po zemljevidu spomniti, katere otoke vidim. Ta, najbližji je moral biti Cres. In tam spodaj, za njim: So Lošinj? In na drugi, vzhodni strani, kjer se pogled še ustavlja na Velebitu: Ali ne vidim morebiti Goli otok? In naprej, tisti večji: Je to Rab? In še nižje: Da ni tisto celo Pag? Mir je vladal vsepovsod. Počutil sem se kot v domačih gorah.

Se dolgo sem zatem hodil po grebenih, po pašnikih in med zidovi. Šela vroče sonce me je pregnalo po gruščnatem grabnu navzdol do borovega gozdička in morja.

Nad Baško smo vsak dan opazovali avtomobile, ki so vozili proti vzhodnim obalam otoka. Le kam drži ta cesta, sem razmišljal, dokler nisem nekega jutra stekel po njej. In glej, nisem bil edini: kar nekaj tekačev sem srečal. Cesta se je vlekla pod vznožjem Jurandvora, nad vso Baško in še naprej, dokler se ni vzpela. Napis: Naturistični kamp. Odmaknjen, lepo urejen, nobene utesenjenosti, majhen kamniti zalivček spodaj. In zgoraj kamniti grebeni, na katere sem se takoj sklenil povzpeti. Za kampom sem naletel na kamnito pastirsko stezico, ki me je pripeljala v globok graben. Kar nisem mogel verjeti: po vsem grabnu razmetani nizki skalni stolpi in zraven, ob robu — strme plati. Pravi plezalski raj. Pohitel sem še na greben, zatem pa se prepustil plezalski strasti. Sprva nerodno in počasi, potem pa z vse več poguma, sem grabil po pečini. Trdna skala, tudi previsi, drobni oprimki...

Odslej sem vsako jutro do našega odhoda, tekel tja gor, v graben, v skale. Vsa ta jutra so si bila podobna: valujoče morje, močna svetloba nad vzhodnimi obzorji, skorajda prazne ulice in plaže in kakor opustela okolica. (S popisane lista nekega jutra: Grem proti mestu, že ves prebujen. Še nekaj redkih zgodnežev nekam odhaja. In, dva tam čez, čez ograjo, na igrišču, že igrata tenis. Ženska v ospredju. Lepa ženska. Žogica skače, lopar udarja, ženska teka po rjavem pesku. Vesel sem njune igre. Torej nisem sam, ki vstaja zgodaj, sedaj na počitnicah, ko bi lahko dolgo spal, lenaril... Ne, ne, to ni zame! Kakšno je vendar življenje brez hotenih aktivnosti in

nenehnih izvirnov novih idej? Življenje zaradi življenja: kakšen smisel? Zakaj tečem, plezarim, planinarim? Zakaj vse več ljudi zanima pojem rekreacija? Zakaj? Vprašanja! Prekletost razmišljanje, ki me ne pusti živeti. Smisel. Kaj je to sploh smisel? Pozabil bom na vse. Na besede zavajanja. Filozofija, sociologija, psihologija! Neumnost! Živi vendar! Streznim se: lepa ženska neutrudno zamahuje in udarja. Zagorelo polt ima. Toda, nimam je več časa gledati. Pomirjen stečem po asfaltu. Trije pritečejo za mano. Kam? V naznani! Saj ni važno!).

Koliko lepega in zanimivega bi bilo mogoče videti na otokih vzdolž obale, sem glasno razmišljal, ko smo se vozili čez Titov most in so za obronki izginjali robovi Krka. Na cesti zgoraj proti Reki je spet hrumelo in ropotalo.

Nekaj let je tega, kar sem pričel spoznavati Notranjsko, posebej okolico Cerknice. Gozdno hribovje in obdelane naseljene doline; na prvi pogled sploh ne veš, da je to kraško področje. Šele popotovanje po pokrajini in spoznavanje nje značilnosti: Cerkniško jezero, Rakov Škocijan (Škocijan pri Rakeku, Rakovo polje), Križna jama (ena naših najlepših podzemnih jam kot primer sklenjenega podzemnega vodnega toka), reko ponikalnice, vrtče, polja in planote in tipična apnenčasta skala, mi prvotno sliko prikažejo v popolnoma drugačni — pravilni podobi.

O Cerkniškem jezeru (Blata ga imenujejo nekateri domačini Jezerčani), to je pravo presihajoče jezero in leži v kotlini, katere dno imenujemo »polje« (pojem, znan v speleologiji) in ga z vseh strani obdajajo visoke planote in gore Dinarskega gorovja: na severu je Slivnica (1114 m), na vzhodu razgledna Križna gora (855 m) in Sveta Ana (815 m), na severovzhodu Bloška visoka planota, na jugu in zahodu strma gozdnata pobočja Javornikov, zaporednih vrhov okrog tisoč metrov n. v. (Debeli vrh 1240 m, Suhí vrh 986 m, Stanovnik 985 m itd.), katerih vzhodni deli prehajajo v obsežno visoko planoto Snežnika (1790) in njegovega soseda Skodovnika in še na severozahodu gozdnata apnenčasta planota, v katero je ugreznjeno Rakovo polje (zaščiteno kot naravni park, znan predvsem po Velikem in Malem naravnem mostu, kamor priteče izpod zemlje in zopet ponikne reka Rak, ki se polni z vodo iz Cerkniškega jezera), je bilo že veliko napisanega; pravzaprav je bil znameniti kranjski fevdalec Janez Vajkard Valvasor tisti, ki je s svojimi sodelavci ta edinstveni kraški pojav prvi popisal in porisal v svoji »Slavi vojvodine Kranjske«.

Cerkniško jezero sem prvič ugledal z vrhov Slivnice. Jeseni je bilo. Oktobra. Sploh je bil tisti razgled s tega, po legendi, vrha čarovnic in kjer tudi hudič polhe pase, nenavadno širen: proti severu veriga vrhov Julijskih in Kamniških ter Savinjskih gora in v ozadju Karavanke, proti jugozahodu Snežnik in zahodu Nanos in vmes med njima Javorniki, pa ob strani še Križna gora in sv. Ana in vrsta nižjih gozdnatih vrhov. In spodaj, v dolini — jezero. Obilo vodovja, razlitega po travnikih in poljih brez pravega reda in oblik. Sploh nisem upal pričakovati takšne slike. Odslej me jezero pogosto zvabi na svoje bregove ob vseh letnih časih.

Dno cerkniške doline meri okoli 40 km², od katerega poplavi narasla jezerska voda tudi do 26 km², kar je dokajšna površina, ki se razteza med vsemi Dolenja vas, Dolenje jezero, Martinjak, Grahovo, Žerovnica, Lipsen, Goričice, Gorenje jezero, zaselek Pri varuhu, Laze in Otok. Ves preostali del tvori podnožje Javornikov. Poznavalci trdijo, da se lahko jezero, ki ima vrsto dotokov: reke in rečice Jezerski potok (Stržen), ki priteka iz sosednjega Loškega polja, Lipsenščica kot pritok Stržena in ki dobiva vodo iz Križne jame, Žerovnica z Grahovščico in Martin potok (vsi trije dobivajo vodo iz podzemskih tokov pod Slivnico in Blokami), izpod Snežnika pritečejo Laški potok, Trešenec in Mrzlik, iz gričev severno od Cerknice pa priteka še Cerkniški potok (Cerknišnica) ter izvirov ali vrel: Vranja jama v Zadnjem kraju (prelepem jezerskem zalivu pod Javorniki, skritem in obdanem z gozdovi), blizu katerega je še Bobnarica, nasproti Dolenje vasi je Suha dolina, ter še Bečke, Retje in Male ponikve (vrela imajo od štiri do osem odprtín), ob hudem deževju napolni v 24. urah, sicer pa v dveh do treh dneh. Koliko časa pa bo nato trajalo otekanje, pa je odvisno od nadaljnjega deževja in vremena. Če nastopi po deževju daljše suho obdobje, more jeseni jezero odteči že v treh ali štirih tednih; točneje: gladina se spusti do spodnjih meja otekanjih kanalov — jam — ponikve, in odslej osuševanje (presihanje) teče bistveno počasneje, dokler ne ostanejo zalite le še kofanje in struge. Nekega točnega reda v nastajanju in upadanju jezera ni, ker je odvisno od množine padavin in podzemnih odtočnih razmer. Vsa dosedanja opazovanja pa z gotovostjo trde, da bo jezero naraslo jeseni in pomladi (izjemoma je lahko tudi drugače: ob deževnih letih jezero tudi poleti ne usahne).

Potovanje po Cerkniškem jezeru s čolnom ali peš po njegovih obalah ali po suhem dnu: to so velika in lepa doživetja. Čeprav je okolica jezera preorana s cestami, pa tudi prehodna preko nasipov in mostov, pa vendarle tu še lahko doživimo in občutimo prave skrivnosti narave. V vsakem letnem času je drugačna, včasih pa se vsa slika spremeni že v nekaj dneh.

Kam se odteka voda s cerkniškega jezera? Poglavitna posebnost: izključno podzemsko odtekanje jezerske vode! Večino vodovja odvajajo ponikve pod Javorniki v kotu Pogrešakov ali Jamskem zalivu: Velika Karlovica, Mala Karlovica in Svinjska jama. Domneve so, da je bila cerkniška kotlina verjetno večkrat in za daljša obdobja trajno jezero, kjer so se vode pretakale po površju. Šele, ko je voda postopoma razširila razpoke v krednem apnencu tamkajšnjega sveta, se je začela pretakati v podzemlje in sčasoma povsem zapustila struge na površju. Velika Karlovica požira največje množine vode, ki jo pod zemljo oddaja Rakovemu Škocijanu, ta pa podzemski Pivki—Unici—Ljubljanci. Malo Karlovico so pred leti zabetonirali in v bližini zavrtali nov dotok do Velike Karlovice, da bi tako uravnavali vodno gladino. Medtem pa Velika Karlovica ostaja prvotno nedotaknjena.

Oktober. Zgodba, nastala je ob obisku pri Karlovcih:

Iščem Malo Karlovico. Najprej pridem, ko se spustim kakih tristo metrov z gozdne ceste pod Javorniki, do male votline Skednence. Staro ognjišče. Mrak. Sive in vlažne stene. Redke kapljice s stropa. Grem naprej: čez pečevje, pod nizkimi stenami, med grmovjem, tik ob obali jezera, ki se zajeda v travo, grmovje in nanaseno suho bičevje. Sedaj sem tu. Voda prekriva zabetonirani vhod v jama, da se vidi jo le zgornje pečine. Nič izrazitega. Posebnega. Beton je vse pokvaril. V bližini sta še dve jami s kapniki. Ena se imenuje Jama pod gradom. Bil sem že na tem grajskem pomolu zgoraj. S prijateljem Janezom sva si ogledala komaj vidne razvaline. Bila sva tudi pri Svinjski jami, mogočni odprtini v steni sredi drevja. In zgoraj v gozdu sva iskala še ostanke karlovskega gradu, graščine iz ljudskih pripovedi.

Vračam se ob obali proti Veliki Karlovi. Onstran jezera čez polja, se dviguje Slivnica. Temačen hrib od tu. Spodaj pod njim je Cerknica, glavno izhodišče na jezero. Trg, vsekakor vreden ogleda: staro naselje, prvič omenjeno v 11. st. Veliki zvonik triladijske poznogotske cerkve se visoko dviguje nad vse ostalo. Staro in novo. V 2. pol. 15. st. so Turki štirikrat napadli in izropali okolico, zato so prebivalci okrog cerkve sezidali utrdbe: Tabor. Del obzidja in dva velika stolpa je še ohranjeno. Iščem pot skozi grmovje. Zgoraj se razprostirajo javorniške strmale. Jesenske barve. Povsod mir.

Obstojim na levem bregu struge Velike Karlovice. Pravo nasprotje Male Karlovice. Mogočen vhod v podzemlje. Kakor izklesan obok: 6 m visoka in 12 m široka skalna vrata, v katerih temo izginja voda. Voda, polna bičevja, sega visoko pod obok, da se jama že po nekaj metrih zapre. Daleč notri pa vseskozi šumi. Padajoče vodovje. Bogue, kaj vse se dogaja v globinah! Po skalnati polici nad jama splezam na drugi breg. V skalah pod obokom sta dve tabli. Srednja je že nečitljiva, na desni piše: Steinberg F. A. 1684, 1765, dr. ing. Vicentini — R 1875, ing. Putick — V. 1887, ing. Hočevar — A. 1921, 1939, Braniselj J. — 1. Dol. vas 52, 1925. Domačini mi kasneje povedo, da so to priimki pionirskih raziskovalcev ponikve. Poslušam skrivnostno šumenje v globini. Vsoskozi povsem enakomeren šum. Če je voda nižja, je to šumenje že podobno orkan-skemu bučanju. Ob vročih poletjih, ko se jezero izsuši, pa tukaj, kakor da se ne dogaja nič: le črni vhod je nemo odprt. Nekoč so lahko sledili podzemski strugi le okoli 380 m. Struga precej strmo pada in v začetku se z njo spaja tudi več drugih rogov z jezera. Pri 380 metrih je vhod zapirala skala, ki so jo kasneje odstrelili. Za njo se je široka struga znova odprla. Že v zadnjih letih pred 2. sv. vojno je ing. Hočevar s sprotnim razstreljevanjem ožin prodrl nad 1200 m daleč v jama (podobni poskusi so bili opravljeni še z nasprotno strani, iz Rakovega Škocijana). Nedaleč od vhoda v jama še štrle iz vode koli, debeli piloti, že precej sprhnili, nekdanje velike grablje, ki so lovile navlako, da je voda v globine odteka čista in se vhod ni mašil, kakor se danes. Zapuščam obale Jamskega zaliva. Vse je, kakor prej, le s seboj nosim nova spoznanja o jezeru.

Poleg ponikve v Jamskem zalivu, odvajajo vodo z jezera še ponikve na jezerskem dnu; skupina navpičnih ponikve lijakastega sistema: Rešeto, Vodonos in Ratje so največje med njimi. Ob visoki vodi so te ponikve zalite, skladno z nižanjem vode pa zamirajo, dokler niso le še globoke suhe jame zanimivih oblik.

Ob poletnem obisku Rešeta:

Ne morem verjeti. Prostor, ki je bil še pred mesecem ves zalit z vodo in so ljudje brezskrbno plavali in čolnarili, je sedaj kakor razpokana blatna puščava. In sredi te — velikanska lijakasta odprtina globoko v zemljo. Grozeča. Hudiča, kako mora to požirati, že kar žreti to vodovje, mleti, kar pač zanese tja noter.

Področje Karlovic najčesče obiskujem. Tu so nastale in še nastajajo — moje zgodbe. Lahko bi podrobno opisoval še ostale predele jezera: obiske po obrežnih vaseh, pohajanje po strminah Javornikov, plezanje po jamah in podorih po bližnji okolici, dolga iskanja po obalah... Toda ostanimo tu! Spominjam se, ko sva z Janezom prvič prišla v ta zahodni jezerski zaliv. Presenetila naju je zapuščena goščava in veliko debelih dreves je že napol gnilih ležalo vsevpred. In pod težkimi krošnjami se je skrivalo skalovje. Veliko skalovja: prave stene, tudi nad deset metrov visoke. Skalni stolpi. Težke skalne klade. Previsi. Ponekod že kar strehe. Spodmoli. Jame.

Pomladna zgodba:

Polje je polno poplavljeni. Voda se visoko zajeda v bregove. Narava je v polnem brstečem zaživetju. Cvetenja še ni, listje pa že opazno zarašča vejevje in grmovje. Plezam po stolpih. Gor, dol. Nenehno. Postopoma iščem novih težav (velike stene v visokih gorah se otrešajo snega, vabijo, zahtevale bodo moč in popolnost). Okrog mene buči pomlad. V daljavi šum vode, vem, Velika Karlovica. Ptičji zbor je neutruden. Pa še žabji zbor. In oddaljeni veter na grebenih Javornikov. Plezam in se oziram skozi vejevje po jezeru. Lepo, zgodnje nedeljsko jutro. Na oni strani vodovja, tam, kjer so ceste, se že zbirajo izletniki. Nenadoma zaslišim glasove: izza ovinka pripelje čoln. Kanu rdeče barve. Vesla udarjajo. Že vidim mlada veslača. Pomlad hrumi. Fant in deklet. Ne vidita me. Iščeta samoto. Čustva in kri rohnijo. Čoln se skriva za bregom. Plezam. Le še udarci vesel in njuni glasovi. Največ plezam na zajetnem stolpu. Globok kamnin, zajeda, plati, previsi: vse je tu, različnih težavnostnih stopenj. In vedno, ko priplezam na vrh, pred mano ista slika: takoj spodaj jezero. Mirno. In tiho. Le viharji zahodnik ga ume po morsk valoviti. Vodovje se v zalivih pod Javorniki vijugasto razširja naokrog, dokler ne izgine v dalj. Na drugi strani se vode ozko zajedajo v travnike. Pogled proti vzhodu mi odkriva otok Gorica. Nekje za drevjem proti severu mora biti otoček Goričica. Vmes vasi: Dolenja vas in Dolenje jezero. Dva zvonika se dvigujeta nad strehami za drevjem. Vsak zaselek ob jezeru ima svojo staro cerkvico in svoje posebnosti. Vsaka vas je grajena kot obcestno naselje. Ljudje so samosvoji, ponosni in delavni in navezani na svojo skupnost. Pogled za vami mi doseže še prve cerkniške hiše in daleč zadaj za Slivnico in Kamno gorico še skoraj tisoč metrov visoko Stražišče. Rdeči kanu se vrača. Veslača sedaj molčita in hitro poganjata čoln naproti obalam v daljavi. Plezam.

Jesenska zgodba:

Prvi del. Zgodnja jesen. Poletje se poslavlja. Dnevi so še topli. Toda jezero je sedaj suho. Nenavaden, neobičajen pogled. Sami travniki s kolovozi. Le komaj opazna struga izdaja prisotnost vode. Spet sem tu. Dolgo me ni bilo. Vmes je bilo vroče poletje in takrat v tej gošči ni prijetno. Spet plezam (veselo grabim po pečini, poletni vzponi v Alpah so me utrdili in smeri v stolpih zmorem z lahkoto). Prislunhem v tišino: Kje je tisto pomladno bučanje narave? Še ptice so redke in kar jih je, so molčče. Kakor, da se že vse poslavlja. Nenadoma presenečen uzrem volovsko vprego sredi jezerskega dna. Voz je polno naložen z ostro jezersko travo, travina ji pravijo Jezerčani. Če ne bi poznal še drugačne jezerske podobe, bi podvomil, da vse te površine zalije voda. Dolgo gledam, kako voz izginja v gozd. Voznik kriči. Potem je spet vse tiho. Pohajkujem po pečevju. Toplo sonce. Popoldan.

Drugi del. Čez mesec dni. Potem, ko je bilo vmes dolgo deževje. Podoba jezera je povsem spremenjena: povsod sama voda. Nemirna voda. Listje pada z dreves. Vse je kar izumrlo. Nebo je oblačno in vsa okolica mračna. Gluha. Nekaj malega preplezam, pa ni pravega zagona. Ta mrak. In ta prekleti mir. Ko bi vsaj vetrovi rohneli. Raje kar odidem. Potem se dolgo vozim po jezerski cesti daleč naokrog. Ovinki in pritajen hrup motorja. Mlado drevje spodaj ob obalah se meša s starimi, odmirajočimi orjaki. Sonce za hip pretrga oblake in posije na gladino. Svetle in temne barve se prelivajo. Zatem je spet vse mračno. Nikjer nikogar. Motor brni. Jezero se mi zdi kakor neznano morje, ki ga želim spoznati!

VSA TA STOJIŠČA

IGOR MEZGEC

P a d e c

Na stojišču se udobno namestim. Podaljšam samovarovanje, tako da se lahko skoraj uležem na visečo poličko, in nogo zataknem za lusko. Tako, še en raztežaj, velik previs, in smer JLA bo za nama. To bo Boro zijal, kaj zmoreda dva zelenca, ki pred dvema mesecema še vrvi nista znala prav zviti. Pa še v njegovi smeri! Medtem ko vlečem vrvi, pogledi nagaljivo drsijo v globino, ki je pripravišče oko še ni vajeno. Vse se mi zdi imenitno in samoumevno, celo meglena prha, ki naju spremlja že od jutra, je tu kot naročena.

Rado je kmalu pri meni, se zareži in že se zažene v velik, moker previs nad nama. Z zanimanjem ga opazujem. Pleza kot maček, niti vseh klinov ne vpenja. Nad previsom izgine za rob. Nekoliko postoji, medtem pa mu iz opisa smeri preberem, kje ima več možnosti do lažjega sveta. Ureže jo proti levi. Vrv sprva hitro steče, potem pa je zmerom

bolj počasna, nazadnje se ustavi; nekaj skuša zabiti. Naenkrat zaslišim težak vzdih, rožljanje železja in že ga vidim na robu previsa — z glavo navzdol leti proti meni. Kaj je zdaj to? Prsti bliskovito stisnejo vrv. Sunek me prav surovo dvigne in z ramo treščim v stojiščni klin dva metra višje. Oba se znajdeva na isti višini, le da je on nekaj metrov stran od stene in kak meter nad špičasto lusko; še vedno je z glavo obrnjen navzdol. Ko se vrli v zraku in tipa, če je še vse v redu, ga odločno opozorim, da mu iz zadnjega žepa leze denarnica in sili v prepad. V njej je bil tudi moj denar! Ko jo je spet potisnil varno v žep, ga spustim na stojišče. Tu sva ugotovila, da je pri padcu potrgal jermone na gornjem delu pasu, ki si ga je danes prvič opasal. Mimogrede še pohvaliva klin na robu previsa, in se prav pobalinsko reživa. Ne moreva si kaj, da ne bi na hitro ocenila še dolžino poleta. Ja, najmanj deset metrov, raje dvanajst, ne, trinajst. Po kratkem premoru se Rado spet zažene v previs. Toda glej ga zlomka, že po nekaj metrih se začenja tresti, ko nazadnje pove, da ne more več. Časa vsega ne doživiš pri plezanju!

Zamenjava se.

Črna lisa

Plezanje me povsem zaposluje, toda čeprav se ne oziram po okolici, iščem le naslednji oprimek in stop; zaznavam, da postaja vse temneje. S strahom se razgledam. Vrh Travnika je zavil v goste megle, od Ponc sem se valijo grozljivi črni valjarji, tam nekje proti Jalovcu pa se zabliška. Ni dvoma, napovedan vremenski preobrat je že tu. Tisto, »morda bo še danes zdržalo«, tokrat ne velja, še pet minut ne!

Začenjava dirko. Na hitro se zasidram na slabem stojišču, ravno v stilu Variante iz Aschenbrennerja; Bogdan pleza za mano kot zverina. Že so tu prve kaplje, temni madeži požirajo belo skalo, še malo in vse je mokro. Ko sva skupaj, se neurje še povsem razbesni, kaplje so velike in goste kot še nikoli, okoli naju pa bobni, kot da bi nekdo Travnik pregrinjal z zloveščo kovinsko rjuho. Upanje, da bi prišla do »bunkerja«, na polico pod strehami, dvajset metrov višje, splahni. Tako visiva sredi divje stene, pripeta vsak na svoj klin in z eno nogo v lestvici. Neumno pogledujeva. Zdajci začenja nad nama čudno pokati in še isti hip švigne nekaj metrov levo temna senca, za njo še druge... Kmalu začenja kamenje in prod padati tudi po naju. Razbija po čeladi, zadene me v nogo in mi jo zbije z revnega stopa. Bogdan krične, dobil ga je v ramo. Je to konec? Z grozo sa spomnim značilne navpične ozke črne lise sredi Travnikove stene, ki jo je moč videti že iz Rateč. Po tej lisi pada hudourniški slap, v katerega se stekajo vse grape z vršnega dela stene. Midva sva v gornjem koncu te lise!

Ugotoviva, da naju na srečo zasipava le bolj drobno kamenje, ki sva se ga že navedila, medtem ko čez naju in malo levo hitijo v dolino celi bloki. Tudi na vodo v slapu sem se nekako privadil, čeprav sem ob prvem valu pomislil, da se bom zadušil. Da bi se utopil sredi vertikale! Najbolje je, če srkam zrak skozi zobe, ne skozi nos, oči pa imam zaprte. Nič se ne pogovarjava, saj je za to treba skoraj kričati; vsak si misli svoje. Pravzaprav niti ne mislim dosti, kot da mi je voda izprala misli iz možganov. Izgubil sem občutek za čas. Pričakovanje nič. Kje sta Janoz in Rado? Ali sta onadva tej umji ušla? Skoraj z nasmehom se spomnim, da sem pred dvema dnevoma diplomiral na meteorologiji, za nagrado pa sedaj čakam tu na svoj konec — zaradi vremenskega preobrata. Voda je povsod, kjer je le mogla, odložila drobne kamenčke in pesek: čutimo ga v čevljih, za vratom, v žepih, tudi v ušesih in v ustih. Fotoaparat na prsih je že zdavnaj izdihnil. Žal mi je filma.

Po dobrih štirih urah obupa se neurje nekoliko unese. Zdi se nama celo, da zunaj slapa ne dežuje več. To morava izkoristiti, preden se znova ne poslabša! Misli nama v hipu oživijo. Morava iz slapa. Do noči morava najti vsaj kako polico pod streho, luknjo. Iz stene danes verjetno ne bova mogla. V počti nad stojiščem s strahom preiskušam svoje otiple, bele roke, če še kaj zmorejo. Od vode razjedeni prsti rinejo pod debelo plastjo vode, ki še polzi po steni, in iščejo razčlemb. Zdi se mi, da še držijo. Šlo bo!

Stojišče kar tako

Nerodno se zamenjava in Rado že rine desno mimo strehice v poč. Gornji del smeri bo sedaj on plezal naprej. Čeprav je še blizu, ga zaradi roba ne vidim več, slišati je le sopenje in drsanje obleke v ozki počti. Po vrvi sodeč se premika počasi in sunkovito, nobene ne zine. Izplezal je iz počti. Zdaj nekaj menca, potem pa pove, da ne ve kako naprej. Na desni da je ena odurna previsna poč, levo previsna plošča, klina pa nobene. Prosi me, da še enkrat preberem opis Poldarjeve smeri. Prekrito, tu se nič ne ujema! Že spodaj sva imela z opisom težave, ampak se je vsaj ponekod nekako izšlo. Obljubljene množice klinov tudi še nisva srečala — ta na tem stojišču je šele drugi, no, morda jih je kdo pred nama izbil. Po vrisu na fotografiji pa gre smer prav tu čez. Ne gre mi v glavo, da je Šrauf sestavil tako slab opis. Rado se negotovo odloči za levo varianto. Slišim nabijanje. Tehnika? Ja. Imaš zadosti klinov? Ne. Vem, da jih nima,

vzela sva jih le deset, od tega pet specialčkov, ki so menda potrebni v Poldaki. Enaga sva že spodaj pustila v steni.

Počasi me prevzema tesnoba. Minila je tista kratkočasna ustvarjalnost, ko sem spodaj plezal kot prvi. Postaja me strah. Tudi stojišče je obupno, najslabše doslej. Star klin, zabiti v krušljiv obok strehice, vzbuja vedno manj zaupanja. Noge prestavljam na pičlem stopu. Igor, zabij še kaj! Bedak, saj nimam klina... Rado zgoraj nabija, ker nima zadosti klinov se spušča in jih za sabo izbija, pa spet nabija in spet izbija, vse neskončno počasi. Z glavo tiščim pod vlažni obok nad stojiščem, mižim in samo čakam. Čakam tisto grozljivo rožljanje železja in tiste tope udarce telesa ob skale, ko ničesar ne vidiš, samo slišiš, kako prihaja. Prepričan sem, da se bo zadeva vsak hip tako končala. Hm, Frdamanje police, kar fino ime za to steno. Na misel mi prihaja Cozzolino, ki je menda imel ob koncu plezalne sezone hude krize in živčne zlome. Kakšne živce ima Franček? Kot trnje me v možganih zbadajo misli o plazovih, lomečih se ledenih svečah, neurjih v stenah, brnečem kamenju, počeni čeladi. Prebujanje sredi noči, moreči pristopi v jutranjem mraku, grozeče robno zevi, zelene ledeniške razpoke, srhljivo pokanje serakov, prezebanje na bivakih, od mraza beli prsti, krušljiva jajca, majave luske, sluzasti kamini, dviganje las pod čelado in sikanje strel, utrujenost do onemoglosti, krči v rokah, znoj pod čelado, plesnivi plezalniki, odrgnjena koža, izpuljeni klini, osmojene dlani... in nekaj prijateljev! Stokrat prekleto plezanje, sranje, saj to ni vredno človeka! Plezanje je kot vrtljak, na katerega brez težav vstopiš, potem pa se noro vrtenje noče ustaviti — vedno težje je izstopiti. O vsem tem bom še pošteno premislil — kasneje, na vrhu, doma. Ne tu, tu bi bila odločitev preveč preprosta. Izmučen vrisk me zdrami iz moreče otopenosti. Rado, imaš dober štant? (= stojišče — op. ur.) Ja, krasno poličko. Imaš dober klin? Odličan. Rado, grem!

S m r e k a

Pol noči je že mimo, pa še nisem zaspal. Igor in Bogdan že dolgo ne kažeta nobenih znakov budnosti, le tiho dihata. Kot utrujen mesečnik ždim na toplém senu v lovski hiški na jasi v izteku hudournega Belega potoka. V glavi pa se mi, kot na vrtljaku, z morečo naglico ponavljajo slike in misli dogodkov izpred nekaj ur.

Tam zgoraj ob potoku sem stal na najsrečnejšem stojišču svojega življenja. Privezan za debelo smreko, zraven pa je bilo še dosti drugih smrek; vlečem vrv iz brezna soteske pod mano. Najraje bi objel vse smreke prijateljice tod okoli, zajadral bi v mlečno meglo, tudi snežinkam bi rad kaj povedal. Zanosno in odsotno vlečem vrv, Igor na njej pa spodaj nekaj toži in se glasno čudi. Vem zakaj.

Da, tam spodaj, na vrhu trideset metrov visoke votle ledene cevi, zmanjka vsega — ostane ti le še kak meter z mahom porasle navpične plošče, po kateri polzi voda, vrh nje pa slutiš obel rob. Na robu obupa sem, nazaj ne morem več, vendar čutim, da je čas panike že minil. Prijateljja spodaj že nekaj časa ne zbijata več šal na račun Igorjevega tolmuna — če bi po naključju padel vanj; tudi med seboj se ne pogovarjata več. Napol zavestno iztaknem cepin iz centimeter debelega ledu in ga previdno ponosem proti robu plošče v upanju, da se zatakne za kak rob. Dvakrat mi uspe, na skrajni meji ravnotežja, le postrgati je treba nekaj mahu s plošče, v tretje pa se cepin zatakne za nekaj, ne pomišljam za kaj. Najbolj skrivnosten del možganov prevzame vse pobude: sledi hiter poteg na cepinu, više opazi oko tanko poč, zobje zgrabijo rokavico in prsti levice se krčevito zasidrajo v čudežni poč. Še malo praskanja z derezami po skali in čez smo! Klečim v snegu, ne ganem se, držim se za koreniko v spodmolu, med zobmi je še vedno rokavica, v obraz mi brizga voda, mraza ne čutim. Kratek, utrgan krik pove vsemu, kar me sliši, da sem živ — več kot le živ.

Prav zavestno se trudim, da bi mislil na kaj drugega. Poslušam noč in zdi se mi, da zunaj še naletava sneg. Nočno tišino občasno zmoti kak zapoznel avto na cesti iz Kranjske gore. Vrvi so mokre, zmraznjene in trde, jutri gremo domov.

Saj, kaj pa bom počel jutri?

Pojasnilo: Ta štiri stojišča so po vrsti pobrana iz Šit, smer JLA (1976), potem iz Travnika, iz Aschenbrennerjeve smeri (1979, z bivakom), na dan, ko je v Tamarju nanoslo proda, kot že dolgo ne. Tretje stojišče je iz Frdamanih polic, Čebelice (1981), ob prvi ponovitvi te smeri, zadnje stojišče pa je zaključilo čudežno popotovanje po fantastičnem kanjonu zamrznjenih Desnih skočnikov v dolini Belega potoka (1984).

No, saj sem stal še na mnogih drugih stojiščih, lepših, bolj varnih, bolj zapeljivih, toda na teh, opisanih, so bili trenutki življenja najdaljši.

Naročnikom Planinskega vestnika, ki do 31. marca 1985 ne bodo plačali naročnine, bomo Planinski vestnik po tem datumu prenehali pošiljati.

ABLANCA*

MATEJ ŠURC

Pozna jesen je bila. Zaželel sem si spet miru in tišine, ki ju najdem le med zlatorumenimi macesni pod Debelim vrhom, na pobočju Vernerja in ob mirni gladini jezera na Mišelj-ski planini. Nikjer ljudi, le modro nebo z zlatim središčem je bilo nad menoj. Vsepoposod me je spremljal omamni vonj jeseni, pa občutek, da se mi nikamor ne mudi. Dnevi so tekli, kot v sanjah.

Neko jutro so se prikazali oblaki, temni in mrzli tam na južni strani obzorja. Sprva so bili ozki, ribam podobni, kmalu zatem so prekrili vse nebo. Prišli so z višine in se zajedli med grebene, se spustili po grapah in se mokri razpršili po skalah, rušu in po strmih travnatih vesinah okrog Velega polja. Čakal sem dolgo. Ves dan sem čakal v koči na Mišelj-ski planini. A sonca ni bilo. Ni ga bilo zjutraj, ne popoldan, ne zvečer. Celo snočiti se začelo. Do jutra je snega namedlo toliko, da je segal do gležnjev. Tudi naslednji dan je snežilo in zapadlo ga je še dvakrat toliko.

Odločil sem se, da zapustim to brezupno sivino. Kot da sta se vame naselila jeza in žalost. Ali pa morda želja po toplini, po ljudeh? Komaj sem vedel, kdaj sem prehodil stezo mimo lovske kočice, do polja v dolino. Tam sem se predramil... Pravzaprav so me predramili glasovi.

Ljudje?

Osem postav se je izluščilo iz megle, sedem fantov in dekle. Skoraj otroci so bili. Srce mi je poskočilo, ko sem jih zagledal. Toda... korak prvega je zastal. Ostali so se gosto nagneti okrog njega. Kot trop preplašenih živalic so bili.

»Hej, pozdravljeni...!«

Besede so se mi ustavile v grlu. Otroci so se še bolj stisnili drug k drugemu. Videl sem osem od bolečine spačenih, izmučenih obrazov.

Šli so mimo mene, tiho in boječe. Gazili so dalje; neenakomerno, sunkovito. V zametih se je včasih komu udrla do pasu, a se je z nadčloveško močjo, ki jo daje le obup, izvlekel iz globoke pasti. Govorili so nerazumljive besede. Zdelo se mi je, da preklinjajo. Preklinjajo hribe, sneg in nesmiselno pot, kamor so odhajali. Čudnega malodušja sem se nalezal od njih; kot težka mōra se je preselilo tudi vame.

Preden smo prišli v Konjščico, je klecnilo drobno telesce, ki je hodilo pred mano. Z glavo se je zarilo v sneg. Dvignil sem kot omaro težak nahrbtnik, ki je dekletce pokopal pod sabo. A ona mi ga je s čudnim živalskim krikom skoraj isti trenutek iztrgala iz rok.

»Zakaj se sprehajate po mojih živcih? Sovražim vaše obraze in kretnje... te vaše besede...!«

Ta človek je nor.«

Nemočno so stali ti otroci, kot črni pogrebci so se mi zdeli, ko sem bežal proč od njih, proti vrhu Ablanca. Osem parov motnih, široko odprtih oči je vprašujoče strmel v pustjo sivino dneva, kamor sem tonil.

Ta človek je nor.

Spet so se začele osipati snežinke. Kot beli metulji mi poplesavajo pred očmi. Gazim, gazim v brezupno sivino. Nisem divji, niti ne presenečen in noče me biti strah. Le proč hočem, proč od ljudi. Od tega prekletga malodušja.

Oni pa gredo, gredo v dolino. Le za hip se ustavijo. Ta človek je nor...

Kaj pričakujejo ti ljudje? Razkošje? Morda le sonce? Daleč je dolina, brez cilja je njihovo romanje, nikjer ni sonca, nikjer upanja. Jaz tega ne občutim, prihajam sem gor, Ablanca in v prihajanju je upanje. Oni pa pravijo, da sem nor.

Gazim, gazim... Mrak tiho prileze iz doline in odneham. Obstanem zakopan med rušjem, pokritim s snegom. Zazrem se v nebo, temno in preteče. Ne morem verjeti, da ne zmorem več. Ne morem verjeti, da čaka gora že v beli poročni obleki svatbo mojih želja. Kje, je že tista Gamsova grapa? Iz težav se vračam vase. Iščem prave poteze... Zaželim si družbe, toplega večera. Zgubljen sem, tu sredi razbitih skal, pod vrhom gore, kjer se lahko vsak čas utrga plaz. Ne najdem več svojih stopinj v temi. Zaman se trudim. Vse polno je začetkov... Utrujene misli prešine: »Bivakiral bom!« Slepo kopljem s cepinom zbit sneg na robu grape pod previsom. Sesečem se na izkopano polico in zadremam z nahrbtnikom na rami. Nore sanje me popeljejo v brezčasje. Ne

* Ablanca je 2004 m visoka gora, ki se dviga desno od planine Konjščice, gledano proti severu. Markirane poti na vrh ni, najlažji dostop je s Studorškega prevala (20 min). Na zemljevidih in v Planiškem vodniku (1974; str. 110/273) je označena kot Sleme. Ime Ablanca smo mladi bohinjski planinci slišali le od pastirja, ki je tod okoli pasel ovce. Pastir je že umrl, zato mi je pomen in izvor te besede ostal neznan.

zmenim se za drget telesa. Miren sem in skozi priprte oči zrem v divji ples snežink. Poslušam pesem mrzlega vetra.

Miren sem in lepo je...

Lepo umreti takole med belimi prividi, v beli pokrajini, polni bele nežnosti.

Taka smrt ne boli, topla je in svetla... Zaman si iščem tolažbe v belem naročju gore.

Ne, smrt pomeni prepustiti se toplim sanjam in oditi v pokrajino onstran človekovih želja, kjer ni slišati vetra.

Ne, tokrat ne!

Noč bo minila, ples snežink in pesem vetra se bosta umirila. Težko bo, skoraj nemogoče. Vstanem in telovadim. To me ogreje in več volje in moči začutim, ko čakam.

jutra.

V čakanju je polno spominov, ki so svetili, zanimivi, strašni... Iščem jih v podzavesti svoje duše, a se bojim, da bodo zaživeli izmaličeni. Poskušam zbrati nekaj trenutkov dneva, ko sem se srečal s smrtjo v gorah.

Zaman.

Vse je preveč megljeno, popačeno.

Kako se je začelo? Kam sem že skril nahrbtnik? Pravzaprav se je začelo veliko prej in drugje.

PIDURUTALAGALA

RATIMIR STEFANOVIČ

Uvod

Otok Šri Lanka, nekdanji Cejlon, je na jugu indijske podceline, od katere je oddaljen le 35 km, toliko je namreč široka morska ožina Palk. Dežela je v glavnem gričevnata in hribovita, z najvišjim vrhom Pidurutalagala, 2715 m, in leži v osrednjem delu otoka. Čeprav so po legendi sedanji prebivalci Šri Lanke v prastarih časih prišli sem iz Indije, je večina sedanjih prebivalcev te dežele, imenujejo se Sinhalegi, budistične vere. Tamilov je okoli dva milijona in so hinduisti. Je tudi nekaj kristjanov in muslimanov, a se Sinhalegi in Tamili štejejo za glavne predstavnike prebivalstva te dežele. Kljub temu pa so vedno v hudem nasprotju drug z drugim in tako smo skoraj vsako leto priča ostrim obračunom. Tamili so bližji Indijcem in zahtevajo odcepitev od Šri Lanke, da bi ustanovili samostojno državo. Kljub temu pa lahko rečemo, da je glavni povod za te zdrahe — vera.

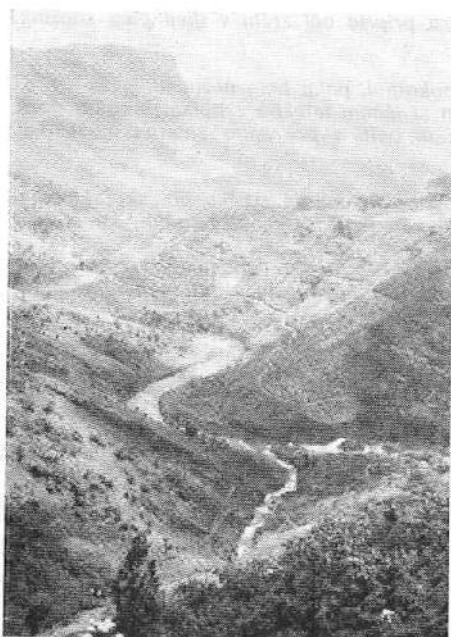
Pas ozemlja ob Indiskem oceanu je v ravnini in je tam razvito poljedelstvo (riž, kokesovi orehi, kavčuk, sočivje), medtem ko so planinski predeli predvsem rezervirani za čajne plantaže. Izvoz čaja predstavlja kar 56 % celokupne vrednosti izvoza iz te države. Med naravnimi bogastvi naj omenimo, poleg železa in grafitu, še drago kamenje (rubini, safirji, ametisti in drugi). To dragotino prebivalci izpirajo iz rek, ki se v obliki žarkov spuščajo z gorah predelov proti oceanu. Otok ima dosti vode, tam je mnogo slapov in rek; kljub temu, da so tu znani tudi monsumi, ki obdarijo z močjo to pokrajino kar dvakrat na leto, severnovzhodni del trpi zaradi suše. Šri Lanka je vpeljala obsežna dela na irigaciji, ko pri tem izkorišča predvsem reko Mahaveli.

V letu 1981 sem bil v tej deželi službeno tri mesece. Priobalno področje z bujno tropsko vegetacijo štejejo za zanimivejša, toda deloval sem v goratem predelu, in sicer na okoli 1300 m nadmorske višine, kjer najdemo skoraj brezkončne nasade čaja. Žal je moj obisk sovpadel z dobo monsumov (poletnih) in sem imel zato več doževnih dni kot jasnih in lepih. Seveda so zato trpele tudi fotografije, ki niso mogle pokazati tiste lepote, ki jo sicer najdemo tu. Kljub temu pa je bivanje v tej deželi zame predstavljalo doživetje, ker sem bil vseskozi v tesnem stiku s prebivalstvom, ko sem hkrati prihajal zelo malo v stik z Evropejci.

No, in med te doživljaje sodi tudi vzpon na najvišjo točko Šri Lanke, na goro s čudnim imenom — Pidurutalagala, visoko 2715 metrov.

* * *

Ne bi mogli reči, da je vzpon na vrh te gore zahteven. Čeprav je gora visoka 2715 metrov, se lahko do mesta Nuvara Elia pod njenim vznožjem pripelješ z avtomobilom; tudi z železnico, in sicer do bližnjega mesteca Nanu Oya. No, Nuvara Elia, domačini izgovarjajo to imo — Nurelia, leži na višini 2042 metrov. To je torej le 673 metrov višinske razlike do najvišje točke otoka Cejlona. Toda v mojih letih, tedaj mi je bilo že skoraj 70 let, je tudi ta »razlika« zahtevala določen napor.

Čajne plantaže po Cejlonskem gričevju

Foto R. Stefanović

V megli poleg televizijskega stolpa na vrhu Pidurutalagale, 2715 m

Foto R. Stefanović

V mesecu dni sem dvakrat poskušal, da bi se povzpel na vrh te gore, ki je za nas Evropejce razmeroma nenavadna, pa sem se vselej moral vrniti. Tu je v avgustu hladno kot pri nas na primer v novembru. Približno toliko dežuje in je hkrati tudi prav toliko megle. In tako so oblaki prišli prav do mestnih hiš in seveda ni bilo mogoče uresničiti načrta, ko bi rad opazoval svet prav z vrha te gore.

Šele ko se je bivanje v Sri Lanki približevalo dnevu, ko bom moral odpotovati in ko mi je ostalo le še nekaj dni do letala, ki bi me odpeljalo v Evropo, sem se odločil in sem šel na pot, čeprav tudi tokrat vreme ni kazalo kdo ve kako lepo. Bila je sobota, ko sem začel vzpon in vreme je bilo sončno; še noč je bila polna zvezd...

* * *

Prijatelj, domačin in jaz sva prenočila v bungalovu, last direktorja ene izmed čajnih plantaž, prav blizu mesta Nanu Oya. Skoraj do polnoči sva se pogovarjala in oba sva pričakovala lep dan, ko bo napočilo jutro. In ko je zjutraj okoli šeste ure prišel avtomobil, da bi naju prepeljal še nekako petnajst kilometrov, so vse gore, kar sva jih videla, žarele v jutranjem soncu.

Žal pa to ni dolgo trajalo. Brž ko smo zapustili Nano Oyo in se po ovinkih začeli približevati Nuvara Eliji, se je nebo pooblačilo, zagrnila nas je megla z dežjem. Čeprav se je vreme sem in tja zvedrilo, je vse skupaj ostalo tako kot je bilo — megleno kašasto z vodnim poprhom. Gora nismo več videli.

Mesto Nuvara Elia je čuden ostanek iz angleške kolonialne dobe. Povsod okoli so čajne plantaže, na katerih so nekoč angleški oblastniki zgradili zase in za svoje upravnike udobne bungalove. Le-ti so vedno na vzpetini s pogledom na plantažo, na vrhove in doline. Nuvara Elia je bilo središče, hkrati pa tudi kraj, kjer so se zabavali. Še danes vidimo Hill Club Hotel, kjer je ob vhodu, čeprav to danes ne velja več, še vedno zapisano: »Samo za člane in njihove goste!«. Bližnji hotel, imenovan »Grand Hotel«, pa je po svoji arhitekturi podoben angleškim provincijskim mestecem. Dirkališče za konje, na Cejlonu dokaj redek prizor, še vedno rabi za taka tekmovanja. Igrajo tudi golf in kriket, čeprav so Angleži že davno zapustili to deželo in njene čajne plantaže, ki so danes nacionalizirane. Njihove cerkve, navadno grajene v tipičnem britanskem stilu, so zaprte in zapuščene; počasi propadajo, ker so prepuščane zobu časa, kolikor jih ne izkoriščajo, v glavnem po večjih naseljih, domačini za svoje, krščanske, verske obrede. Grobovi ob takih cerkvah pa nemo pričajo o minevanju časa... Kaj bi si mislili tisti, ki so tu pokopani in tisti, ki so jih pokopavali, ko bi jim dejali, da bo prišel čas, ko ne bodo imeli v bližini niti enega svojih?

Nuvara Ella je dandanes povsem cejlonsko mesto. V njem je razmeroma živahno, trgovine pa so vedno polne. Višina in bližina gore, ki pošilja na to mesto čestokrat tudi moč, vpliva tudi na ljudi, da hodijo nekako skrčeno, sklonjeno in na videz se zdi, da celo drhte. Sicer pa so domačini tako vedno bosonogi in precej slabo oblečeni.

Približno ob devetih dopoldne, potem, ko smo si oskrbeli hrano, smo odšli na rob mesta, mimo zadružne bolnišnice, proti vrhu te gore. Pri zadnjih hišah, ko smo šli mimo nekdanj prav gotovo zelo lepega parka, nas je vznemiril sladkobni in diskretni vonj mimo. Velikanska in močna debla, podobna našim starim hrastom — to so tu mimoze. Rumeni popki vise načičkani v šopih s temnozelenih vej. To je bilo zame prav gotovo nekaj novega, ker sem pač vajen na mediteransko mimozo, ki je pri nas, na primer v Herceg Novem, bolj podobna grmu kot pa drevesu. Pot se začneja takoj strmo vzpenjati. Zapisal sem »pot«, ki pa je v resnici le jarek, po katerem se hudourniki zlivajo v dolino. Tudi ta gora je, kot celotni Cejlon, bogata z vodo in je zato videti potoke levo in desno ob naši »poti«. Prišli smo celo do blatnih vodnih tokov, ki so sekali našo smer, da smo jih morali zato prekoračiti. Že tik pod vrhom, nekako 2500 m višine, smo naleteli na izvir reke, ki se je bučno spuščala po strmini v dolino. Tu namreč ni snega, celotno področje pa je gozdno, sem in tja pa je videti tudi strme stene, ki se s svojo višino prebijajo nad drevesne krošnje.

Ko sem se pred odhodom pogovarjal o možnostih tega vzpona, so mi vedno dodali še, da bom med potjo zašel tudi v džunglo. Morda je ta džungla že gozd, skozi katerega gremo in je poraščen z gostim grmičjem. To gsto grmičevje spominja tudi na sredozemsko makijo, le da tu sem in tja vidimo vozlate in kriva debela tropskega drevesa, z golimi vejami in so le na vrhu, podobno sončniku, skromne krošnje. Debla pa so skrivljena in zavita, povsem podobna tistim, ki imajo dosti opravka z burjo in vetrovi. Počasi se vzpenjamo ob vodnem toku. Ni najti ne oznake, ne markacije, morda pomenijo oznake kamni, na katerih so napisali višin nad morjem, izraženih v čevljih — 7000 čevljev, 8000 čevljev ... Tu uporabljajo še »čevelj« za mersko enoto, ker metra ne poznajo.

Počasi postaja veler močnejši in zbistri tudi obzorje tako, da pod nogami vidimo že Nuvaro Elio, pa veliko jezero ob mestu (Gregory Lake — ime, ohranjeno še iz časa britanske kolonije) in ostale gore v okolici, vse zelene in načičkane s čajnimi plantažami. Vrh pa je pred nami in ga ne vidimo, ker je še v oblakih.

Motiv s cejlonskih gor
okoli Pidurutalagale

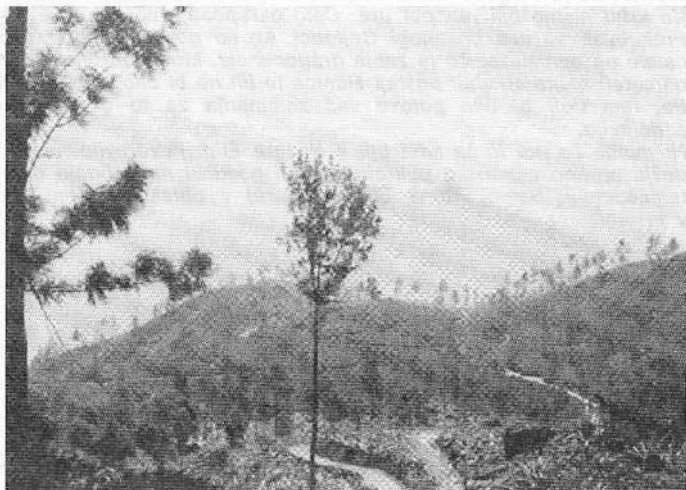

Foto R. Stefanović

Ko sem potoval po Šri Lanki, sem povsod srečaval temno sive ali pa črne stene vulkanskega porekla, iz granita in gnajsa. Tu pa, začuda, kjerkoli je mogoče videti kamen, povsod samo oranžno rumeni kristali kalcija. Ko sem bil še v Colombu, glavnem mestu Šri Lanki, na obali, in sem se zanimal za vzpon na Pidurutalagalo, so mi pripovedovali, da tja gor brez orožja ne bi smel. Rekli so mi, da cejlonski medved tam ni redek gost. Seveda so nekateri temu oporekali, morda zato, da bi me hrabrili. Trdili so, da se je pač medved umaknil s te mnogo obiskane gore. Niso pa pozabili dodati, da pa utegnem srečati leoparda (na Cejlonu namreč žive izredno lepi leopardi, ki jih love in kože izvažajo, čeprav je to strogo prepovedano). Sicer pa pravijo, da se leopard umakne, ko sreča človeka.

Ne prva ne druga možnost me ni razveseljevala, posebej ne, ker smo se vzpenjali celo brez potrebnih palic. Vprašal sem, kaj bi storili, če bi res srečali eno od teh dveh zverí, pa sem ostal brez odgovora. Sam beg po strmini ne bi dosti pomagal, če bi nas zver že želela preganjati. Tolažil sem se s hladnim in deževnim vremenom. Leopardi pa spadajo v družino mačk, te pa, kot je znano, ne ljubijo vode in blata. Nič takega torej nismo doživeli. Kako pa sicer bi, ko pa je tu hrup tako močan, da živali prav gotovo beže globlje v gozd. Tu namreč že leto dni grade velik stolp, ki bo rabil za oddajnik televizijski postaji.

Približujemo se vrhu in kadar se megla in oblaki razredčijo, se pokaže pred nami vrh. Prepričani smo, da je to že pravi vrh, dokler nam tega prepričanja ne razblini nov, višji vrh. To se nam je dogodilo štirikrat in šele, ko smo prešli betonski steber, ki je označeval višino 8000 čevljev (približno 2600 metrov) in se je skozi gozd in meglo začela orisavati televizijska antena, šele tedaj smo začeli verjeti, da bomo zdaj zdaj na vrhu. Gozd je prav do vrha gost in neprediren, zunaj steze seveda; preneha šele pri 50 metrih pod vrhom. Na tej višini je še vedno dosti skrivenčenih dreves, rododendrona, povsem drugačnega kot je tisti, ki ga poznamo v Alpah. Veliki, rdeči cvetovi, redki, maloštevilni, se jasno odbijajo od sivega dolgočasnega ozadja.

Do cilja smo hodili nekaj več kot dve uri. Sprejela nas je nova zgradba, namenjena za televizijo, vsa okrožena z bodečo žico, pa televizijski stolp, ki se je izgubljal v gosti megli. Kako nemogoče se mi je zdelo to — bodeča žica na vrhu gore! Po vrhu vsega pa je tu še žičnica, ki škripaje vleče od nekod iz doline v kartonskih škattah in zabojih opremo za TV postajo. Skupina japonskih tehnikov, z oranžnimi čeladami, vodi skupino cejlonskih delavcev, ki se ukvarjajo s temi zaboji in škattami.

Vrh je posejan s kosi kartona, s stiroporom, papirjem in kovinskimi trakovi za embalažo. Morda pa bodo le nekoč to počistili, tako kot je v tem trenutku, je žalostno.

Na samem vrhu najdem betonsko oznako, zakopano v zemljo. Oznaka nosi datum — 4. maj 1981 — in priča, kje je prvič v zgodovini Cejlona helikopter spustil glavni del kovinske konstrukcije TV stolpa, ki zdaj kraljuje temu vrhu.

Govoril sem z japonskimi tehniki. Pokrajina se jim zdi surova, negostoljubna; prav tako je podnebje. Oni tu žive in tu tudi delajo. Težko je reči, komu je tu težje, ali njim, ki so v solidno grajeni televizijski postaji, ali pa tistim, ki vsak dan hodijo sem na delo. Tik pod vrhom so izkopali luknjo v zemljo, podobno zemljanki, da bi tako imeli kam, če bi le preveč pihalo.

Vreme je zares neprijazno — vlaga, veter, mraz. Razgleda sploh ni. Tedaj, ko je jasno, pravijo, da je mogoče videti ocean na vseh štirih straneh neba!

Na vrhu nismo bili niti pol ure. Celo okrepčali smo se stoje. In potem spet v dolino. Prehitevali so nas bosonogi Cejlonci, ko so nosili s seboj težke tovore desak, ki so ostale od embalaže. To je zanje dragocenost. Morda bi bilo preprosteje, če bi te zaboje odmotali že na spodnji postaji žičnice in jih ne bi bilo treba nositi zdaj s hriba v dolino. Pa, tam doli bi bilo gotovo več zanimanja za to gradivo. Tako pa ni problemov z delitvijo.

Ni minila še ura in že smo bili v Nuvara Eliji. Pozdravilo nas je sonce; obsijalo je od dežja oprano cejlonsko pokrajino. Tudi gozdovi na pobočju gore Pidurutalagala so bili temnozeleni. Samo vrh je bil še naprej v oblakih. Nisem dočakal, da bi ga videl v jasnini.

Planinci so povedali:

V DOLINI KORITNICE

REZKA BERTONCELJ

Četudi nas tod okoli obkrožajo strme visočine, me je v poznem poletju gnala želja v dolino Koritnice pod Predelom.

Pogled se ustavi na sloviti Loških stenah, na drugi strani izstopa Jerebica — krasotica med gorami. Nad vso dolino kraljuje razkošna panorama Mangarta in Jalovca. Planince vabi razgledna cesta nad potokom Možnice. Vabi 11 kilometrov dolga gorska cesta na Mangartsko sedlo (okoli 2000 m), kjer po skalovju žubori siloviti Mangartski potok. Pod Strmcem se v Koritih vije Predelica, ki se v Logu izliva v Koritnico. Po številnih hudourniških grapah, vse naokoli, se pretaka voda in pada v slapih v temnozeleno tolmuno. Iz drobcev prsti sredi kamenja poganjajo drobne modre zvončice. Kdo ne bi bil zavzet.

Vse te in še druge mikavnosti so že zdavnaj odkrite in potrjene. In vendar — naselja Log ne poživlja planinstvo in turizem. V kraju so ostali samo starejši prebivalci. Mlajše

družine z otroki so se nastanile v industrijskih mestih. Šolska stavba sameva zaprta. Nekaj delavcev se vozi z avtobusom v rabeljski rudnik. Nekdanje gostilne s kamnitimi mizami ob cesti obnavljajo v počitniške objekte. Naselje oživi v prostih dneh in poleti, ko se družine začasno vračajo v rodni kraj.

Prikupna cesta že stoletja drži preko mejnega prelaza s hladnega severa proti Jadranu. Vse leto, tudi pozimi, se prevažajo potniki, a v Logu se nihče ne ustavi. Samo bežen pogled na razkošno cvetje ob hišah, na zelene gaje vzdolž ceste — in vse hiti naprej — cilju naproti.

Edino zatočišče v kraju nudi Tončka Černuta v Logu 87. Njena hiša z lesenimi balkoni je v dolinici pod cesto, zato je ne opazi vsakdo. V hiši je več kot ducat ležišč. Ima centralno ogrevanje, kopalnice in prostorno jedilnico. Pridelki z zelenjavnega vrta ob hiši in še drugo, ji napolnijo hladilno skrinjo, da je gost vedno zadovoljen, ko se vrne s pohoda.

Prenočišče z zajtrkom je 450 din, večerni obrok pa okoli 300 din.

Krajanji obžalujejo, da ni planincev in turistov v tako omamnem svetu gorske lepote. Želijo, da bi v kraju imeli vsaj manjši gostinski objekt, npr. z 20 ležišči, ki bi privabil goste.

Ali ne hodimo vsi za Kugyjem, ki je hrepeneče iskal Scabioso Trento — našel pa neskalfeno srečo v obsevu gora.

Vneti planinci zadeve ne bi rešili, lahko pa dajejo močno vzpodbudo, saj vse vrednote in lepote najbolj poznajo.

Turistični KOMPAS je v Bovcu že »vrgel sidro«, samo nekaj kilometrov naprej se mu odpirajo nova obzorja.

Na zeleni ravni površini, med Gornjim in Spodnjim naseljem, kjer je razgled na najvišje vrhove najlepši, naj bi potnike presenetil prikupen MOTEL. Kdo ne bi ustavil vozila, kjer vabijo pisani sončniki nad pogrnenimi mizami, steklena razgledna terasa in še in še. In vse bi skupaj drlo, srečo bi si kovali gostitelji in gostje.

Zgodovinski spomeniki pojasnjujejo zapletene in pretresljive dogodke iz bližje in daljne preteklosti. Dolina Koritnice vabi med zelene senožeti in proti meliščem in strminam. Blizu je dolina Bavšica, kjer so stene še višje in okolje kar skrivnostno.

Tudi gostišče na Predelu že dolgo ne ustreza modernemu turizmu. Potniki iz vseh delov Evrope gotovo ne občutijo pravega udobja.*

V ta znameniti svet Julijskih Alp je z naše strani nakrajša pot s potnim dovoljenjem do Trbiža. Ob 14.00 odpelje lokalni avtobus v Rabelj (Cave del Predil). Ob 14.20 odpelje od tam rudarski avtobus proti Bovcu. Ob sobotah in nedeljah ne vozi.

Zato pa ob sobotah vozi vse leto ob 13.00 avtobus iz Trbiža čez Predil proti Bovcu in Novi Gorici.

Želela sem zbrati nekaj vtisov — mogoče bodo koga zanimali.

* Gostišče je zaradi neposredne bližine meje že lep čas, žal, neobljudeno in zaprto — op. ur.

SEDLO

TOMAŽ VRHOVEC

Na tem pobočju se sneg globoko predira. Skorja je ravno tolko debela, da za hip zadrži nogo, potem pa se čevlji vgrezne v suh, kašast sneg. Vsenaokrog je megla. Belo je, kot bi bil zaprt v toniško žogico, le na desni gleda iz snega nekaj z lvjem okrašenih vej ruševja. Koliko časa pravzaprav že hodim? Navsezgodaj, ko sem se prebudil, je bila še tema, med oblaki so se prikazovale zvezde, sem ter tja je okoli vogla zapihalo. Ni se obetalo ne dobro ne slabo vreme. Verjel sem, da bo tudi ta dan podoben prejšnjim, ko se je sicer od časa do časa pooblačilo, sicer pa je bilo lepo. To naj bi bil zadnji dan tokratnega popotovanja po gorah. Od koč, vse zatrpane v zmetih, bi se moral po strmem pobočju povzpeti na sedlo, od tam pa na južno stran in v dolino. Na včerajšnjem delu poti ni bilo toliko snega, vsaj prediralo se ni tako globoko kot na tem pobočju. Dokler sem hodil še v temi, ni bilo megle, ko pa se je zdani in sem bil že blizu sedla, se je od nekod privlekla in me spremlja že dobršen del poti. Zašel še nisem, pred nekaj minutami sem na desni videl značilno skupino skal; tam je letna pot. Od nenehnega gizenja sem se že dobro spótil; srajca in pulover sta povsem mokra, po obrveh in po kapi se je nabralo že kar nekaj ivja. Za hip se bom ustavil, toliko, da bi stresel ivje s kepe in si obrisal pot s čela. Nahrbtnika ne bi snemal z rame, mokra obleka na hrbtu bi se takoj ohladila, potem bi me pa po nepotrebnem zeblo. Se obujke si popravim, na levi nogi se mi je razvezala; sneg se je začel nabirati na nogavicah. Nahrbtnik je precej težak. Večino hrane sem res že pospravil, toda opreme je toliko, da že sama dodobra napolni nahrbtnik. Pogledam še nazaj. Gaz je globoko urezana v sneg, veter jo počasi zasipava.

Strmina postaja vse hujša. Če se prav spomnim, je pobočje najbolj strmo prav pod sedlom; torej še malo, pa bo konec vzpona. V tej strmini je sneg povsem nesprijet; noge se pogrezajo tako globoko, da si z vsemi štirimi pomagam naprej; za menoj ostaja pravi jarek. Tole počasno napredovanje me jezi. Če bo šlo tako naprej, bom zamudil še zadnji avtobus v dolini. Ko namreč pridem na rob sedla, me čaka planota, nato pa spust, ki utogne biti v spodnjem delu gore, tam kjer ne bo več snega, prav dolgozeven. Dvakrat, trikrat se mi vdre čez pas in ko se tako našem navzgor, se skozi meglo prikaže skalnat rob. Še nekaj minut borbe s kašastim snegom, še nekaj deset sopečih vdihov, z razbijajočim srcem in končno se povzpnem na skale; z rokami si pomagam čez rob in stojim vrh sedla.

Moker sem. Malo se bom ustavil, si odpočil in se preoblekel. Imam še eno čisto in suho majlico, to hranim za dolino; zdaj bom prek vsega nataknil še bundo. Tu, na sedlu, je veter precej močnejši; puhovka prijetno greje. Sede na nahrbtniku pojem par suhih sliv in nekaj rozin, megla se nekoliko razredči, prikaže se trikotna stena bližnjega vrha. Grape so zalpane z naplazenim snegom, skale so mokre, le pod previsi sivijo suhe lise. Takoj zatem megla spet zagrne sedlo; iz beline začno naletavati snežinke. Sedaj pa še to! Če bo začelo mestiti, se lahko zgodi, da se bom danes do doline še krepko namučil. Mi vsaj ne bo nihče nevoščljiv današnje ture. Sicer pa, kadar pripovedujem, kod sem hodil in se smučal, vedno začne kdo zavistno vrteti oči in govoriti, češ kaj vse si nekateri lahko privoščijo, kako jim je lepo, njemu ubogemu revežu pa vedno manjka časa in denarja... Pa je govor takšnih pustežev prazen in največkrat le krinka za črno zavist in za nevoščljivost, ki v svoji poniglavosti ne privoščijo dobrega sočloveku, pač po tistem: če gre slabo njemu, zakaj bi sosedu šlo bolje. Dostikrat je treba čisto malo truda, pa postane življenje takoj zanimivejše in boljše. Zavist je pravzaprav bolezen — velik del energije izgoreva v njej, tako da potem zmanjka volje in moči za karkoli drugega. No, če bom spet pripovedoval, da sem ves dan gazil, da bi se vrnil v dolino, upam, da mi tega ne bo nihče zavidal.

Najbolje če grom hitro naprej. Ne bom miren, dokler ne bom imel za seboj te planote, ki se odpira pred menoj. Tudi, če me na pobočjih pod sedlom dobi tema, od tam zagotovo še danes pridem v dolino. Takoj za tem, ko se planota prevesi, se začno pašniki in malo nižje je gozd s kolovozom. Po njem se da hoditi tudi po trdi temi. Čez to planoto sem šel večkrat. Rahlo valovita je, posejana z balvani, na zahodu pa jo zapira kratka stena. S planote gremo lahko proti jugu, tja sem namenjen jaz, lahko pa sestopimo tudi proti vzhodu — tam se začne svet globač in oblih vrhov, pravi labirint, ki se iztoče šele nad jezerom v sosednji dolini. V to smer nikakor ne smem zaiti, moker in utrujen bi moral prenočiti na prostem, saj bi ne prišel do jezera. Na planoti se sneg ne predira tako globoko. Megla pa postaja vse gostejša. Snežinke naletavajo z vetrom, naravnost v obraz mi silijo. Roko si držim pred očmi, kapo sem si potisnil globoko na čelo in tako gazim naprej. V takem vremenu in v takih razmerah se včasih sprašujem, zakaj pravzaprav sam rinem v hribe, zakaj izzivam nesrečo. Sem mar res rad v samoti, daleč od ljudi? Kaj ne bi bilo prijetneje, če bi za menoj sopel še kdo, da bi se od časa do časa zamenjala v gazi, si pomagala na težkih mestih na poti in se včasih kaj pogovorila. Vsekakor bi bilo sedaj tako prijetneje hoditi. Pa, saj ne hodim vedno sam v gore, kadar pa grem sam, tistikrat se počutim mnogo bližje gori, bližje tudi sobi. Imam veliko časa za razmišljanje, nič ni, kar bi me motilo, razen divje in zahtevne okolice.

Stvari in dogodki dobivajo tako nove razsežnosti, njihov pomen se spremeni. Seveda je po vsem tem vedno prijetno priti v družbo; po samoti družba obogati. Tudi po teh nekaj dneh samotne hoje po gorah si kar želim bližine ljudi. Edine žive stvari, ki sem jih srečal te dni, so bile tri bele skalne jerebice. Včeraj sem jih bil splašil, s presunljivim hreščanjem so vzletele izpod zasutega ruševja in se izgubile nekje za bregom. Za kratek čas se ustavim. Skalni rob, na katerem sem počival, se je že izgubil v nepredirni belini. Počasni se že temni. Če me občutek ne vara, se bo planota zdaj zdaj prevesila v dolino. Še nekaj korakov in pred menoj se iz somraka izlušči skalna gmošta. Zdi se, da sem zašel iz prave smeri, najbrž sem zavil preveč proti zahodu in tako prišel pod vznožje stene, ki na desni zapira sedlo. Najbolje bo, da sledim pobočju, tako gotovo pridem s te planote. Obrnem se v zamišljeno smer, skalni pas na desni usmerja mojo pot, pa tudi na levi se čez čas začne temniti skalovje. Zagazim do skal na levi; na oni strani poledenelega skalovja ni nič razen megle. Sprva ne verjamem očem, najbrž sem zašel v kakšno vrtaloč, ko pa še nekaj časa hodim vzdolž skal, ugotovim, da hodim pravzaprav po polici, ki se počasi pne in postaja vse ožja, skale z desne se približujejo robu na levi. No, lepo! Navsezadnje sem se še izgubil. Ne vem, kje sem zavil s prave smeri, zagotovo pa sem pri prvih skalah storil napako. Hitro se obrnem in se po gazi vrnem. Ko sestopim do prvih skal, se zamislim. Kam naj torej grem? Ko nekaj časa tako stojim, me zazebe; na ramenih in na nahrbtniku se je nabralo že precej snega. Tako torej ljudje v gorah zaidejo in na koncu žalostno umro, si rečem. Na lepem se ti vse podre. Ne veš kje si, kaj bi počel, zmanjka ti veselja, mraz in utrujenost te stiskata, potem pa se začne tiste kolobocije z iskanjem, reševanjem, zdravniki, policaji, pretresenimi sorodniki — prijatelji se potem nekaj časa kar ne

morejo spravili v gore, nekam mrzke jim postanejo in tako naprej... No, za zdaj še ni prišel ta žalostni konec tu, sredi te mrakobne planote. Poprej sem zavil preveč proti desni, zato sem zašel v pobočje, sedaj pa moram po gazi še nazaj, nato pa levo. Sneženje se je nekoliko uneslo. Megla se je toliko razredčila, da se je sedlo razkrilo pred menoj. Do prelomnice me je ločilo le borih sto metrov. Kar stekel sem tistih nekaj korakov in planil s sedla navzdol. Prekopiceval sem se po snegu. Skozi mrak so se iz doline svetile drobne luči. Na poti skozi gozd nad dolino sem potem še dvakrat zašel...

PLANINSKO IZLETNIŠKI TURIZEM V MEJNEM OBMOČJU

Dne 18. 7. 1984 je bil podpisan sporazum med ZIS Skupščine SFRJ in Avstrijsko vezavno vlado o planinskem turističnem prometu v mejnem območju. Sporazum predstavlja uresničitev želja planincev obeh držav po sprostitev režima obiskovanja planinskih predelov ob državni meji in je plod dobrega sosedskega sodelovanja med obema državama.

Sporazum dovoljuje državljanom Jugoslavije in republike Avstrije prehod državne meje na mestih, ki so predvidena za planinsko izletniški turizem in obisk planinskih postojank na obeh straneh državne meje, z veljavimi potnimi listinami ali listinami za prehod državne meje, predvidena s sporazumom o obmejnem prometu z Avstrijo.

Z uveljavitvijo novega sporazuma prenehajo veljati sporazumi med SFRJ in republiko Avstrijo o planinskem turističnem prometu v mejnem območju z leta 1966, sporazum o spremembi in dopolnitvi tega sporazuma iz leta 1969 in sporazum med vlado SFRJ in republiko Avstrijo o obisku izletniških in zimsko športnih območij v Grosswalzu in Duhu na Ostrem vrhu iz leta 1970.

V sporazumu so predvidena nova prehodna mesta na delu Kozjaka, na Kobanskem, Kamniških in Savinjskih Alpah ter Karavankah.

V Karavankah so določena naslednja prehodna mesta:

— Kopa — od planine Belca na jugoslovanskem ozemlju do sedla Jopca (kota 1438), vzdolž državne meje do poti, ki drži od bivše avstrijske koč Annahütte (kota 1577), naprej vzdolž ob meji pod Kopo do prehodnega mesta (kota 2070 m) in nato po avstrijskem ozemlju na vrh Kepe ali do Berthahütte na avstrijskem ozemlju in naprej do koč nad Arihovo pečjo.

— Stol — na jugoslovanskem ozemlju od prehodnega mesta Stol, vrh (kota 2238), do Prošernove koč in naprej do prehodnega mesta sedlo Belščica (kota 1840) in od tu do Belščice (kota 1945). Na avstrijskem ozemlju od prehodnega mesta sedlo Belščica (kota 1840) do Celovške koč in od tod po zavarovani poti do prehodnega mesta Stol, vrh (kota 2238).

V Kamniških in Savinjskih Alpah so določena prehodna mesta:

— Jezersko sedlo — pri mejnem kamnu XXII/265 do Češke koč in od prehodnega mesta — Savinjsko sedlo (kota 2009), do Frischaufovega doma, po Logarski dolini do križišča cest pod kapelo (kota 735) in po makadamski cesti do Pavličevega sedla ter naprej po avstrijskem ozemlju, mimo posestev Pavlič, do Doljnega Pavliča vzdolž ceste za Belo ter po dolini Belske Kočne, mimo posestva Meierhof do Savinjskega sedla, (kota 2009) ali Jezerskega sedla pri mejnem kamnu XXII/265.

— Peca — na jugoslovanskem ozemlju od prehodnega mesta Knepsovo sedlo, pri mejnem kamnu XX/71 (pod koto 2065), preko Kordezeve glave do doma na Peci. Na avstrijskem ozemlju pa od prehodnega mesta Knepsovo sedlo do planine Sedmerih koč.

Na območju Kobanskega in Kozjaka so določena prehodna mesta:

— Od mejnega kamna XIII/145 do mejnega prehoda za mednarodni promet Radlje, mejni kamen XII/78, po poti, ki drži po jugoslovanskem in avstrijskem ozemlju in se pri mejnih kamnih XIII/145, XIII/142, XIII/140, XIII/134, XIII/131, XII/128, XIII/115, XIII/107, XIII/82, XII/78 približa državni meji, oziroma jo seka. Dovoljen je obisk cerkve Svetega Antona in gostilne Kälberhansl na avstrijskem ozemlju.

— Od mejnega prehoda Radlje, mejni kamen XIII/78, do mejnega prehoda za obmejni prehod Remšnik, mejni kamen XII/35, po poti, ki drži po jugoslovanskem in avstrijskem ozemlju in se pri mejnih kamnih XIII/78, XII/52, XIII/33, XII/137, XII/122, XII/121, XII/120, XII/102, XII/92, XII/90, XII/65, XII/62, XII/61, XII/60, XII/46, XII/45, XII/35 približa državni meji, oziroma jo seka. Dovoljen je obisk naselja Remšnik in cerkve Svetega Pankracija na jugoslovanskem ozemlju in gostilne Wutschning na avstrijskem ozemlju.

— Od mejnega prehoda za obmejni promet Remšnik, mejni kamen XII/35, do mladinskega doma Pronitsch, mejni kamen XI/149, po poti, ki drži po jugoslovanskem in avstrijskem ozemlju in se pri mejnih kamnih XII/35, XII/23, XI/18, XII/3, XII/1, XI/297, XI/263, XI/261, XI/257, XI/235, XI/234, XI/228, XI/223, XI/215, XI/208, XI/206, XI/194, XI/184, XI/183, XI/180, XI/177, XI/168, XI/164, XI/157 približa državni meji, oziroma jo seka. Dovoljen je obisk naselja Zgornja Kapla na jugoslovanskem ozemlju.

— Od mladinskega doma Pronitsch, mejni kamen XI/149, do mejnega prehoda za mejni promet Gradišče, mejni kamen XI/54, po poti, ki drži po jugoslovanskem in avstrijskem ozemlju in se pri mejnih kamnih XI/147, XI/146, XI/139, XI/138, XI/134, XI/133, XI/131, XI/111, XI/100, XI/87, XI/83, XI/78, XI/74, XI/64 in XI/54 približa državni meji, oziroma jo seka. Dovoljen je obisk mladinskega doma Pronitsch na avstrijskem ozemlju.

— Od mejnega prehoda za obmejni promet Gradišče, mejni kamen XI/54, do mejnega prehoda za obmejni promet Duh na Ostrem vrhu, mejni kamen X/331, po poti, ki drži po jugoslovanskem in avstrijskem ozemlju in se pri mejnih kamnih XI/54, XI/36, XI/35, XI/32, XI/27, XI/21, XI/12, XI/6, XI/1 in X/331 približa državni meji, oziroma jo seka. Dovoljen je obisk cerkve in naselja Duh na Ostrem vrhu in z žičnico dostopnih smučarskih terenov na jugoslovanskem ozemlju, gostilne Waucher in Moser ter z žičnico dostopnih smučarskih terenov na avstrijskem ozemlju.

Kot posebno prehodno mesto je v novem sporazumu določeno območje Peči (kota 1708), na tromeji med Jugoslavijo, Avstrijo in Italijo. To prehodno mesto, ki obsega območje od Peči (kota 1508) do mejnega kamna XXVII/277, je odprto glede na predhodni dogovor pristojnih organov obeh držav ob tradicionalni prireditvi srečanju planincev treh dežel na tromeji. Ob tej prireditvi je na tem odseku dovoljeno prehajanje državne meje državljanom Jugoslavije, Avstrije in Italije in gibanje na ozemlju druge strani v globino 200 metrov od mejne črte.

Prehajanje čez državno mejo na teh prehodnih mestih je dovoljeno od sončnega vzhoda do sončnega zahoda. Na območju Kepe, Stola in Kamniških ter Savinjskih Alp in Peca od 15. 4.—15. 11. na območju Kobanskega in Kozjaka pa od 1. 3. do 30. 11., razen prehodnega mesta Duh na Ostrem vrhu, kjer je dovoljeno prehajanje skozi vse leto. Dolžina bivanja na ozemlju druge državne pogodbenice je največ 5 dni, razen v primeru višje sile, ko se lahko ta čas bivanja podaljša.

S sporazumom je predvideno enotno označevanje poti, ki je določeno za planinsko izletniški turizem med Jugoslavijo in Avstrijo. Na skupnih posvetovanjih ob pripravljanju sporazuma je bilo dogovorjeno, da se bo za označevanje poti uporabljala enotna markacija: bolo-rdeče-zeleni koncentrični krogi na ozemlju obeh strani. To pomeni, da rabi za osnovo Knafelčeva markacija z dodanim zelenim krogom. Vsaka stran je dolžna po sporazumu skrbeti za vzdrževanje poti, ki potekajo po njenem ozemlju. Mesta, ki so določena za prehod državne meje, bodo tudi posebej označena s posebnimi tablam, s kratkim pojasnilom v slovenskem in nemškem jeziku.

Pri prehajanju državne meje in gibanju na ozemlju druge strani pogodbenice so se udeleženci planinsko izletniškega turizma dolžni ravnavati po predpisih te države o prebivanju tujcev, prenašanju stvari čez državno mejo, o prijavljanju bivanja v planinskih postojankah itd.

Na zahtevo mejnih organov držav podpisnic sporazuma so udeleženci planinsko-izletniškega prometa v mejnem območju dolžni pokazati potno listino ali listino, veljavno za prehod državne meje v maloočnem prometu in stvari, ki jih nosijo s seboj.

Sporazum posebej določa, da je prek državne meje dovoljeno prenašati samo stvari za osebno rabo, potrebno planinsko opremo, hrano in pijačo. Prenašanje teh stvari je osvobojeno plačevanja carine in drugih dajatev in taks. Za prenos vina, žganih pijač, tobaka in tobačnih izdelkov, velja določbe sporazuma o obmejnem prometu med obema državama.

Prepovedano je prenašanje orožja in streliva čez državno mejo.

Sporazum predvideva tudi možnost skupnega sodelovanja med službami za reševanje ponesrečencev ob nesrečah. V takih primerih je osebam, ki rešujejo, dovoljen prehod državne meje in zadrževanje na ozemlju druge strani pogodbenice, kolikor je nujno potrebno, tudi brez dokumentov za prehod državne meje. O takšnem prehodu državne meje je potrebno takoj obvestiti pristojne organe.

Sporazum predstavlja velik korak pri razvijanju planinsko-izletniškega turizma v obmejnem območju in so dane možnosti obiska lepih izletniških točk na eni in drugi strani mej. Posebej je treba omeniti, da je na avstrijski strani Kepe vključena kot izletniška točka tudi planinska koča na Arihovi Peči, ki jo je zgradilo SPD iz Celovca in jo tudi vzdržuje. Že med samim pripravljanjem sporazuma pa se je pokazalo, da bi bilo potrebno sporazum dopolniti oziroma vanj vključiti nova prehodna mesta, predvsem v Karavankah. To velja še posebej za vključitev Golice v sporazum, saj se je z dograditvijo koče v bližini državne meje povečalo zanimanje avstrijskih planincev za obisk naše strani. Sporazum mora biti tudi v bodoče predvsem spodbuda za krepitev sodelovanja med planinci obeh držav in navezovanja tesnejših stikov med planinskimi društvi z obeh strani meje.

Planinska društva, ki vzdržujejo in označujejo poti, ki so določene z novim sporazumom o planinsko-izletniškem turizmu, bodo morala čimprej pričeti označevati te poti z novimi belo-rdečimi-zelenimi markacijami. Na nekaterih delih teh poti, predvsem na Kobanskem in Kozjanskem, kjer so poti speljane vzdolž državne meje po jugoslovanskem in avstrijskem ozemlju, bo potrebno to opraviti skupaj z avstrijskimi planinskimi društvi. Stalna skrb za dobro označene in vzdrževane poti bo tudi tu potrjevala naša organiziranost pri vzdrževanju planinskih poti in razvito planinsko kulturo.

IZ UPRAVE PLANINSKEGA VESTNIKA: DAROVALCI ZA PLANINSKI VESTNIK V LETU 1984, I. SPISEK

Boris Mlekuž, Bovec	697,00 din
	274,00 din
	137,00 din
Peter Lavrič, Mengeš	389,00 din
	274,00 din
Marijan Krišelj, Ljubljana	274,00 din
	194,00 din
	1 222,00 din
	2 784,00 din
	2 704,00 din
Franco Ekar, Kranj	777,00 din
	274,00 din
	1 004,00 din
Marian Lipovšek, Ljubljana	2 068,00 din
	2 468,00 din
	2 167,00 din
Matej Šurc, Bohinjska Srednja vas	1 679,00 din
Božo Jordan, Dobrteša vas	537,00 din
Aleksander Čičerov, Mengeš	537,00 din
	1 714,00 din
Jože Dobnik, Ljubljana	1 194,00 din
	388,00 din
Evgen Lovšin, Ljubljana	2 399,00 din
	2 399,00 din
	2 282,00 din
Edvard Gorvey in Mary, ZDA	2 680,00 din
Tilka Oblak, Škofja Loka	200,00 din
Boris Černigoj, Ljubljana	200,00 din
IO OOS Klinika za nuk. med., Ljubljana (namesto venca pok. F. Avčinu)	2 000,00 din
Vojko Čeligoj, Ilirska Bistrica	1 347,00 din
Zvone Gosar, Ljubljana	560,00 din
Tomaž Banovec, Ljubljana	1 091,00 din

Marjan Oblak, Medvode	274,00 din
	900,00 din
Miha Potočnik, Ljubljana	137,00 din
	1 000,00 din
Jure Marič, Gornji Grad	388,00 din
Tone Andrejčič, Lesce	2 282,00 din
Dušan Krapež, Ljubljana	600,00 din
Rudolf Leskovar, Nemčija	550,00 din
Anica Žmavc, Ljubljana	500,00 din
Milan Cilenšek, Maribor	870,00 din
PD Litostroj, Ljubljana	
kot del dohodka	
na planinskem taboru	
na Polževem	50 000,00 din

In še:

Planinci, ki se združujejo v PD P 202 — D Hilakurd, Irak (naši delavci na gradbišču P 202-D) so darovali za Triglavski dom na Kredarici in za Planinski vestnik 1850 ID. Interna banka SCT je ta denar nakazala v naši valuti in sicer na sklad za Triglavski dom 1 038 052,00 dinarjev, Planinskemu vestniku pa 91 593,00 dinarjev. To dejanje so proslavili že 20. 10. lani v Triglavskem domu, ko so imenovali eno izmed spalnic — »SCT — PD Hilakurd, Irak«. Med 53 udeleženci je v marmornato spominsko ploščo — v glavni jedilnici novega dela tega doma — vklesano tudi ime tega društva. Za to plemenito dejanje se oboji, PD Ljubljana-matica in pa Planinski vestnik — iskreno zahvaljujemo.

Skupaj zbranega denarja je 188 008,00 dinarjev.

Vsem darovalcem v imenu uredniškega odbora in Uprave Planinskega vestnika iskrena hvala!

Opomba: Drugi spisek bomo objavili v drugi številki Planinskega vestnika!

Bralcem, naročnikom in vsem planincem želi delovna skupnost, glavni odbor Planinske zveze Slovenije, uredništvo in uprava srečno novo leto in dosti priložnosti za srečanja z gorami! Motiv s poti proti Čabračam Foto Dokumentacija PV

društvene novice

FRANČEK KNEZ

iz Rimskih Toplic je prejel Bloudkovo plaketo za izjemne dosežke v alpinizmu.

Zadnje desetletje sodi Franček Knez med najuspešnejše jugoslovanske alpiniste, saj je sodeloval v jugoslovanskih odpravah v Andih, Himalaji, Yosemiteh in v Patagoniji. Bil je tudi član 7. JAHO »Everest 79«. Zadnja izredno zahtevna odprava pa je bila odprava na Čo Oju, kjer so zabeležili lep uspeh.

Frančku Knezu čestitamo in mu želimo še dosti novih dosežkov v plezalstvu!

DAN PLANINCEV V LETU 1985

Letošnji Dan planincev bo na Pohorju, na Rogli. Organizacijo in pripravo tega vse-slovenskega planinskega srečanja bo prevzelo Planinsko društvo Zreče. To društvo sicer po številu članstva ni številno, saj jih (po podatkih iz lanske planinske statistike) združuje le okoli 350, so pa izredno marljivi. Društvo sodi tudi med tista planinska društva, ki se tudi po številu članstva iz leta v leto krepi, kar pa ni čudno, saj najdemo med člani tudi okoli 50 % mladine in pionirjev.

SODELOVANJE Z ZZB NOV IN PLANINCI

O tem nam poroča Franc Ježovnik, ko med drugim piše: V žalski občini sta borčevska in planinska organizacija tesno povezani. Lani so skupaj slavili 40-letnico prihoda 14. divizije na Štajersko, ko se je mladina zbrala pri Žlebnikovi domačiji, kjer je padel Karel Destovnik-Kajuh. Planinci iz Zabukovice so prevzeli organizacijo izleta na Rab, kamor so se odpravili skupaj z borci iz Griž. Tja so se odpeljali čez Velebit, vračali pa so se skozi Gorski Kotor. Borci in planinci iz Zabukovice oziroma iz Griž so prevzeli tudi organizacijo spomina na 40-letnico hajke v Zahomu. Na tej priložnosti so sodelovali tudi planinci iz Prebolda in iz Šempetra. Pohod, ki se je zaključil na prostoru pod Mrzlico, kjer je bila osrednja prireditev, se je odvijal pod geslom: »Obiščimo spomenike NOB v Savinjski dolini!« V oktobru so se planinci iz Vranskega in Braslovč spomnili prve frontne bitke, oktobra 1941 na Štajerskem, na Čreti. Enako sodelovanje beležimo tudi v decembru, ko so se mladi planinci iz OŠ Nade Cilenšek spomenili te skojevke, ki je leta 1944 padla na Moravskem.

Koordinacijski odbor planinskih društev občine Žalec predlaga, da bi pohod Po poteh XIV. divizije »potegnili« v prihodnjem letu do Stranic. Prav tako ta odbor

predlaga, da bi v KS Liboje — Pohod ob 170-letnici industrije Liboje — opremili okoliške vrhove z žigi in markirali pota mimo spomenikov NOB.

Občinski odbor ZZB Žalec pripravlja monografijo spomenikov NOB v občini Žalec. Sodelovali bodo tudi planinci. Opise pripravlja Božo Jordan.

iz planinske literature

KNJIGA O METEORI

V založbi Heinz Lothar Stutte, Wolfraths- hausen, je izšla knjiga o Meteor, nena- vadni pokrajini v severnem delu Grčije. Avtor je znani nemški alpinist Dieter Hasse. Knjiga ne govori le o svetovno znanih samostanih in o njihovi preteklosti, pač pa tudi izčrpno poroča o tej enkratni pokrajini, polni nenavadnih peščenih stol- pov.

Posebno poglavje je namenjeno tamkajš- njemu prebivalstvu, njihovem načinu živ- ljenja in običajem.

Avtor nam predstavi tudi geološko zgrad- bo ter živalski in rastlinski svet Meteore.

Prav tako spoznamo turistične in plezal- ske možnosti v tem področju.

»Ali so bili menihi iz teh samostanov prvi alpinisti na zemlji?« se sprašuje avtor. Od njihovih drznih vzponov pred 600 leti do današnjih številnih plezalskih smeri, ki so speljane po navpičnih peščenih stolpih (avtor nekaterih izmed le-teh je tudi D. Hasse), je preteklo že veliko časa. Knjiga je tudi bogato ilustrirana; fotogra- fije je prispeval Heinz Lothar Stutte. Knji- ga je velikega formata 33 x 26 cm in ob- sega 102 strani besedila s čudovitimi barv- nimi celostranskimi ilustracijami. Napisana pa je v nemškem in angleškem jeziku (dvokolonsko).

Peter Ščetlin

varstvo narave

»ZIMSKE VRTNICE« ZA LJUBITELJE PLANIN

(Alpinistični vrtec za vsakogar v dolini Glinščice)

Tržaška pokrajina je neverjetno bogata s stenami, na katerih se alpinisti vadijo ter pripravljajo na vzpone. Tu govorimo pred- vsem o dolini Glinščice, o skalah na pro- seški strani Napoleonske ceste, o stenah nad morjem pri Seljanu in Devinu; v bli- žini Trsta pa so še, takoj za mejo na ju- goslovanski strani, mogočne skale pri Črnem kalu ter Ospu. To so res izredne možnosti, ki so jih tržaški slovenski in italijanski alpinisti, pa tudi tisti iz Slovenije, bogato izkoristili, rezultat pa je — izredno pripravljen in nadarjen plezalski kader. Vendar pa je v tem nekaj pomanjkljivosti. Kaj pa tisti, ki se ne zanimajo za ekstrem- no plezanje šeste stopnje, ampak le za to, da »si v hribih varen v svojih korakih«? Najlažje smeri v Glinščici so tretje stopnje, kar je za planince, ki pa niso plezalci, že kar naporno. To so pred leti prav dobro spoznali nekateri planinski navdušenci tržaške železarne Italsidra (sedaj Tennija) z dinamičnim Ettorem Tommasijem, ko so pripravljali svoj planinsko-alpinistični tečaj

za odrasle. Če si hotel na Tržaškem ple- zati, si se moral takoj lotiti ekstremnih smeri, čeprav je nekaj sten nad cesto, ki drži iz Boršta proti Jezeru, planinsko in alpinistično še povsem neizkoriščenih. Zato so se planinci Italsidra že leta 1975 odločili, da ubijejo kar dve muhi na en mah: z lestvicami, jeklenimi žicami in fiks-nimi klini so opremili te stene pri Jezeru in jih uredili tako, da so prav vsem do- stopne. Zamisel so do kraja uresničili do leta 1977. Zavarovano plezalno pot so imenovali »Rose d'inverno« (zimske vrtni- ce) po nazivu tečaja za starejše, ki jim je bila ta pot sprva namenjena. Oprema in vzdrževanje poti zahtevata mnogo organi- zacijskega napora, zato se je skupina planinskih navdušencev »Rose d'inverno« vključila v tržaško sekcijo CAI — XXX. Ottobre.

Zavarovana pot »Rose d'inverno« je pre- segla svoj namen. Kdo pa je lahko pri- čakoval, da bo postala tako priljubljena točka za planince in nedeljske izletnike? To zavarovano pot so nato razširili in z vrvmi in klini zavarovali še vso steno, tako da je nastala prava mreža lažjih in težjih plezalnih variant. In še ni bilo dovolj! Skupina »Rose d'inverno« je v nekaj me-

secih trdega dela podaljšala prvotno glavno varovano pot v smeri proti Jezeru in jo imenovala »Rose d'inverno — zona est — Sentiero Bruno Biondi«. To je 400 metrov dolga zavarovana plezalska pot, v bistvu pa je to prečkanje tik pod robnim obronkom kraške planote prav do Jezera. Nekateri prehodi so kar »zračni«, tako da je »Pot Bruno Biondi« nekoliko zahtevnejša od glavne »klasične« poti »Rose d'inverno«.

To smer je spet načrtoval Ettore Tommasi, imenovali pa so jo po mladem tržaškem alpinistu, ki se je lanskega avgusta smrtno ponesrečil, star komaj 17 let, otvoritev pa je bila v marcu lani.
Opomba uredništva: In kje naj bi bil konec teh železnih poti?

Povzeto po Primorskem dnevniku
(5. 9. 1984), avtor članka je
Dušan Jelinčič

alpinistične novice

KRONIKA POMEMBNEJŠIH VZPONOV DO 28. 11. 1984

ZDA

Yosemite

Odpravo »Yosemite 84« so sestavljali: Darjo Durjava, Zlatko Gantar, Pavle Kozjek, Hine Kranjc, Janez Marinčič in Slavko Svetičič. Na poti so bili od 10. 9. do 17. 10. 1984.

Najpomembnejši krajši vzponi:

Adreneline: VIII, Zlatko Gantar—Pavle Kozjek

Royal Arches: VIII-/-, Zlatko Gantar—Pavle Kozjek—Slavko Svetičič

Moratorium: VIII, 4 raztežaji, Zlatko Gantar—Pavle Kozjek

Good book: VII+, 6 raztežajev, Zlatko Gantar—Pavle Kozjek in Hine Kranjc—Slavko Svetičič

Najpomembnejši daljši vzponi:

Middle Cathedral, East Buttress: VII, 300 m, Pavle Kozjek—Slavko Svetičič

24. 9., El Capitan, East Buttress: VII—, 400 m, Darjo Durjava—Janez Marinčič in ..., 9., Zlatko Gantar—Pavle Kozjek—Slavko Svetičič

21. 9.—25. 9., El Capitan, Schield: VII, A₄, 1150 m, 1. JP Pavle Kozjek—Slavko Svetičič

3.—10. 10., El Capitan, Nos: VII/VI, A₃, 1150 m, 2. JP Darjo Durjava—Janez Marinčič

Julijske Alpe

Prvenstvene smeri:

30. 9., J stena Novega vrha, Olimpijska smer: VII/VI-/-, 120 m, 3 ure in pol, PrV Marko Kogoj—Edo Kozorog

13. 10., J stena Novega vrha, Darilo: VII—/VI, 130 m, 3 ure in pol, PrV Janko Humar—Marko Kogoj

Kamniške in Savinjske Alpe

Proste ponovitve:

14. 10., SZ stena Vršičev, Mengeška smer: VII+/VI—, V-/-, 1. PP Srečo Rehberger (—Jože Povšnar) in 10. 11., 2. PP Rok Kovač (—Mitja Bernard)

4. 11., JV stena Kogla, Spominska smer Ceneta Kramanja z direktno varianto: VII/VI, 240 m, 2. PP (7. P) Rok Kovač (—Marko Košir)

10. 11., SZ stena Vršičev, Pojoča zibka: VII-/-, 1. PP Srečo Rehberger (—Nuša Romih)

11. 11., S stena Dedca, Poljska smer: VI-/-, 1. PP Srečo Rehberger (—Nuša Romih)

Paklenica

Prvenstveni vzponi:

19. in 21. 10., SZ stena Aniča kuka, Kastor in Poluks: VI, A₂, e, 230 m, 19 ur, PrV Silvo Kragelj—Bojan Slabanja
28. 10., SZ stena Aniča kuka, Psycho killer: VII+/VII—, 100 m, 2 uri, PrV (PP) Silvo Karo—Tadej Slabe
31. 10., SZ stena Aniča kuka, Utopija 85: IX—/VII—, 140 m, PrV (PP) Silvo Karo—Tadej Slabe
1. 11., SZ stena Aniča kuka, Himalajska smer: VI+, A₂, e/V, A₁, 280 m, 10 ur, PrV Silvo Karo—Slavko Svetičič
2. 11., SZ stena Aniča kuka, Sine Miko: VI, A₁, e, 120 m, 4 ure, PrV Janez Jeglič—Silvo Karo
31. 10., S stena Aniča kuka, Duševni mir: VII—/VI+, 80 m (vsa stena 200 m), PrV (PP) Aleš Dolenc—Pavle Kozjek

Proste ponovitve:

3. 10., S stena Aniča kuka, Figure Veneris: VI+/V, 160 m, 1. PP Srečo Rehberger (—Nuša Romih) in 3. 11., 2. PP Blaž Jereb—Andrej Kokalj
29. 10., SZ stena Aniča kuka, Šubara direkt: VIII+, 290 m, 1. PP (6. P) Tadej Slabe (—Silvo Karo)
31. 10., SZ stena Aniča kuka, Raz malega kladiva: VIII—/VII+, VI, 140 m, 4. JPP Vili Guček—Andrej Kmet in . 11., 5. JPP Jernej Stritih—Mitja Praprotnik
. 10., S stena Aniča kuka, Propeler: VII—/VI, 115 m, 2. PP Srečo Rehberger (—Nuša Romih)
. 10., SZ stena Aniča kuka, Funkcija: VIII/VII+, VI, 270 m, 2. PP Srečo Rehberger (—Nuša Romih)
1. 11., JZ stena Debelega kuka, Slovenska smer: VIII—, 200 m, 3. PP Matej Banič—Andrej Kmet
3. 11., S stena Aniča kuka, Bukova smer: VII—/VI, V, 185 m, 4. PP Janez Jeglič (—Ciril Jeglič)
4. 11., SZ stena Aniča kuka, Desna tržiška smer: VI+, VI, 200 m, 3. PP Janez Jeglič (—Ciril Jeglič—Jože Sitar)
. 11., SZ stena Aniča kuka, El Condor passa: VIII, 290 m, 1. PP Srečo Rehberger (—Nuša Romih)

Mala Paklenica

Prvenstveni vzponi:

1. in 2. 11., Kota 610, Katkina poka: VI—/V, A₁, 250 m, PrV Simona Golič—Zoran Radetič

INDOK SLUŽBA PZS:
Tomo Česen

razgled po svetu

DRAŽJE HIMALAJSKE ODPRAVE! NEPAL ZNATNO POVIŠAL PRISTOJBINE ZA VRHOVE

Časnik »The Nepal Gazette« je objavil 23. julija 1984 brez vsakršnega poprejšnjega opozorila višje in takoj veljavne pristojbine za dostop na posamezne himalajske vrhove. S tem je kraljevska nepalska vlada v Katmanduju odločila, da je treba poslej odšteti za dovoljenje za dostop na Sagarmato (torej Everest) 50 000 nepalskih rupij — ali okroglih 7500 švicarskih frankov.

Nadalje je treba po novem za vse druge osemstisočake v Nepalju plačati po 40 000 nepalskih rupij — to je približno 6000 švicarskih frankov. Pristojbine za vrhove med 7500 in 8000 metri znašajo 30 000, za vse druge nižje gore od 6800 do 7500 metrov pa je treba odšteti po 20 000 nepalskih rupij. Za zdaj je tujim odpravam na voljo 122 vrhov.

Prav tako novo je določilo, da je treba vse pristojbine plačati v dveh mesecih po podelitvi dovoljenja, sicer dovoljenje ni veljavno.

Nove določbe predpisujejo tudi povišane zavarovalne pristojbine. Tako morajo biti zvezni oficirji zavarovani za primer nesreče, invalidnosti ali smrti za najmanj 200 000 nepalskih rupij, sirdarji šerp pa za najmanj 150 000 rupij.

Pomožne moči v baznem taborišču je treba po novem zavarovati v višini 55 000 rupij, višinski nosači pa morajo biti zavarovani za najmanj 100 000 rupij. S tem odlokom so bili ustrezno povišani tudi dnevni zaslužki: za sirdarja na 45 NR, za višinskega nosača 40, medtem ko je treba pomožnim in lokalnim nosačem plačati od 26 do 35 nepalskih rupij na dan.

(Po švicarski reviji »Die Alpen«, 9/1984.)

M. A.

NOVA IMENA ZA STARE VRHOVE

Ministrstvo za turizem v Kathmanduju sporoča, da odslej za posamezne vrhove, ki so imeli evropsko zvaneča imena, velja domače, nepalsko poimenovanje.

Big white peak (6979 m), Jugal Himal, se odslej imenuje *Loenpo Gang*,

Tent peak (7365 m), Kangčendzönga, se imenuje *Kirat Čuli*,

Roc Noir (7485 m) Annapurna Himal, je sedaj *Khangsar Kang*,

Annapurna South (7219 m), Annapurna, ima novo ime *Annapurna Dakšin*,

Glacier Dome (7193 m), Annapurna, je v prihodnje *Tarke Kang*,

Jannu (7710 m), Kangčendzönga, je po novem *Khumbakarna*,

Peak 29 (7871 m), Mansiri, imenujemo poslej *Ngadi Čuli*.

Pa še gore, kamor se usmerjajo trekinci: Island peak (6160 m), Sagarmatha, je dobil ime *Imja Tse Himal*,

Tent peak (5663 m), Annapurna, je *Tharpu Čuli*,

Mera peak (6654 m), Sagarmatha, bo za naprej *Khongma Tse Himal*,

Fluted peak (6531 m), Annapurna, je sedaj *Singu Čuli*.

In še nekaj turističnih krajev:

Annapurna Sanctuary je postal *Annapurna Deuthali*,

Hidden Valley bo *Rikha Samba* (Območje Dolpa),

Devin Fall se bo imenoval *Patale Čhango* (Območje Pokhara).

Spremembe so razumljive, saj nihče nima rad, da imena posameznim geografskim značilnostim v deželi — dajejo — tujci.

MISLI O GIBANJAH V PLANINSTVU

Opazovalec sodobnega planinskega gibanja bi bil prav gotovo v zadregi, ker ne bi vedel od kod prihajajo pobude, ki vabijo vedno večje množice v visoko gorovje? Je to le »ljubezen do narave«, prehodna moda ali tako imenovana civilizacija prostega časa? Komu naj pripišemo spremembe v alpinizmu? Tehničnim izboljšavam ali pa pustolovščinam zunaj utečenih steza ali prednosti gimnastike pred odkrivanjem sten in grebenov?

Eno je gotovo. Razumevanje tega gibanja je nujno povezano s tem, da mladim priznamo njihovo izbiro. Danes sta razvoj in usmeritev alpinizma že v rokah naših naslednikov. In te bo jutri prekosila elita, ki bo odkrila spet nove poti. Nova spoznanja je torej treba sprejeti. Mladim moramo zaupati. V tem primeru bo UIAA katalizator, ne samo opazovalec dogajanja. Tako meni Pierre Bossus, predsednik UIAA.

Po billenu UIAA, št. 107, P. Šegula

na kratko...

ODKRILI SPOMINSKO OBELEŽJE P-23 NAD ZATOLMINOM

23. septembra lani so Tolminci, predvsem delavci in planinci PTT, v divji dolini Tolminke, obdani s strmimi pobočji hribov, počastili spomin na vse tiste, ki so med NOB prispevali k delovanju kurirskih zvez, zlasti na območju Mrzlega in Vodil vrha. Spominsko ploščo so odkrili na veliki skali ob cesti v Polog. Po kulturnem programu so ploščo predali v varstvo lovske družini Tolmin.

S. M.

PLANINSKA TRANSVERZALA GORJANCI—BOHOR

Planinci iz Žalca so 27. oktobra lani odšli po transverzali borbe in zmage Gorjanci—Bohor. To transverzalo so organizirali mladinci Planinskega društva Bohor-Senovo, skupaj z ZZB Krško. Obiskali so številne kraje in v 6. urah spoznali južna pobočja okrog Kostanjevice. Izlet so vodili planinski vodniki, ki so poskrbeli tudi za »planinski dnevnik«.

S. M.

V delavskem domu Julke in Albina Pi-
bernika na Javorniku je bila 19. oktobra
lani proslava ob 60-letnem jubileju GRS
na Jesenicah. Zgodovina planinstva v že-
lezarskem mestu in Gornjesavski dolini je
neločljivo povezana z razvojem gorske re-
ševalne službe. Proslave so se udeležili
predstavniki občine Jesenice, Planinske
zveze Slovenije in predstavniki Beljaka.
Ob tem jubileju so gorski reševalci Jesenic
izdali tudi brošuro, v kateri so opisali zgo-
dovino gorske reševalne službe na Jese-
nicah, reševalne akcije in predstavili naj-
bolj zaslužne člane.

S. M.

PLANINCI V OBČINI ŽALEC

Lani so štela planinska društva v občini
3573 članov. To je več kot 10 % vseh ob-
čanov. Največ jih ima društvo v Zabukovici
in to 1498 in Preboldu 1016. Sledijo jima
Polzela s 445, Žalec s 443, Tabor 130 in
Vransko z 41 člani. Letos so ustanovili
planinski društvi Šempeter in Dobrovlje-
Braslovce. V Juteksu pa so ustanovili pla-
ninsko skupino, ki je že na začetku imela
okrog 100 članov.

S. M.

LITOSTROJSKI PLANINCI SO PRAZNOVALI

Planinski vestnik je že pisal o tem, kako
so litostrojski planinci organizirali ob
praznovanju 35-letnice njihovega planin-
skega društva Planinski tabor na Polževem.
Praznovanje pa ni bilo samo 27. maja,
ampak vse leto. Tako so 15. septembra
lani kar množično obiskali Soriško planino
in si ob slovesu zaželeli, da bi bilo dru-
štvo, ki je v »najlepših letih« še naprej
tako zdravo in vitalno.

S. M.

PO PARTIZANSKI POTI PO BANJI

V »traso« te poti spadajo:
Muzej revolucije v Sisku, kjer se je Tito
učil poklica.
Brezovica, kjer je bil osnovan prvi parti-
zanski odred v Jugoslaviji.
Kóline, partizansko taborišče in pribe-
žališče.
Tremušnjak, spominska hiša Filipa Klja-
jića-Fića.
Taborišče Gošešin, kraj, kjer so opravili
prvo zakletev.
Spominski dom »Bratstvo in enakost« na
Šamarici.
Klasnič, kraj, kjer je bila ustanovljena
VII. banijska udarna divizija.
Banski Grabovac, kraj prve uporniške
akcije.
Glina, spominski kraj na 1035 žrtev in
kjer je bil leta 1944 kongres zdravnikov
Hrvaške.
To pot sta odprla PD Gavrilović iz Pe-
trinje in PD Sisak iz Siska v počastitev
40-letnice NOB in 110-letnice organizira-
nega planinstva na Hrvaškem.
Za to pot potrebujemo dva dni, obstaja tudi
dnevnik; organizator pa je predvidel tudi
značko za vse tiste, ki pot prehodijo.

Po zapisu J. Sakomana iz Zagreba

OBLETNICA SAVINSKE PLANINSKE POTI

V planinskem domu na Homu so bili
praznovali enajsto obletnico S poti (21. 10.
1984); doslej jo je prehodilo 1051 planin-
cev. Hkrati je bilo tudi srečanje planincev,
ki so skupaj opravili planinsko pot po
gorah Jugoslavije. Bili so tudi na Olimpu
in Musali (2925 m), na najvišjem vrhu
Balkana. Pot na vrh z Borovca je zdaj
mного krajša, skrajšala jo je žičnica.
Vzpon od »hiše Musala« pa ni zahteven.

B. J.

PRAVI NASLOV V AVSTRIJI ZA VAŠE ZADEVE:

ADRIA BANK A. G.
TEGETTHOFFSTRASSE 1
A-1011 WIEN

PLANINSKA ZALOŽBA SLOVENIJE

61000 LJUBLJANA, DVORŽAKOVA 9

Vam nudi

Zemljevidi:	1. Julijske Alpe – Bohinj – 1:20 000	200.–
	2. Julijske Alpe – Triglav 1:20 000	200.–
	3. Julijske Alpe – vzhodni del 1:50 000	120.–
	4. Julijske Alpe – zahodni del 1:50 000	250.–
	5. Triglavski narodni park 1:50 000	v tisku
	6. Karavanke 1:50 000	120.–
	7. Karavanke 1:50 000	250.–
	8. Kamniške in Savinjske Alpe 1:50 000	100.–
	9. Kamniške in Savinjske Alpe z Obirjem in Peco 1:50 000	170.–
	10. Polhograjsko hribovje 1:50 000	v tisku
	11. Škofjeloško hribovje 1:40 000	150.–
	12. Okolica Ljubljane 1:50 000	150.–
	13. E6 – zemljevid 1:50 000	250.–
	14. Panoramska karta Gorenjske	40.–
	15. Zemljevid POHORJE 1:50 000 (1985) vzh. del	v tisku
	16. Zemljevid POHORJE – zahodni del 1:50 000 (1985)	v tisku
	17. Pregledna karta občin (planinska izdaja) – Občine: Nova Gorica, Vrhnika, Novo mesto, Lendava, Celje, Šmarje pri Ješah, Škofja Loka, Brežice, Laško, Savnica, Zagorje, Domžale, Litija, Trzin in Kranj	

Planinske vodnike:	1. Julijske Alpe	v tisku
	2. Karavanke (1983)	420.–
	3. Vodnik po Zasevskem hribovju (1978)	200.–
	4. Po gorah severovzhodne Slovenije (1980)	240.–
	5. Kamniške in Savinjske Alpe (1982)	350.–
	6. Bil sem na Triglavu (1983)	150.–
	7. Blegoš (1980)	70.–
	8. Lubnik (1977)	70.–
	9. Ratitovci (1978)	70.–
	10. Šmarna gora (1981)	50.–
	11. Solčava (1982)	200.–
	12. Dražgoše	100.–

Vodnike in dnevnike po veznih poteh:	1. Vodnik po slovenski planinski poti, 5. izdaja (1984)	350.–
	Dnevnik po slovenski planinski poti	140.–
	2. Ciglarjeva pot od Drave do Jadrana – E6 YU, 2. izdaja (1984)	150.–
	3. Vodnik po transverzali kurirjev in vezistov NOB Slovenije (1980)	150.–
	Dnevnik	25.–
	4. Notranjska planinska pot (1977)	40.–
	5. Loška planinska pot (1983)	40.–
	6. Ljubljanska mladinska pot, 2. izdaja (1984)	150.–
	7. Bohinjska planinska pot	40.–
	8. Jezerska planinska pot (1980)	80.–
	9. Vodnik po Badjurovi krožni poti (1974)	40.–
	Dnevnik	20.–
	10. Vodnik po poti spominov NOB občine Domžale, 3. izdaja (1983)	80.–
	11. Vodnik po gorenjski planinski partizanski poti (1974)	40.–
	Dnevnik	60.–
	12. Vodnik Saške planinske poti (1974)	60.–
	Dnevnik	20.–
	13. Savinjska planinska pot (1980)	20.–
	14. Bratska planinska pot Ljubljana–Zagreb (1983)	50.–
	15. Pomurske poti	20.–
	16. Dnevnik transverzale PDŽ Jugoslavije (1980)	70.–
	17. Kranjski vrhovi (1981)	80.–
	18. Koroška mladinska pot	65.–
	19. Idrijsko-cerkijanska planinska pot	50.–
	20. Bratska planinska pot Ljubljana–Rijeka (1983)	150.–
	21. Haloška planinska pot (1983)	80.–
	22. Dnevnik po poti NOB Hrastnik	30.–
	23. Čez Kozjak	40.–
	24. Štajerska Zagorska planinska pot	30.–
	25. Vrhnjska kurirska planinska pot	50.–
	26. Snežnik – Snježnik	125.–
	27. Pot prijateljstva treh dežel	100.–
	28. Planine Jugoslavije	150.–
	29. Kamniške planinske poti (1983)	150.–
	30. Vodnik po planinski poti XIV. divizije (1984)	30.–
	Dnevnik	

Alpinistične in druge vodnike:	1. Naš alpinizem (1982)	590.–
	2. Ravenska Kočna (1977)	125.–
	3. Logarska dolina, Matkov kot, Peči (1983)	200.–
	4. Turnosmučarski vodnik treh dežel (1979) – trijezičen	90.–
	5. Mangrška dolina, plozalski vodnišček (1984)	180.–
	6. Sella, plezalski vodnišček (1984)	200.–
	7. Alp. vod. Vršič	200.–
	8. Krnska skupina	220.–
	9. Zadnja Trenta	350.–
	10. Julijske Alpe	150.–
	11. Haduha, Peca in Uršla gora	300.–

Vodnike v tujih jezikih:	1. Die Slowenische Berg – Transverzale, (1979)	200.–
	2. Triglav – ein kurzer Führer	150.–
	3. How To Climb Triglav (1979)	150.–
	4. Ravenska Koča – Kletterführer (1978)	190.–
	5. Zaščiteni območja – Naturschutzgebiete-Zone Protette	300.–
Vzgojno literaturo:	1. Alpinistična šola	v tisku
	2. Planinska šola (1983)	200.–
	3. Igre – taborniški priročnik	80.–
	4. Opis zgodovine planinstva (1973)	50.–
	5. Pesmi z gora	v tisku
	6. Nevarnosti v gorah (1976)	200.–
	7. Prehrana v gorah (1978)	80.–
	8. Vremenslovje za planince (1976)	50.–
	9. Dnevnik globan-planinec (1984)	60.–
	10. Dnevnik pionir-planinec (1983)	60.–
	11. Planinski dnevnik (s castnim kodeksom)	80.–
	12. Zaščiteni območja (1981)	300.–
	13. Navodila za oskrbo in označevanje planinskih poti (1982)	70.–
	14. Hoja in plezanje (1984)	500.–
	15. Narava v gorskem svetu (1982)	200.–
	16. Orientacija – taborniški priročnik (1983)	250.–
	17. Planinski vodnik (1983)	300.–
	18. Topografski priročnik (1983)	335.–
	19. Zavarovane rastline (1984)	120.–
in druge edicije:	1. Plakat Triglav	20.–
	2. Razgled s Triglava (1978)	40.–
	3. Razglednice s Triglava (1978)	20.–
	4. Življenje v naravi (1981)	800.–
	5. Trije Tominški planinci (1981)	100.–
	6. Gorska reševalna služba pri PZS (1912–1982)	200.–
	7. Slovenske gore (1982)	1900.–
	8. Brošura Triglavski narodni park (1983)	180.–
	9. Planinarsko kuče in domovi u BiH	130.–
	10. Kjer tišina sepeta	690.–
Znake, našitke:	1. Planinski zveza Slovenije, našitek	60.–
	2. Planinska zveza Slovenije, samolepilni	15.–
	3. Pionir-planinec, našitek	15.–
	4. Everest 79, samolepilni	10.–
Značke:	1. Planinska zveza Slovenije	20.–
	2. Planinska zveza Jugoslavije	20.–
	3. Triglav, ena iz sanj treh	30.–
	4. PZS 90 let SPD	50.–
	5. Everest 79	60.–
	6. GRS – 70 let	50.–
	7. LHOTSE	20.–
	8. Dan planincev 1984	40.–
ter drugo blago:	1. Zastava Planinske zveze Slovenije – velika	950.–
	2. Zastavice Planinske zveze Slovenije – male	100.–
	3. Vojsna knjiga za planinsko postojanko	740.–
	4. Članske izkaznice	30.–
	5. Izkaznice GS	15.–
	6. Članski kartoteka	3.–
	7. Obrazec »Priznanje PD«	80.–
	8. Obrazec »Členik za planinske postojanke«	25.–
	9. Pravilnik Gospodarske komisije o upravljanju planinskih postojank	15.–
	10. Blok »Nakaznice za prenočišče«	40.–

Popust ob nakupu:

- pri planinskih edicijah, ki jih je izdala Planinska založba, ali odkupila po lastni ceni: 15 % ob nakupu od 5–99 izvodov ene edicije (oziroma značk), 20 % pri nakupu od 100–299 izvodov ene edicije (oziroma značk), 30 % pri nakupu 300 ali več izvodov.
- pri blagu, ki smo ga nabavili (odkupili) od društev, nudimo 10% popust ob nakupu petih izvodov ene edicije (oziroma značk). Označene so v ležečem tisku.

Naročila sprejemamo pisмено z naročilnico, za pošiljke po povzetju (priračunamo PTT stroške) pa po telefonu (061) 312.553.

Vse navedeno lahko kupite v ekonomatu PZS, Ljubljana, Dvorčakova 9 ob ponedeljkih med 14. in 18. uro, ob torkih, sredi, četrkih in petkih pa med 9. in 14. uro.